

Hankevalmistelu maahanmuuttajataustaisten äitien kotoutumisen tukemiseksi taide- ja kult- tuurilähtöisin keinoin

LAB-ammattikorkeakoulu

Sosionomi (YAMK), Sosiaali- ja terveysala

2021

Natalia Shegelman

Tiivistelmä

Tekijä(t) Shegelman, Natalia	Julkaisun laji Opinnäytetyö, YAMK	Valmistumisaika 2021
	Sivumäärä 79 + 5 liitettä	
Työn nimi Hankevalmistelu maahanmuuttajataustaisten äitien kotoutumisen tukemiseksi taide- ja kulttuurilähtöisin keinoin		
Tutkinto Sosionomi (YAMK)		
<p>Tiivistelmä</p> <p>Opinnäytetyön aihe on hankevalmistelu maahanmuuttajataustaisten äitien kotoutumisen tukemiseksi taide- ja kulttuurilähtöisin keinoin. Opinnäytetyön tarkoituksena oli suunnitella hanketoiminta kotoutumisen tukemiseksi taide- ja kulttuurilähtöisin keinoin. Opinnäytetyön tavoitteena oli kehittää tarvelähtöinen ja tarkoituksenmukainen toiminta haavoittuvassa asemassa olevien maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi Etelä-Karjalan alueella.</p> <p>Opinnäytetyö oli tutkimuksellinen kehittämistyö, jonka keskeisenä tehtävänä oli laatia hankesuunnitelma haavoittuvassa asemassa olevien maahanmuuttajataustaisten kotoutumisen tukemiseksi kulttuuri- ja taidelähtöisin menetelmin Etelä-Karjalassa. Tutkimuksellisessa kehittämistyössä tarkasteltiin maahanmuuttajataustaisten kotoutumisen haasteita ja analysoitiin taide- ja kulttuurilähtöisten menetelmien mahdollisuuksia sosiaalityön menetelmänä kotoutumisprosessin tehostamiseksi. Empiirinen aineisto kerättiin Etelä-Karjalan kotoutuvassa toiminnassa toimivien asiantuntijoiden teemahaastattelujen avulla.</p> <p>Opinnäytetyön tulokset osoittavat, että haavoittuvassa asemassa ovat maahanmuuttajataustaiset äidit. Lastenhoito estää kotoutumistoimenpiteisiin osallistumista ja sosiaalisten suhteiden luomista, jonka takia äidit ovat vaarassa jäädä kotiin ilman suomen kielen taitoa, tietoa yhteiskunnasta ja sosiaalista verkostoa. Taide- ja kulttuurimenetelmien avulla voi lisätä äitien voimavaroja, osallisuutta ja hyvinvointia. Menetelmien potentiaali ei vielä hyödynnetty täysin kotoutuvassa toiminnassa ja menetelmien käyttöön ottaminen edellyttää työntekijöiden perehtyneisyyttä menetelmien käyttöön ja näyttöä menetelmien toimivuudesta ja vaikuttavuudesta.</p> <p>Tutkimuksellisen kehittämistyön tuloksena syntynyt hankesuunnitelma sisältää toimintakokonaisuutta, jonka kautta voi tukea maahanmuuttajaäitien kotoutumista taide- ja kulttuurilähtöisten menetelmien avulla. Hankesuunnitelman sisältämää toimintamallia voi käyttää kotoutuvassa toiminnassa ympäri Suomea maahanmuuttajien syrjäytymisen ehkäisemiseksi ja kotoutumisen edistämiseksi.</p>		
Asiasanat maahanmuuttajat, naiset, kotoutuminen, taiteet, kulttuuri, sosiaalityön menetelmät, projektisuunnittelu, hankesuunnittelu		

Abstract

Author(s) Shegelman, Natalia	Type of Publication Thesis, UAS Number of Pages 79 + 5 Appendices	Published 2021
Title of Publication Project development for support the integration of immigrant mothers by using art and culture-based methods		
Name of Degree Master of Social Services		
<p>Abstract</p> <p>The topic of the graduation thesis is project development for support the integration of immigrant mothers by using art and culture -based methods. The purpose of the thesis was to create a project plan for support the social integration through art and culture-based methods. The aim of the thesis was to develop the needs-based and appropriate project for the integration of vulnerable immigrants in the South Karelia region.</p> <p>The thesis was a research-based development work, that is composed of four tasks. First task was to examine the challenges of the integration of immigrant women. Second task was to analyze possibilities of art- and culture-based methods as a social work method of social integration support. Third task was to gather the empirical data using semi-structured expert interview. The interviewees represent various organizations, that support immigrants in the South Karelia region. The aim of personal interviews was to investigate the need situation and the necessity of using art and culture-based methods in the social integrating sphere of South Karelia. The main task was to create a project plan to support the integration of vulnerable immigrant women using art and culture-based methods in South Karelia.</p> <p>The results of the thesis show that mothers with an immigrant background are in a very vulnerable position. Childcare impedes participation in integration measures and the development of social relationships, which puts mothers at risk of being left home without the possibility of developing finish language skills, important information and access to building social relationships. Art and culture-based methods can increase mothers' resources, social engagement, and well-being. The potential of the methods has not yet been fully used in the social integrating sphere, and their using requires employees to know how to use the methods and evidence of their effectiveness of methods.</p> <p>The project plan that is developed in the process of research-based development work includes a set of activities through which the integration of immigrant mothers can be supported by using art and culture-based methods. The project plan includes a work model, that can be used to support migrants all over Finland to prevent the exclusion of immigrants and to promote social integration.</p>		
Keywords woman, immigrants, social integration, arts, culture, methods of social work, project planning		

Sisällys

1	Johdanto.....	1
2	Maahanmuuttajanaisten kotoutuminen	3
2.1	Haastava kotoutuminen	3
2.2	Maahanmuuttajanaisten työmarkkina-asema.....	5
2.3	Haavoittuvassa asemassa olevat maahanmuuttajataustaiset kotiäidit	8
2.4	Maahanmuuttajanaisten psyykkinen hyvinvointi.....	11
2.5	Maahanmuuttajanaisten sosiaalinen hyvinvointi	13
2.6	Kulttuurinäkökulma kotoutumiseen	15
3	Kulttuuri- ja taidelähtöiset keinot maahanmuuttajien kotoutuvassa toiminnassa.....	18
3.1	Kulttuuri- ja taidelähtöiset keinot osana sosiaali- ja terveysalan palveluita	18
3.2	Kulttuuri- ja taidelähtöisten keinojen positiivisia vaikutuksia	21
4	Projektit kehittämisen välineenä.....	23
4.1	Projektitoiminta sosiaalialalla	23
4.2	Projektisuunnittelu projektionnistumisen ehtona	24
4.3	Kotoutumisprojektien rahoitus.....	25
5	Opinnäytetyön tarkoitus, tavoite ja kehittämistehtävät.....	28
6	Tutkimuksellisen kehittämistyön toteutus	29
7	Kehittämistyön tulokset.....	36
7.1	Nykytilanne Etelä-Karjalassa	36
7.2	Haavoittuvuutta aiheuttavat tekijät kotoutumisessa.....	41
7.3	Kulttuuri- ja taidelähtöisten menetelmien merkitys kotoutuvassa toiminnassa....	44
7.4	Hankesuunnitelma maahanmuuttajataustaisten äitien tukemiseksi kulttuuri- ja taidelähtöisten menetelmin Etelä-Karjalassa	45
8	Yhteenveto	57
8.1	Eettisyys ja luotettavuus	57
8.2	Johtopäätökset ja pohdinta	59
	Lähteet	64

Liitteet

Liite 1. Tutkimuksellisen kehittämisen aikataulusuunnitelma

Liite 2. Tiedote tutkimuksesta

Liite 3. Suostumuslomake

Liite 4. Teemahaastatteluteemat ja -kysymykset

Liite 5. Hankesuunnitelma

1 Johdanto

Tämä opinnäytetyö on tutkimuksellinen kehittämistyö, jonka teoreettinen viitekehys rakentui maahanmuuttajanaisten, taide- ja kulttuurilähtöisten menetelmien sekä projektisuunnittelun ympärille. Kehittämistyön keskeisenä tehtävänä oli laatia hankesuunnitelma haavoittuvassa asemassa olevien maahanmuuttajanaisten kotouttamisen tukemiseksi taidelähtöisin menetelmin Etelä-Karjalassa.

Hanketoiminnan suunnittelu pohjautuu teoreettiseen tietoon, tilastoihin, kotoutumistoimintaa ohjaaviin dokumentteihin ja päärahoittajien linjauksiin sekä käytännön toiminnassa saatua tietoon ja empiiriseen aineistoon. Teoreettisen kirjallisuuden avulla tarkastelin maahanmuuttajanaisten kotoutumisen haasteita ja analysoin taide- ja kulttuurilähtöisten menetelmien mahdollisuuksia sosiaalityön menetelmänä kotoutumisprosessin tehostamiseksi. Empiirinen aineisto on saatu Etelä-Karjalan kotoutuvassa toiminnassa toimivien asiantuntijoiden haastattelujen kautta. Haasteltavat edustavat eri Etelä-Karjalan alueella toimivia organisaatioita. Organisaatioita yhdistää sama tavoite, maahanmuuttajien kotoutumisen edistäminen ja syrjinnän ehkäiseminen. Yksilöhaastatteluissa selvitin tarvetilannetta sekä taide- ja kulttuurimenetelmien soveltamisen hyödynnettävyyttä ja tarpeellisuutta Etelä-Karjalan kotoutuvassa toiminnassa.

Opinnäytetyöidea syntyi käytännössä huomatuista ongelmista. Maahanmuuttajanaisten kotoutumiseen liittyy esteitä, joiden poistaminen vaatii tehokkaita toimienpiteitä. Idean kehitykseen myös vaikutti käytännön kautta huomattu taide- ja kulttuurimenetelmien positiivinen vaikutus maahanmuuttajien voimavarojen, osallisuuden ja hyvinvoinnin lisäämiseen sekä eri kulttuuriryhmien positiivisen vuorovaikutuksen mahdollistamiseen myös silloin kun kieli- taito on heikko. Tässä kehittämistyössä halusin luoda mallin, jota voi käyttää kotoutumistoiminnassa maahanmuuttajien kotoutumisen tukemiseksi kulttuuri- ja taidelähtöisin menetelmin.

Teoreettinen katsaus näytti, että haavoittuvassa asemassa ovat maahanmuuttajataustaiset kotiäidit. Lastenhoito estää kotoutumistoimenpiteisiin osallistumista ja sosiaalisten suhteiden luomista, jonka takia äidit ovat vaarassa jäädä kotiin ilman suomen kielen taitoa, tietoa yhteiskunnasta ja tärkeitä verkostoja. Tähän voi liittyä myös traumaattisia kokemuksia ja kriisitilanteita, syrjintä- ja väkivaltakokemuksia, identiteettiongelmia ja kulttuuriymmärtämättömyyttä. Maahanmuuttajataustaisten äitien kannalta kotoutumisen tavoitteet eivät näytä lähelläkään toteutuvan ja kaikkien uudistuksien ja asiakkaan osallisuutta kohti suuntauksien huolimatta naiset jäävät usein syrjässä yhteiskunnan toiminnasta, valinnanvapaudesta ja vaikuttamisen mahdollisuuksista osuen kielitaidottomuuden, työttömyyden ja

eristäytyneisyyden kehään. Lisäksi naisten eristynyt elämä heijastuu heidän lapsiinsa ja sillä on kauaskantoisia seuraamuksia.

Naisten tilanteen edistäminen ja haasteisiin vastaaminen edellyttävät uusien käytäntöjen löytämistä, yhteistyön kohdentamista ja osaamisen kehittämistä. On tärkeä löytää keinoja, joiden kautta voi saada naisia kotoa ja tarjota heille mahdollisuuden kehittää kieltä, luoda sosiaalisia suhteita, olla aktiivinen ja kokea onnistumisen iloa. Naisilla tulee olla myös mahdollisuus saada tarvittavaa ja ymmärrettävää tietoa ja ohjausta. Nykyaikaiset toimet eivät ole riittäviä haasteisiin vastaamiseksi ja tilanteen parantaminen edellyttää tehostettua toimintaa, jota on mahdollista toteuttaa hankkeen kautta.

Omassa tutkimuksellisessa kehittämistyössäni halusin kehittää toimintakokonaisuutta, jota voi toteuttaa sosiaalialan toiminnan kontekstissa ja jonka kautta voi tukea maahanmuuttajataustaisia äitiä kokonaisvaltaisesti lisäten heidän sosiaalista ja psyykkistä hyvinvointia, kielen taitoa, yhteiskunnan tietoisuutta, itsenäisen toimimisen ja itsensä toteuttamisen mahdollisuutta. Toiminnassa huomioin kulttuuri- ja taidelähtöisten menetelmien mahdollisuuksia vaikuttaa tehokkaasti voimavarojen lisäämiseen ja syrjinnän ehkäisemiseen. Taide- ja kulttuurilähtöiset menetelmät ovat tehokkaita, edullisia ja kestäviä valintoja. Menetelmien potentiaali ei vielä hyödynnetty täysin kotoutumispalveluissa. Niiden käyttöön ottaminen kotoutuvassa toiminnassa edellyttää työntekijöiden perehdytystä menetelmien käyttöön ja näyttöä menetelmien toimivuudesta ja vaikuttavuudesta. Tutkimuksellisen kehittämistyön tuloksena syntymä hankesuunnitelma antaa konkreettisia välineitä kotoutumistoiminnan käytäntöjen kehittämiseksi ja maahanmuuttajien kotoutumisen tukemiseksi kulttuuri- ja taidelähtöisillä menetelmillä.

2 Maahanmuuttajanaisten kotoutuminen

2.1 Haastava kotoutuminen

Maahanmuuttajalla tarkoitetaan yleensä henkilöä, joka on muuttanut Suomeen ja aikoo asua maassa pidempään. Maahanmuuttajalla myös joskus tarkoitetaan henkilöä, joka on syntynyt Suomessa, mutta jonka vanhemmat tai toinen vanhemmista on muuttanut Suomeen (ns. toisen sukupolven maahanmuuttaja). (Maahanmuuttajat.) Suomen kansalaisuuden saaneesta maahanmuuttajasta tulee suomalainen, vaikka hänen äidinkieltensä, uskontonsa tai etninen identiteettinsä ei vaihdu (Räty 2002, 13–14). Ulkomaalaistaustaisella tarkoitetaan yleensä henkilöä, jonka molemmat vanhemmat tai ainoa tiedossa oleva vanhempi on syntynyt ulkomailla (Maahanmuuttajat väestössä).

Maahanmuuttajan kotoutuminen tapahtuu vuorovaikutteisessa prosessissa yhteiskunnan kanssa (Maahanmuuttajien kotouttaminen edellyttää yhdenvertaisuutta ja yhteistyötä; Maahanmuutto kasvaa ja monipuolistuu). Suomessa kotoutumisen tavoitteena on maahanmuuttajien aktiivinen osallistuminen uuteen yhteiskuntaan ja yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavien tietojen ja taitojen omaksuminen. Maahanmuuttajilla tulee olla myös mahdollisuus oman kielen ja kulttuurin ylläpitämiseen. (Maahanmuutto kasvaa ja monipuolistuu.) Kotoutumistyöstä ja -toimenpiteistä vastaavat kunnat. Kuntien lisäksi kolmas sektori järjestää kotoutumista edistävää toimintaa. (Esberg 2020, 45.)

Kolmen viime vuosikymmenen ajan kansainvälinen muuttoliike on vaikuttanut huomattavasti Suomen väestörakenteisiin. Vuoden 2019 lopussa ulkomaalaistaustaisten henkilöiden osuus Suomen väestöstä oli yli 400 000. Ulkomaalaistaustaiset ihmiset ovat suhteellisesti nuori väestö, suuri osa heistä on työikäisiä ja taas suuri osa ulko-maalaistaustaisista, jotka ovat syntyneet Suomessa, on lapsia ja nuoria. Suomen maahanmuuttajaväestöstä miehiä ja naisia on saman verran. (Taide, kulttuuri ja moninainen Suomi 2021, 29.) Tarkastellen sukupuolijakaumaa taustamaiden mukaan voidaan huomata merkittäviä eroja. Suomessa asuvista kolmansien maiden kansalaisista suuri osa on naisia. (Maahanmuuttajat väestössä.) Suomeen muutetaan eniten Neuvostoliitosta, Venäjältä ja Virosta. Isot maahanmuuttajamäärä on myös Irakista, Somaliasta, Thaimaasta ja Kiinasta (Taide, kulttuuri ja moninainen Suomi 2021, 30).

Kotoutumiseen uuteen maahan vaikuttavat monet seikat, mm. maahanmuuttosyy sekä maahanmuuttajiin kohdistuvat odotukset niin perheen, oman etnisen yhteisön kuin suomalaisen yhteiskunnankin taholta. Työperäinen maahanmuutto, muutto perheen yhdistämisen johdosta, opiskelumuutto tai pakkomuutto vaikuttavat maahanmuuttajien asemaansa, mahdollisuuksiinsa, oikeuksiinsa ja velvollisuuksiinsa uudessa asuinmaassa. Vapaaehtoiset

muuttajat ovat usein pakotettuja muuttajia paremmassa asemassa. Pakomuuttoon liittyy usein traumaattisia kokemuksia, jotka vaikeuttavat sopeutumista. (Martikainen & Tiilikainen 2007, 22, 24.) Tämän lisäksi pakolaiset muuttavat maahan usein ilman minkäänlaista yhteyttä suomalaiseen yhteiskuntaan (Sosiaali- ja terveysministeriö 2016, 25).

Muuttoon liittyy tavallisesti toiveita hyvinvoinnista ja turvallisuudesta sekä taloudellisesta ja muusta menestyksestä uudessa maassa. Erityisesti lapsille perheelliset maahanmuuttajat haluavat taata parempaa tulevaisuutta kuin kotimaassa. Siitä huolimatta muutto toiseen maahan on haastava ja merkitsee aikaisempien itsestään selvinä pidettyjen arvojen ja käytänteiden uudelleenarvioimista. (Siim 2007, 225; Saarinen 2007, 129; Zechner 2007, 245–246.)

Kotoutumiseen liittyy paljon haasteita. Maahanmuuttajien osallistuminen työelämään, koulutukseen, vapaa-ajan toimintaan sekä palvelujen käyttö on rajoitettu. Maahanmuuttajien kotoutumista voi värittää heikko taloudellinen tilanne. Monet eivät koe kuuluvansa suomalaiseen yhteiskuntaan. Kielen riittämättömyys, kontaktien puutteet, kulttuurierilaisuus, yhteiskunnan tuntemattomuus ja taloudellinen tilanne johtavat siihen, että osallistuminen on vähäistä ja kotoutuminen hidastuu. (Väänänen ym. 2009, 81–82; Saukkonen & Peltonen 2018, 56–57, 65; TEM 2019, 42.)

Tukiverkkoja ja ystäviä on vähissä tai ei lainkaan. Yksinäisyys voi eristää ihmistä ja johtaa masentuneisuuteen. (Bremer & Ruishalme 2008, 174.) On todettu, että vielä 10 vuoden maassa oleskelun jälkeenkin maahanmuuttajat kokevat sopeutumisvaikeuksia. Maahanmuuttajat ovat usein työttömyyden, taloudellisten vaikeuksien ja syrjinnän yhdistelmästä syntyvässä marginalisoitumisen kierteessä. (Ikäläinen ym. 2003, 14, 66.)

Kotoutuminen sujuu miehillä ja naisella eri tavalla (Martikainen & Tiilikainen 2007, 15) ja tasa-arvon edistämiseksi sukupuolinäkökulmaa on tärkeä ottaa huomioon (Sosiaali- ja terveysministeriö 2016, 51). Jo muuton pohtiminen, odotukset ja tavoitteet ovat sidottu sukupuoleen. On tavanomaista, että miehet ovat ensimmäisiä lähtijöitä. Miesten muuttosyyinä on naisia enemmän työ, opiskelu tai pakolaisuus, vaan naiset lapsineen seuraavat perässä. Näin ollen perhesyyt ovat naisilla miehiä useammin muuton taustalla. (Martikainen & Tiilikainen 2007, 15, 19, 21; Sosiaali- ja terveysministeriö 2016, 9.)

Yhteiskunnan moninaistuminen sisältää yhteiskunnallisen eriarvoistumisen riskiä. Tasa-arvoisuuden edistämiseksi on tärkeä, että ulkomaalaistaustaiset pystyvät kotoutumaan suomalaiseen yhteiskuntaan löytämällä oman paikansa sekä kokemalla itsensä yhteiskunnan jäseniksi. (Sisäministeriö 2013, 12.)

2.2 Maahanmuuttajanaisten työmarkkina-asema

Maahanmuuttajat ovat tärkeä voimavara työmarkkinoiden toimivuuden varmistamisen ja kestävyysden takaamisen kannalta. Suomen demografinen kehitys, kuten vanhusväestön määrän kasvu ja työikäisten määrän väheneminen vaikuttavat negatiivisesti työvoiman riittävyyteen ja yleensä työllisyystilanteeseen. Maahanmuuttajien työllistyminen voi olla mahdollisuutena vastata Suomen työmarkkinoiden kohtaanto-ongelmiin. Maahanmuuttajista työikäisiä on 78 prosenttia ja heidän erilaiset kieli-, kulttuuri- ja osaamistaustansa voi hyödyntää monella tavalla. (Sisäministeriö 2013, 11; OKM 2015, 19; Valtion kotouttamisohjelma vuosille 2016–2019, 4, 8, 21; TEM 2019, 16.) Tämän lisäksi osallistuminen työelämään pidetään tärkeänä kotoutumisen indikaattorina ja ulkomaalaistaustaisten ihmisten työllistymisen edistäminen on kotouttamispolitiikan ensisijainen tavoite (Sosiaali- ja terveysministeriö 2016, 16).

Samaan aikaan Valtion kotouttamisohjelman vuosille 2016–2019 (20) mukaan Suomessa on noin 40 000 vieraskielistä työtöntä. Maahanmuuttajien työttömyys on kolme kertaa suurempi kuin kantaväestön ja heiden riski jäädä työttömäksi todennäköisemmin kantaväestöön verrattuna. (Sisäministeriö 2013, 8.)

Eri vuosien tutkimukset, selvitykset ja tilastot osoittavat, että ulkomaalaistaustaisten naisten työmarkkina-asema on heikompi verrattuna ulkomaalaistaustaisiin miehiin ja suomalaistaustaisiin naisiin (Joronen 2007, 292; Martikainen & Tiilikainen 2007, 29–30; Larja & Sutela 2015; Valtion kotouttamisohjelma vuosille 2016–2019, 20; Sosiaali- ja terveysministeriö 2016, 9, 16–17; Larja 2018, 1; Työ- ja elinkeinoministeriö 2021, 1).

Pakolaistaustaisten naisten työllistyminen on muita naisia heikompi (Sosiaali- ja terveysministeriö 2016, 19; Työ- ja elinkeinoministeriö 2021, 4). Tämä ilmiö selitetään vähäisellä koulutuksella. Lähes puolella pakolaistaustaisista on suoritettu vain perusasteen oppimäärä ja jotkut heistä ovat luku- ja kirjoitustaidottomia. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2016, 19.)

Huomionarvoista on se, että ulkomaalaistaustaisten miesten ja suomalaistaustaisten miesten välillä ero on varsin pieni työllisyysasteessa (Larja 2018, 1). Voidaan huomata, että ulkomaalaistaustaisten matala työllisyysaste liittyy juuri naisten heikkoon työllisyyteen (Larja & Sutela 2015). Tämä osoittaa, että sukupuolivaikutus työmarkkina-asemaan on ulkomaalaistaustaisilla merkittävä (Larja 2018, 1).

Maahanmuuttajanaisten työmarkkina-asema on miehiä heikompi koulutustasosta ja omavasta työkokemuksesta riippumatta (Joronen 2007, 296; Työ- ja elinkeinoministeriö 2021, 2). Samoin myös naisten hyvä kielitaito ja Suomessa asumisaika eivät näytä tasoittavan eroja (Larja 2019, 28).

Yleiset maahanmuuttajanaisten työllistymistä vaikeuttavat tekijät ovat kielitaidon puutteet, vähäiset suhteet kantasuomalaisiin sekä koulutukseen ja työkokemukseen liittyvät puutteet (Työ- ja elinkeinoministeriö 2021, 2). Maahanmuuttajilta voi myös puuttua tietoa suomalaisista työmarkkinoista, oman ammattialan työpaikoista eikä heillä ole välttämättä tietoa pii-lotyöpaikoista verkostojen puutteesta johtuen (Ala-Kauhaluoma ym. 2018, 93). Naisten vai-keudet saada työtä liittyvät myös kulttuurisiin seikkoihin sekä suomalaisen yhteiskunnan ja työelämän ennakkoluuloon ja torjuvuuteen (Säävälä 2007, 45, 77; Pöllänen 2007, 366, 372, 375; Säävälä 2009, 45).

Merkittävänä syynä ulkomaalaistaustaisten naisten heikkoon työllistymiseen nähdään nais-ten varhaisessa perheellistymisessä. Lastenhoito vaikeuttaa työllistymistä, opiskelemista ja työkokemuksen kartuttamista. (Larja & Sutela 2015; Sosiaali- ja terveysministeriö 2016, 17; Larja 2018, 1; Ala-Kauhaluoma ym. 2018, 17.) Ulkomaalaistaustaiset naiset, joilla ei ole lapsia ovat tilastojen mukaan edullisemmassa asemassa kaikissa taustamaaryhmissä (Larja 2019, 41). Perhesyistä muuttaneista äideistä 72 % ovat työttömiä (Larja 2019, 37). Lastenhoitojärjestelyt vaikeuttavat äitien osallistumista kotouttamistoimiin (Sosiaali- ja ter-veysministeriö 2016, 58).

Maahanmuuttajanaisten työmarkkinoille integroituminen tapahtuu usein etnospesifien am-mattien, kuten esimerkiksi kouluavustaja ja kaupan myyjä, tai pätkätöiden kautta. Monelle muutto merkitse ammatillisen statuksen laskua ja sellaisen työn vastaan ottaminen, joka sijoittuu ammatillisesti alapuolelle sen tason, joka vastaisi muuttajien tietoja ja taitoja tai uudelleen kouluttautuminen, usein perinteisille naisaloille kuten hoito- ja hoiva-ammatteihin. (Pöllänen 2007, 375; Tiilikainen & Martikainen 2007, 404; Joronen 2007, 297; Säävälä 2009, 45.) Työllistyminen koulutusta vastaamattomaan työhön ei kovin kannusta työmark-kinoille siirtymistä (Työ- ja elinkeinoministeriö 2021, 2).

Ulkomaalaistaustaisten naisten palkkataso on pienempi kuin suomalaistaustaisten keski-määräinen tulo sekä ulkomaalaistaustaisten miesten tulo (Larja 2018, 1). Pienipalkkainen, omaa osaamista vastaamaton työ ei tarjoa perheiden toimeentulon kannalta kilpailukykyistä vaihtoehtoa (Työ- ja elinkeinoministeriö 2021, 2). Äidit saattavat punnita mm. joko toimeen-tulotuen varassa elämistä tai työllistymistä matalapalkkaisiin töihin suhteessa siihen, miten eri vaihtoehdot olisivat vaikuttaneet kodinhoidon tasoon ja lasten kanssa vietettyyn aikaan (Saarinen 2007, 131–132; Joronen 2007, 303).

Työn merkitys maahanmuuttajien kotoutumiselle on huomattava. Ansiotyö on keskeinen osa identiteettiä ja elämän mielekkyyttä. Työllistyminen laajentaa maahanmuuttajien sosi-aalisia verkostoja ja edistää suomen kielen kehittymistä. Työ kiinnittää naisia yhteisöön ja laajemmin yhteiskuntaan ja edistää naisten kotoutumista. Palkkatyö tarjoaa toimeentulon

kautta erilaisia valintoja. Työttömyys taas on syrjäytymisen riskitekijä. (Harakkamäki 2007, 380; Martikainen & Tiilikainen 2007, 29; Saarinen 2007, 130–131; Siim 2007, 237; Jaakkola & Reuter 2007, 352; Pöllänen 2007, 372–373; Työ- ja elinkeinoministeriö 2021, 1.)

Maahanmuuttajanaisten heikko työllisyystilanne vaikuttaa negatiivisesti sekä naisten integroitumiseen että koko yhteiskuntaan kuluttamalla julkisen talouden kantokykyä (Kurronen 2021). Makrotasolla työttömyys on taloudellinen, sosiaalinen ja poliittinen ongelma. Se vähentää kulutuskysyntää, aiheuttaa työ- ja sosiaaliturvamenoja, tuottaa sosiaalisia jakoja sekä heikentää kansalaisten yhtäläisiä mahdollisuuksia yhteiskunnalliseen osallistumiseen. (Koistinen 1999, 135, 193.) Mikrotasolla työttömyys aiheuttaa taloudellisen turvallisuuden horjumista, sosiaalisten verkostojen harvenemista sekä vaikuttaa negatiivisesti yksilöiden hyvinvointiin ja elämän hallintaan, mm. työttömyys voi aiheuttaa elämän sisällön menettämisen kokemusta, vähentää mahdollisuuksia ennakoida ja suunnitella lähitulevaisuutta, heikentää itsetuntoa ja edistää häpeän kokemusta (Silvonen & Vuori 1998, 16; Ervasti 2003, 145; Hietaniemi 2004, 1, 9; Hänninen & Karjalainen 2007).

Työttömyys pitkittyessä saattaa vaikuttaa yleiseen terveydentilaan ja elämäntapoihin, joihin usein liittyy alkoholin liikakäyttö, masennus ja sairastuminen. Usein työttömyys pitkittyessä johtaa työkyvyttömyyteen, ammattitaito heikkenee ja odotettavissa oleva palkkataso laskee, mikä taas vaikeuttaa uudelleen työllistymistä. (Poijula & Ahonen 2007, 32–33; Hietaniemi 2004, 11–12.) On todettu, että tyytyväisyys ei palaa täysin elämään työttömyyskokemuksen jälkeen eikä aiempi työttömyyden kokemus auta sopeutumaan uuteen työttömyyskauteen (Moilanen 2007, 205).

Myös määräaikaiset työsuhteet vaikuttavat kielteisesti terveyteen. Jatkuva epävarmuus aiheuttaa stressiä ja vähentää psyykkistä hyvinvointia (Moilanen 2007, 206). Epätyypilliset työsuhteet, kuten määräaikais-, pätkä- ja osa-aikatyöt, lisäävät köyhyysriskiä ja syrjäytymisen vaaraa. Epätyypilliset työsuhteet merkitsevät elämäntilanteen epävakaisuutta, ongelmia arkielämän sujumisessa ja jopa köyhyyttä työssä käymisestä huolimatta. (Kangas & Ritakallio 1996, 36; Raunio 2006, 79, 82.)

Työttömyys, erikoisesti pitkäaikaistyöttömyys, on syrjäytymisen ja huono-osaisuuden tekijä (Pouke 1996, 79). Syrjäytyminen on vaiheittainen prosessi, joka riistää yksilöltä resursseja, joita tarvitaan osallistumiseen ja ihminen joutuu vähitellen tavanomaisen sosiaalisen elämän, jonka sisäpuolella on ihmisten suuri enemmistö, ulkopuolelle ja menettää elämänhallinnan tunnetta (Ihalainen & Kettunen 2006, 19; Hänninen 2007, 5). Tämä prosessi on seurausta palkkatyöstä syrjäytymisestä, köyhyydestä ja pienituloisuudesta, jolloin ihmiset ovat merkittäviä aikoja vailla sellaisia palveluja, sosiaalisia verkostoja ja kehittymismahdollisuuksia, joista yhteiskunnan enemmistö nauttii (Pouke 1996, 80; Juhila 2006, 54).

Syrjäytyminen ilmenee kasautuvana huono-osaisuutena (Juhila 2006, 55). Huono-osaisuus on heikkojen elinolojen kasautumista, jossa taloudellinen niukkuus on yksi muista osatekijöistä (Pouke 1996, 78–79). Huono-osaisuus johtaa ihmisten hyvinvoinnin ja arjessa selviytymisen heikentymiseen (Raunio 2006, 25, 32).

Naisten ja miesten työmarkkina-asema on tärkeä tasa-arvon indikaattori. Sukupuolten välinen ero työllisyysasteessa ulkomaalaistaustaisilla on huomattava ja vaatii erityishuomiota. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2016, 15–16, 20.) Tilanne on huolestuttava myös ulkomaalaistaustaisten äitien lasten kannalta (Kurronen 2021).

Työttömyys, ollen elämisen mallina nuorille, saattaa edistää ylisukupolvista riippuvuutta ja syrjäytymistä (Ervasti 2003, 121, 145; Hietaniemi 2004, 24). Tämän lisäksi Suomessa yhteiskunta on rakennettu kahden palkkatyössä olevan aikuisen mallille ja ulkomaalaistaustaisten naisten heikko työllistyminen näkyy maahanmuuttajaperheiden köyhyytenä, jolla on usein ylisukupolvisia vaikutuksia (Larja 2019, 28). Sosioekonominen asema vaikuttaa maahanmuuttajalasten ja -nuorten mahdollisuuksiin ja hyvinvointiin (Väänänen ym. 2009, 36; Peltola 2014, 19; Suárez-Orozco ym. 2015, 1–2 ;TEM 2019).

Sekä äitien että heidän lastensa tasa-arvoisuuden edistämisen kannalta on tärkeä kiinnittää huomiota äitien työllistymismahdollisuuksien vahvistamiseen (Työ- ja elinkeinoministeriö 2021, 1). Ulkomaalaistaustaisten työllisyystilanteen parantaminen edellyttää erityisten tukitoimien järjestämistä. Tärkeintä työmarkkina-aseman vahvistamisen kannalta on luoda naisille mahdollisuus kehittää suomen kielen taitoa. (Larja & Sutela 2015.)

On tärkeä huomata, että maahanmuuttajanaisten työllistyminen Suomessa on heikointa verrattuna muihin Pohjoismaihin. Ilmiö koskee maahanmuuttajanaisia lähtömaista riippumatta. (Kurronen 2021.). Tämä osoittaa sitä, että maahanmuuttajanaisten työmarkkinapotentiaalia ei osata vielä Suomessa täysimääräisesti hyödyntää (Larja 2019, 28).

Maahanmuuttajien työllistymiseen ja naisten työllisyysmahdollisuuksien vahvistamiseen on tärkeä panostaa maahanmuuttajien työmarkkinapotentiaalin hyödyntämiseksi, kotoutumisen edistämiseksi ja segregaaation ehkäisemiseksi (Larja 2018, 1; TEM 2019, 38). Työelämään osallistuminen edistää sekä naisten osallisuutta ja kotoutumista että heidän lastensa sosioekonomista asemaa (Kurronen 2021).

2.3 Haavoittuvassa asemassa olevat maahanmuuttajataustaiset kotiäidit

Kuten useasti on jo todettu, lastenhoito heikentää ulkomaalaistaustaisten äitien työmarkkinatilannetta (Sosiaali- ja terveysministeriö 2016, 29). Huoli liittyy erityisesti siihen, että kotona lapsia hoitavilla maahanmuuttajaaideilla ei ole mahdollisuutta osallistua kotoutumista

tukeviin toimenpiteisiin (Sosiaali- ja terveysministeriö 2016, 10). Työikäiset maahanmuuttajat saapuessaan Suomeen, muista syistä kuin työn tai opiskelun perusteella, osallistuvat yleensä kokopäivätoimisesti kotoutumiskoulutukseen työ- ja elinkeinotoimiston asiakkaana. Työvoimapolitiittisena koulutuksena järjestetyssä kotoutumiskoulutuksessa maahanmuuttajilla on mahdollisuus opiskella suomea, saada yhteiskuntatietoutta ja käydä työharjoittelua. (Eronen ym. 2016, 4.) Kotoutumiskoulutuspalveluihin osallistuminen parantaa maahanmuuttajanaisten- ja miesten asemaa ja tasa-arvoa ja ehkäisee erilaisten sosiaalisten ongelmien riskiä (Sosiaali- ja terveysministeriö 2016, 57).

Kotoutumiskoulutukseen osallistuminen on haastavaa ulkomaalaistaustaisille äideille lasten hoitoon liittyvien järjestelyjen takia. Kotoutumiskoulutuksen ulkopuolelle jääminen rajoittaa äitien suomen kielen opiskelun mahdollisuutta. (Eronen ym. 2016, 4.) Seurauksena äitien suomen kieli ei kehity pitkästä maassa asumisesta huolimatta (Ala-Kauhahuoma ym. 2018, 134). Luku- ja kirjoitustaidottomien naisten kannalta tilanne näyttää olevan vielä hankalampi (Esberg 2020, 69).

Suomen kielen osaaminen on merkittävä kotoutumisen edistävä tekijä (Sosiaali- ja terveysministeriö 2016, 30). Se edistää maahanmuuttajien opiskelun jatkamista ja työllistymistä ja näin ollen myös kotoutumista (Esberg 2020, 154). Kielitaidolla on myös tärkeä merkitys sosiaalisten suhteiden luomiselle suomalaisten kanssa (Esberg 2020, 69). Kielitaito edistää naisten itsenäistä toimimista ja asioimista. Riittämätön kielitaito taas rajoittaa naisten toimintamahdollisuuksia, vaikeuttaa asiointia ja pärjäämistä aiheuttaen turhautumista. Suomen kielen osaamattomuus rajoittaa naisten osallistumisen mahdollisuutta ympäröivään yhteiskuntaan ja edistää syrjäytymistä. (Esberg 2020, 93, 151.) Kielen lisäksi perhesyistä muuttaneilta äideiltä, joilla ei ole mahdollisuutta osallistua kotoutumiskoulutukseen, voi puuttua tietoa suomalaisesta yhteiskunnasta ja sen palveluista (Sosiaali- ja terveysministeriö 2016, 64).

Suomen kielen taidottomuus ja suomalaisen palvelujärjestelmän tietämättömyys vaikeuttaa palvelujen käyttöä. Maahanmuuttajanaisten tietämättömyys eduista tai palveluista ja niiden käyttäytymisen ehdoista ja mahdollisuuksista voi johtaa väärinvalintoihin tai hakematta jäämiseen. (Zechner 2007, 250, 253; Martikainen & Gola 2007, 94.) Ohjauksen ja tarvittavan tiedon puuttuminen voivat johtaa ajautumiseen ja väärin valintojen kautta ei-toivottuihin elinolosuhteisiin ja jopa sosioekonomiseen syrjäytymiseen. Maahanmuuttajat tarvitsevat tukea, tietoa ja ohjausta voidakseen hallita omaa elämäänsä uusissa olosuhteissa ja tehdä tavoitteidensa mukaisia päätöksiä. (Alitolppa-Niitamo 2005, 39, 47.)

Myös verkostojen puutteet vaikeuttavat kotoutumista ja siirtymistä työhön tai koulutukseen (Jaakkola & Reuter 2007, 351–352). Lasten hoito ja huolehtiminen perheestä vaatii paljon

voimia ja estää kodin ulkopuolisten sosiaalisten suhteiden solmimista (Esberg 2020, 150). Eristäytynyt elämä vaikeuttaa naisten kontakteja ulkopuoliseen maailmaan ja kodin ulkopuolinen turvaverkko voi olla olematon (Ellonen & Korhonen 2007, 166). Myös naisten tärkeät sukulaisverkostot voivat jäädä kotimaahan, eikä naisilla ole mahdollisuutta saada sukulaisien tukea uudessa maassa. Äitien yksinäisyyden haasteisiin vastaamiseen ei löydy hyviä välineitä, vaan nainen saattaa jäädä yksin omien ongelmien kanssa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2016, 48.)

Tämän kaiken lisäksi uudessa maassa monet äidit kokevat voimattomuutta ja riittämättömyyden tunnetta äidin roolissa, kun heillä ei ole riittävästi resursseja, voimavaroja tai kieli- taitoa tukea lapsiaan. Esimerkiksi riittämättömän suomen kielen takia äiti ei voi tukea lapsiansa koulunkäynnissä. Sen sijaan lapset joutuvat toimimaan äidin tulkkeina ja ohjaajina, mikä voi kielteisesti vaikuttaa heidän kehitykseensä. Tämä voi johtaa tilanteeseen, jolloin lapset eivät kunnioita äitiä kuten aikaisemmin kotimaassa. (Tiilikainen 2007, 274; Säävälä 2009, 38.)

Huomionarvoista on myös se, että naisyksinhuoltajien osuus on joissain maahanmuuttajaryhmissä merkittävästi korkeampi kuin kantaväestöllä, esim. somalialaisista lapsiperheistä 43 %, vietnamilaisista 40 % ja venäläisistä 27 %, suomalaisista 17 % on naisyksinhuoltajienperheitä (Väänänen ym. 2009, 38). Yksinhuoltajana oleminen on vaativaa ja usein työttömyys, suomen kielen riittämättömyys ja sosiaaliverkoston puute kasautuvat maahanmuuttajien yksinhuoltajaäitien harteille ja johtavat marginaalisuuteen (Tiilikainen & Martikainen 2007, 281, 403; Martikainen & Tiilikainen 2007, 27).

Tutkimuksissa nousee jatkuvasti huoli toisesta sukupolvesta ja lasten kiinnittymisestä suomalaiseen yhteiskuntaan (Sosiaali- ja terveysministeriö 2016, 58). Koti eristää sekä naisia että heidän lapsiaan, mikä vaikuttaa negatiivisesti lasten suomen kielen kehitykseen (Sosiaali- ja terveysministeriö 2016, 48). Kielen lisäksi monet muut lapsille tärkeät taidot eivät saa mahdollisuutta kehittymään, mikä heikentää puolestaan lapsen menestystä koulussa. Suomessa ulkomaalaistaustaisten ja suomalaistaustaisten lasten erot koulusuoriutumisessa ovat merkittäviä. (OECD 2018.) Heikko menestys peruskoulussa heijastuu myös toiseen asteen siirtymiselle sekä edelleen työelämään ja työllistymisen mahdollisuuksiin (Kurronen 2021). Tähän ongelmatilanteeseen on tärkeä kiinnittää huomiota, koska sillä voi olla kauaskantoisia vaikutuksia lasten ja nuorten elämään (Sosiaali- ja terveysministeriö 2016, 66).

Nykyiset palvelut ovat riittämättömiä äitien ja heidän lastensa haasteisiin vastaamiseen. On tärkeä kehittää pysyviä toimintamuotoja, jonka avulla voi tukea naisten ja heidän lastensa kiinnittymistä suomalaiseen yhteiskuntaan. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2016, 29, 66–67.)

Äitien kotoutumisen edistäminen voi ehkäistä isompia sosiaalisia ongelmia (Ala-Kauha-luoma ym. 2018, 30).

Kielitaidon kehittymisen kannalta osallisuuden edellytykset näyttävät toteutuvan paremmin miehillä kuin naisilla ja on merkki tasa-arvo-ongelmasta (Sosiaali- ja terveysministeriö 2016, 30). Naisilla tulee olla mahdollisuus kehittää kieltä ja saada kotoutumistoimenpiteitä. Palvelujen järjestämisessä on tärkeä huomioida äitien perhetilannetta ja ottaa huomioon lastenhoitoa tai lapsille järjestettyä toimintaa mahdollistaen äiteille osallistumista. (Ala-Kauha-luoma ym. 2018, 30.) Antamalla mahdollisuutta olla vuorovaikutuksessa ympäröivän yhteiskunnan kanssa luodaan myös mahdollisuuksia kielen käyttämiseen (Kokkonen ym. 2019, 94).

2.4 Maahanmuuttajanaisten psyykkinen hyvinvointi

Tutkimukset näyttävät, että psyykkinen kuormittuneisuusoireilu on ulkomaalaistaustaisilla naisilla yleisempää kuin miehillä (Sosiaali- ja terveysministeriö 2016, 33). Muutto toiseen maahan merkitsee suurta muutosta sekä yksilön että perhe-elämässä. Yhteiskunta ja kulttuurinen ympäristö voi olla hyvin erilainen uudessa maassa. Pakolaisilla muuttoon yleensä liittyvät erilaiset kriisitilanteet. (Anis 2017, 327; Esberg 2020, 126.) Naisilla voi olla takanaan sotaan, kidutukseen ja läheisten menettämiseen liittyviä traumatisoivia kokemuksia (Mikkonen 2005, 64). Tämän lisäksi paluu kotiin ei ole aina mahdollista ja elämä kotimaassa voi jäädä ikuisiksi taakse (Esberg 2020, 60). Kodin, toimeentulon ja sosiaaliaseman menetyksen keskellä, naisen pitää rakentaa elämää uudessa yhteiskunnassa (Anis 2017, 327).

Tämän lisäksi ulkomaalaistaustaiset joutuvat törmäämään usein arkipäiväiseen syrjintään ja rasismiin (Sisäministeriö 2013, 21). Yleensä syrjintä ilmenee epäkohteliaalla ja epäkunnioittavalla kohtelulla, nimittelyllä tai sanallisella loukkauksella (Sosiaali- ja terveysministeriö 2016, 41). Syrjintäkokemukset koskevat erityisesti pakolaisia (Anis 2017, 330). Naiset kuitenkin kokevat epäoikeudenmukaista kohtelua enemmän kuin miehet (Sosiaali- ja terveysministeriö 2016, 40).

Arkisen loukkaavan kohtelun lisäksi, maahanmuuttajat kokevat syrjintää ulkomaalaistaustan vuoksi työelämässä ja rekrytoinnissa (Sosiaali- ja terveysministeriö 2016, 10; Siukola ym. 2017 8), jolla voi selittää myös ulkomaalaistaustaisten matalat työllisyysluvut (Larja 2019, 39). Ulkomaalaistaustaisilla naisilla syrjintäkokemukset työmarkkinoilla ilmenevät enemmän kuin miehillä (Siukola ym. 2017, 22; THL 2021). On tärkeä ottaa huomioon moniperusteinen syrjintä, jolloin esimerkiksi yhdistyvät etnisyys ja sukupuoli (Sosiaali- ja terveysministeriö 2016, 39).

Syrjinnän kokeminen lisää ulkopuolisuuden ja kuulumattomuuden tunteita vaikeuttaen kotoutumista (Esberg 2020, 155). Syrjintäkokemukset voivat heikentää elämänhallinnan tunnetta. Syrjintätilanteet ja leimaamisen kohteina kokeminen johtaa usein omien juurien peittämiseen ja jopa kieltämiseen sekä äidinkielen käytön välttämiseen. Leimautumisen pelko joskus muuttaa maahanmuuttajanaisten pukeutumis-, liikkumis- ja vapaa-ajankäyttötapoja. (Tiilikainen & Martikainen 2007, 405; Joronen 2007, 300, 302; Saarinen 2007, 135–136, 140; Varjonen 2007, 155; Hyvönen 2007, 210.) Syrjintä heikentää luottamusta yhteiskuntaan, vahvistaa segregatiota, lisää riippuvuutta yhteiskunnallisesta tuesta ja voimistaa ulkopuolisuutta yhteisöstä ja yhteiskunnasta. Ulko-puolisuuden ja kuulumattomuuden tunne sekä syrjintä ovat merkittävä mielenterveyttä heikentävä tekijä. (Väänänen ym. 2009, 70, 72; TEM 2019, 50–51.)

Myös äiteinä maahanmuuttajat joutuvat pelkäämään lastensa puolesta, kiusaamista toisten lasten tai aikuisten taholta sekä syrjintää harrastuksissa, päivähoidossa ja koulussa. Lapsen syrjintäkokemukset tuntuvat usein suuremmilta pettymyksiltä kuin omat vastoinikäymiset. (Siim 2007, 240; Tiilikainen & Martikainen 2007, 403; Varjonen 2007, 155; Zechner 2007, 256; Tiilikainen 2007, 271.)

Syrjinnän lisäksi väkivalta on merkittävä hyvinvoinnin heikentävä tekijä (Väkivalta - globaali terveysongelma 2005, 39). Ulkomaalaistaustaisiin naisiin voi kohdistua samantyyppinen väkivalta kuin suomalaisiinkin naisiin, kuten esimerkiksi parisuhde-, lähisuhde- ja perheväkivalta, mutta se voi saada myös erityispiirteitä, esimerkiksi pakkoavioliitot, tyttöjen ympärileikkaukset ja ns. kunniamurhat, jotka ovat jossain kulttuurissa hyväksytyjä käytäntöjä, mutta ovat suomalaisen rikoslain mukaan rangaistavia tekoja (Ellonen & Korhonen 2007, 165). Pakolaistaustaisten naisten elämään liittyy sukupuolensa vuoksi erityisiä uhkia ja ongelmia, kuten sukupuoleen perustuva vaino, syrjintä ja seksuaalinen väkivalta (Sosiaali- ja terveysministeriö 2016, 32).

Maahanmuuttajanaiset saattavat olla taloudellisesti puolisolta riippuvaisessa asemassa (Sosiaali- ja terveysministeriö 2016, 53). Riippuvainen asema voi johtaa kriisiytyneessä parisuhteessa elävän naisen kontrolloimiseen ja rajoittamiseen aviomiehen kannalta sekä väkivallan sietämiseen (Joronen 2007, 306; Saarinen 2007, 133–134; Säävälä 2009, 45). Myös asiointi ja palvelujen järjestäminen voi olla haasteena miespuolison kontrolloivan käytöksen vuoksi. Puolisoltaan taloudellisesti riippuvat naiset ovat riskiasemassa ja voivat joutua eristäytymiseen kodin ulkopuolisesta yhteiskunnasta. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2016, 29, 53.)

Maahanmuuttajataustaiset naiset ovat erityisen heikossa asemassa väkivaltaa kohdattaessaan, myös siksi, että tietämys väkivallan vääryydestä, ilmoitusmahdollisuudesta, kielitaito

ja tieto oikeuksistaan, suomalaisesta lainsäädännöstä tai palvelujärjestelmästä on usein puutteellinen. Monet myös eivät uskalla ilmoittaa kokemastaan väkivallasta viranomaisille. Lähisuhteissaan väkivaltaa kokevat maahanmuuttajanaiset voivat joutua moninkertaiseen syrjintään, johon liittyy kielivaikeudet, rasismi ja työttömyys. (Ellonen & Korhonen 2007, 166–167; Saarinen 2007, 135.)

Naisten kohtaama väkivalta on tasa-arvoon liittyvä ongelma ja vaatii erityishuomiota. Väkivallan vähentäminen vaatii kokonaisvaltaista kotoutumista ja elämänhallinnan voimistamista. Naiset tarvitsevat tietoa ja ohjausta. Kotoutumispalveluiden järjestäessä on tärkeää ottaa huomioon kulttuuriset tekijät. Joissakin yhteiskunnissa sukupuoliroolein liittyvät hierarkkisia rakenteita, eivätkä naisten ja miesten tasa-arvokysymykset ole itsestään selviä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2016, 53.)

Uudessa maassa maahanmuuttajanaiset saattavat kokea myös identiteettiongelmia (Martikainen & Tiilikainen 2007, 28; Säävälä 2009, 5), jotka ovat puolestaan syynä ahdistus- ja masennusoireille ja vaativat erityishuomiota (Sosiaali- ja terveysministeriö 2016, 32).

Muutto toiseen maahan ja kulttuuriin on iso muutos, joka saattaa aiheuttaa hämmästyä ja epävarmuutta. Maahanmuuttajan käsitykset yhteiskunnasta, sosiaalisesta ja kulttuurisesta elämästä voivat olla erilaisia. (Esberg 2020, 59.) Naiset joutuvat arvioimaan uudestaan oman naisen, vaimon ja tytön identiteettiä suomalaisen yhteiskunnan ja oman yhteisön odotusten sekä oman identiteetin ristipaineissa (Säävälä 2007, 23, 79; Martikainen & Tiilikainen 2007, 27). Vaikeina sopeutumisen vuosina moni haaveilee kotiinpaluusta, joka saattaa olla poliittisesti ja taloudellisesti mahdoton. Maahanmuuttaja joutuu uudestaan luomaan minäkuvan ja pohtimaan sitä, oliko kotimaasta lähtö oikea ratkaisu. (Räty 2002, 116–118.)

Naiset saattavat kokea kuulumattomuutta kumpaankaan kulttuuriin, eikä yhtään kulttuuri tunnu enää omalta (Esberg 2020, 71). Kuulumattomuus on yhteydessä yksinäisyyden kokemiseen. Kun yksinäisyyteen liittyvät köyhyys ja kasautunut huono-osaisuus, negatiiviset vaikutukset voivat olla merkittäviä. (Juhila 2018, 214.)

2.5 Maahanmuuttajanaisten sosiaalinen hyvinvointi

Maahanmuuttajanaiset saattavat kohdata muutoksia sosiaalisten suhteiden tasolla (Martikainen & Tiilikainen 2007, 28; Säävälä 2009, 5). Maahanmuuttajaperheiden tärkeät turververkot ja yhteisöt ovat jääneet kotimaahan eikä uusien suhteiden rakentaminen ole helppoa (Martikainen & Tiilikainen 2007, 25; Hyvönen 2007, 205; Suárez-Orozco ym. 2015, 5).

Tukiverkkoja ja ystäviä on vähissä tai ei lainkaan. Yksinäisyys voi eristää ihmistä ja johtaa masentuneisuuteen. (Bremer & Ruishalme 2008, 174.) Ihmissuhteiden määrän

vähentyminen johtaa syrjäytymiseen ja eristäytyminen (Väänänen ym. 2009, 37). Erityisesti pakolaistaustaisilla negatiiviset vaikutukset sosiaalisiin suhteisiin voivat olla merkittäviä (Esberg 2020, 125), koska muuttuessa heillä ei yleensä ole sosiaalisia kytköksiä suomalaiseen yhteiskuntaan (Tervola & Venho, 2014). Menetykset ja muutokset sosiaalisissa suhteissa saattavat aiheuttaa yksinäisyyden tunnetta. Yksinäisyyden ja ulkopuolisuuden kokemus voi liittyä myös niiden naisten elämään, joilla on perhe, sukulaiset ja ystävät. (Esberg 2020, 148.)

Asuminen kaukana sukulaisista erikoisesti lähtömaahan jääneistä lapsista aiheuttaa usein naisille ristiriitaisia tunteita, huolia ja kaipaamista, mikä vaikeuttaa jokapäiväistä elämää. Naiset voivat olla henkisesti tasolla samanaikaisesti kummassakin maassa ja todellisuudessa, mikä voi johtaa siihen, että naiset ovat epävarmoja ja ahdistuneita siitä, mihin he kuuluvat ja mihin tulevaisuudessa suunnata. (Zechner 2007, 255; Hyvönen 2007, 190–193, 204, 210–213; Tiilikainen & Martikainen 2007, 402; Tiilikainen 2007, 266–282; Siim 2007, 222–225; Säävälä 2009, 23, 29; Matinheikki-Kokko 2011, 38.)

Muuttuneen elämän keskellä perhe voi tarjota naisille kotoutumista tukevaa turvaa ja voimavaroja. Suomessa asuville sukulaisilta naiset saavat tarvittavaa tietoa suomalaisesta yhteiskunnasta. Sukulaisyhteisön kautta naiset saavat tukea, joka edistää selviytymistä ja itsenäistä toimimista. Tiedollisen tuen lisäksi sukulaisten kautta voi saada emotionaalista tukia. Sukulaissuhteet ovat naisten tärkeitä voimavaroja uudessa maassa. (Esberg 2020, 142, 152, 154.)

Naisten oman suvun ulkopuolisia sosiaalisia suhteita saattaa luonnehtia yhteys kulttuurisesti ja uskonnollisesti itsensä kaltaisiin maahanmuuttajainaisiin. Sosiaaliset suhteet naisiin mahdollistavat osallisuuden kokemista ja tarjoavat sosiaalista tukea. (Esberg 2020, 152.) Toisaalta etäännyminen ja turvautuminen vain omaan etniseen ryhmään voi vaikuttaa negatiivisesti naisten kotoutumiseen suomalaiseen yhteiskuntaan (Esberg 2020, 154). Yhteisöllisyys voi tarjota tuen, voimavaroistumisen ja siteiden lisäksi myös rajoitteita ja erottumista (Pohjola 2017, 25). Sillä aikaa, kun uudessa kotimaassa pitää rakentaa sosiaaliset verkostot uudelleen, opetella uusikieli ja oppia toimimaan uudella tavalla, etnokulttuuriset yhteisöt Suomessa ja transnationaaliset yhteisöt maailmalla tarjoavat sosiaalista tukea. Turvautuminen vain omaan etniseen yhteisöön saattaa samalla eristää eikä yhteyksiä kanta-väestöön synny. (Väänänen ym. 2009, 37.)

Sosiaalisten suhteiden luominen valtaväestöön on naisille haastavaa. Naiset saattavat kokea itsensä torjutuksi ja ulkopuoliksi jätetyksi. Edes opiskelussa ja työelämässä naiset kokevat, ettei heitä lähestytty. (Esberg 2020, 155.) Tämä aiheuttaa kokemusta omasta

näkyttömyydestä ja merkityksettömyydestä, mikä vahvistaa kielteistä käsitystä omista mahdollisuuksista ja hidastaa kotoutumista. (Esberg 2020, 125.)

Sosiaalisten suhteiden luominen valtaväestöön on pitkä prosessi. Siihen saattaa vaikuttaa moni tekijä, kuten kieliosaaminen ja kulttuurierilaisuus. (Esberg 2020, 113.) Lapsellisten naisten kohdalla sosiaaliselle kanssakäymiselle ei välttämättä ole aikaa ja voimavaroja (Esberg 2020, 150).

Tutkimuksissa on todettu, että maahanmuuttajien ja valtaväestön väliset sosiaaliset suhteet edistävät yhteiskunnassa tarvittavien taitojen omaksumista ja sitä kautta sosiokulttuurista oppimista (Varjonen 2007, 159). Suhteet valtaväestön ja maahanmuuttajien välissä edistävät myös myönteisiä asenteita maahanmuuttajia kohtaan (Jaakkola & Reuter 2007, 357; TEM 2019, 52). Hyvien väestösuhteiden ja yhdenvertaisen osallisuusmahdollisuuksien kautta yhteisöllisyys ja yhteiskunnallinen yhteenkuuluvuus lisääntyy (TEM 2019, 50). Sosiaaliset suhteet edistävät työllistymistä, kielen ja tapojen oppimista sekä mahdollistavat kokemuksen saamista yhteisöön kuulumisesta (Kettunen ym. 2019; Kaupunkisosaalityö kotoutumisen tukena 2019, 2). Jos maahanmuuttajalla ei ole mahdollisuutta solmia sosiaalisia suhteita kantaväestöön, hän jää ilman tärkeää verkostoa (Esberg 2020, 156).

Hyvät väestösuhteet ja maahanmuuttajien yhdenvertainen osallisuus yhteiskunnan eri aloilla lisäävät yhteisöllistä ja yhteiskunnallista yhteenkuuluvuuden tunnetta, ja luovat vakautta ja hyvinvointia (TEM 2019, 50). Näin ollen uusien sosiaalisten verkostojen ja niiden laajentamisen tukeminen olisi ensiarvoisen tärkeää maahanmuuttajien kotoutumisen edistämässä (Hietikko & Kulmala 2018, 20).

Valtaväestön ja maahanmuuttajien sosiaalisten suhteiden luominen on haastavaa ja vaatii tilaa ja aikaa (Kokkonen ym. 2019, 95). Luomat mahdollisuudet yhdessä toimimiseen valtaväestön kanssa tukevat suhteiden solmimista. Maahanmuuttajien on tärkeää saada mahdollisuus yhdenvertaiseen osallistumiseen kaikille tarkoitettuun toimintaan. Erottaminen toisista on este suhteiden solmimiselle ja keskinäiselle kanssakäymiselle. (Esberg 2020, 72.)

2.6 Kulttuurinäkökulma kotoutumiseen

Ihmisen kulttuuri, joka välittyy jo lapsuudessa, vaikuttaa merkittäväksi siihen, mistä lähtökohdista käsin ihmiset suuntautuvat sosiaaliseseen vuorovaikutukseen ja kuinka he tulkitsevat erilaisia tapahtumia elämässään. Sen lisäksi jokaisella ihmisellä on oma ainutlaatuinen suhde omaan ja uuteen kulttuuriin. (Puukari & Taajamo 2007, 11, 13.)

Tavallisesti oma kulttuuri ja sen säännöt omaksutaan lapsena tehden havaintoja, kanssakäymistilanteissa ja matkimalla. Aikuisena toisen kulttuurin tapojen, uskonnon ja sosiaali-

sen normiston oppiminen vaatii tietoisia ponnisteluja tai pitempiaikaista kohdemaassa oleskelua. (Varis 2011, 32.) Uudessa maassa maahanmuuttajan pitää oppia toimimaan uuden yhteiskunnan käytäntöjen mukaisesti (Esberg 2020, 68). Lisäksi kulttuurin omaksuminen on sidoksissa kielen oppimiseen ja uuden maan historiaan tutustumiseen (Novitsky 2005, 77). Kulttuuriltaan hyvin erilaiseen yhteiskuntaan sopeutuminen voi aiheuttaa paljon haasteita ja vaatii aikaa (Esberg 2020, 156). Uusi ympäristö voi sisältää esimerkiksi erilaisia rooliodotuksia ja uudenlaisten roolien omaksuminen edellyttää vuorovaikutusta ympäristön kanssa ja motivaatiota muutokseen (Novitsky 2005, 72).

On tärkeä ottaa huomioon, että kulttuurissa opitut toimintamallit liittyvät sukupuolirooleihin (Esberg 2020, 36). Sukupuoliroolikäsitykset liittyvät laajempaan sukupuolijärjestelmään, jolloin määritellään sukupuoleen liittyvä sopiva toimintatapa. (Martikainen & Tiilikainen 2007, 19–20). Sukupuolirooliodotukset voivat mm. määrittää, kenen kanssa voi luoda sosiaalisia suhteita ja seurustella (Esberg 2020, 150). Sukupuolella on yhteys odotuksiin ja toiminnallisiin velvoitteisiin, joita naisille ja miehille asetetaan erilaisissa instituutioissa ja yhteisöissä. Sukupuoli vaikuttaa myös yksilön edellytyksiin vastata odotuksiin ja käsityksiin omista toimintamahdollisuuksistaan ja -rajoituksistaan. Kulttuuristen, materiaalisten ja sosiaalisten resurssien sekä konkreettisten toimintojen kautta yksilö saa kokemusta omasta minästään, kuka minä olen. (Ojala 2009, 27.)

Kulttuuriset ristiriidat voivat aiheuttaa oman identiteettinsä kyseenalaistamista ja itsensä uudelleen etsimisen haasteita (Novitsky 2005, 78). Suomalaisessa yhteiskunnassa naiset voivat kohdata erilaisia naiseuteen ja sukupuolirooleihin liittyviä käsityksiä (Esberg 2020, 10). Suomalaisten naisten toimintatapa voi tuntua liian vapaalta. Myös yksilökeskeinen kulttuuri voi tuntua vieraalta. (Martikainen & Gola 2007, 100–101.) Lisäksi tasa-arvoon liittyvät kysymykset saattavat saada erilaisia merkityksiä uudessa yhteiskunnassa ja aiheuttaa jännitteitä. (Esberg 2020, 62–63).

Kulttuurista johtuvat tekijät voivat rajoittaa naisten osallistumista (Martikainen & Gola 2007, 109), vaikeuttaa kanssakäymistä ja johtaa ulkopuolisuuteen (Esberg 2020, 10, 77, 123). Kulttuuriset erot myös vaikeuttavat palveluissa asioimista ja ymmärrettävän tiedon saamista. (Anis 2017, 326). Naiset voivat olla kotoisin maista, joissa on erilainen palvelujärjestelmä, eikä välttämättä ole vastaavanlaisia julkisia palveluja (Esberg 2020, 136). Yhteisöllisistä kulttuureista tulevat naiset saattavat tottua turvautumaan sukulaisten apuun ja suomalainen viranomaisjärjestelmä voi tuntua kulttuurisesti vieraalta (Tiilikainen 2007, 282). Lisäksi sähköinen asiointi voi olla uusi asia maahan muuttaneelle ja edellyttää luku- ja kirjoitustaitoa ja tietoteknistä osaamista (Esberg 2020, 136).

Omat kulttuuriset arvot voivat tuoda jatkuvuutta ja turvaa (Anis 2017, 328) ja olla yhdistävänä tekijänä, identiteetin säilyttäjänä ja kulttuuriperinnön kantajana. (Esberg 2020, 146). Yhteys omaan kulttuuriin kuuluvien sukulaisten ja ystävien kanssa auttaa ylläpitämään kulttuurisidoksia kotimaahansa ja saamaan kuulumisen kokemusta (Hyvönen 2007, 211). Oma kulttuuriyhteisö voi olla myös maahanmuuttajalle tärkeänä vertaisryhmänä, jossa voi jakaa haastavia kotoutumisprosessiin liittyviä tilanteita, helpottaa maahanmuuttokokemusta ja löytää oma polkunsu eteenpäin. (Novitsky 2005, 78).

3 Kulttuuri- ja taidelähtöiset keinot maahanmuuttajien kotoutuvassa toiminnassa

3.1 Kulttuuri- ja taidelähtöiset keinot osana sosiaali- ja terveysalan palveluita

Kulttuuri käsitteenä kattaa kaiken inhimillisen toiminnan, joka sisältää arvoja, merkityksiä, perinteitä, elämäntapoja ja kokemuksia. Suppeammin käsitettynä kulttuurilla viitataan kulttuuripalvelujen tuotantoon ja kulutukseen, jonka ilmenemismuotoja ovat esimerkiksi teatteri, elokuva, kirjallisuus, musiikki, tanssi, kuvataide ja arkkitehtuuri. (Elonen 2016, 5.)

Taide on yksilön luovaa toimintaa, joka sisältyy kulttuuriin (Elonen 2016, 5; Lehtikainen 2017, 2).

Taidelähtöisten menetelmien käytöllä viitataan taiteen soveltavaan käyttöön, jonka keskiössä on yhteisöllisen taidetoiminnan mahdollistaminen ja luovan toiminnan tuominen ihmisten ulottuville tai esityksen laajentaminen ihmisiä osallistaviksi. Tällaisella toiminnalla ei pyritä taidetaitojen oppimiseen ja taiteelliseen lopputulokseen vaan tärkeä on prosessi, jossa painopisteenä on osallistumiskokemuksen saaminen. (Huhtinen-Hildén & Karjalainen 2019, 15; Huhtinen-Hildén 2019, 49.)

Suomessa sosiaalityön tavoitteena on hyvinvoinnin ja osallisuuden edistäminen ja eriarvoisuuden vähentäminen, yhdenvertaisin perustein tarpeenmukaisten, riittävien ja laadukkaiden sosiaalipalveluiden sekä muiden hyvinvointia edistävien toimenpiteiden turvaaminen, asiakkaan oikeuden hyvään palveluun ja kohteluun sosiaalihuollossa edistäminen sekä yhteistyön sosiaalihuollon ja kunnan eri toimialojen sekä muiden toimijoiden välillä parantaminen (Kananoja 2017a, 30). Sosiaalityön tehtävä liittyy vaikeissa elinoloissa elävien suojeleminen sekä heidän inhimillisen elämisensä ja kasvunsa edellytyksensä turvaaminen (Niemi 2009, 225).

Sosiaalityössä käytetään erilaisia työtapoja. Sosiaalityö pohjautuu lainsäädäntöön, mutta töissä hyödynnetään myös terapeutisia ja muita vuorovaikutuksellisia menettelytapoja. Sosiaalityön käytössä on sekä yksilöllistä että yhteisöllistä otetta. (Toikko 2005, 222.) Sosiaalityön työtapoja voi yhdistää eri tavalla valitsemalla sellaisia, jotka parhaiten tukevat työtä (Kananoja 2017c, 449).

Moninaisuuden kasvaessa on tärkeää luoda yhteistä toimintaa vahvistavia sosiaalisia prosesseja vastapainona prosesseille, jotka synnyttävät syrjäytymistä ja eristäytymistä (Kananoja & Karjalainen 2017, 165). Nämä sosiaalisen auttamisen toimintatavat ovat vertaisryhmiä, toiminnallisia yhteisöjä, liikuntaryhmiä tai muita ryhmiä. Luomalla sosiaalisia ympäristöjä voi edistää yhteenkuulumisen tunteen tai kokemuksen oman elämänsä hallinnasta

syntymistä. (Kananaja 2017b, 183.) Ryhmätoiminta voi olla myös taloudellisempaa ja tehokkaampaa kuin yksilökohtainen työ. Etenkin jos ryhmä kootaan vertaisuuden perusteella, se antaa mahdollisuutta käyttää vertaisten välinen vuorovaikutusta ja tukea. (Kananaja 2017c, 447.)

Hyödyntämällä toiminnallisuutta ryhmätoiminnassa voi edistää asiakkaan toimintakykyä ja vahvistaa hänen voimavarojaan. Sosiaalialan asiakastyössä tavoitteellinen toiminnallisten ryhmien käyttö on osallistava lähestymistapa. Osallistavan otteen avulla voi edistää yhteisöllisyyttä ja toiminnallisuutta sekä tukea asiakkaan kuulluksi ja hyväksytyksi tulemisen kokemusta, joka voi olla voimaannuttava. (Tanskanen 2015, 106. 109–110.)

Toiminnallisia ryhmiä voi toteuttaa taidelähtöisten keinojen avulla. Hyödyntämällä taidelähtöisiä työtapoja, käytetään erilaisia taiteen muotoja erilaisissa sosiaali- ja terveystoimen toimintayksiköissä asiakkaan tukemiseksi. (Tanskanen 2015, 107.) Tavoitteellista taiteiden soveltavaa toimintaa voi käyttää eri-ikäisten kanssa, niin avo- kuin laitoshuollossakin (Känkänen 2013, 132). Taidelähtöisen työskentelyn käyttömahdollisuudet ovat hyvin laajoja ja menetelmistä voi saada hyötyä mm. ennaltaehkäisevässä työssä ja maahanmuuttajien koututtamisessa (Iivanainen 2019, 62).

Taidelähtöisellä toiminnalla voi olla terapeuttisia vaikutuksia, kuten lohduttaminen, virkistäminen ja jopa parantaminen. Osallisuuden ja yhteisöllisyyden kokemusten vahvistamisen rinnalla luova toiminta vie mukaansa kokemuksellisuuteen ja elämyksiin. (Känkänen 2013, 34.) Aistien aktivoitumisen, sosiaalisen kanssakäymisen ja fyysisen aktiivisuuden kautta taidelähtöinen työskentely vaikuttaa positiivisesti fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin. Sen avulla voi myös edistää elämän hallintaa, ehkäistä ja hoitaa sairauksia. (Eduskunta 2019.)

Sosiaalisia tavoitteita tavoiteltava kulttuuri- ja taidelähtöisen toiminnan kautta voi edistää käyttämättömien resurssien ja voimavarojen löytämistä ja sen kautta tehostaa sosiaalista muutosta ja kykyä selviytyä haastavista tilanteista (Känkänen 2013, 78).

Luova toiminta antaa vaihtoehtoisia tapoja ja välineitä asiakkaan kohtaamiseen sosiaalialan toiminnalle (Heimonen 2019, 217). Taidetoiminta kyseenalaistaa sosiaalialaan liittyvää hierarkkisuutta ja antaa mahdollisuutta työntekijän osallistumiseen toimintaan ja yhdessä tekemiseen asiakkaan kanssa (Heimonen 2019, 200).

Maahanmuuttajatyössä kuvataiteellinen toiminta mahdollistaa kielestä riippumatonta vuorovaikutusta (Iivanainen 2019, 63). Kulttuuri- ja taidelähtöisten keinojen soveltamisen kautta voi edistää osallistumista suomalaiseen yhteiskuntaan (Taide, kulttuuri ja moninainen Suomi 2021, 23), vähentää sosiaalista eriarvoisuutta ja edistää tasa-arvoisuutta sekä tukea

ihmisten välisiä suhteita. (Taide, kulttuuri ja moninainen Suomi 2021, 25.) Taiteiden suuri potentiaali liittyy myös siihen, että niiden avulla voi edistää moninaisuuden ymmärtämistä ja hyväksymistä (Eduskunta 2019).

Valtion kotouttamisohjelman vuosille 2016–2019 (30) mukaan luova, eri taiteen lajeihin liittyvä toiminta, edistää kotoutumista, ihmisten välistä kohtaamista, yhdessä tekemistä ja kulttuurista vuoropuhelua. Vastavuoroisissa suhteissa maahanmuuttaja omaksuu yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja, tutustuu kieleen ja kulttuuriin ja samalla saa mahdollisuutta oman kulttuurin ylläpitämiseen. (Valtion kotouttamisohjelman vuosille 2016–2019, 43.)

Taide- ja kulttuuripalveluja voi käyttää välineenä ennakkoehkäisevässä toiminnassa tavoittamalla voimaantumista ja syrjäytymisen ehkäisemistä (OKM & STM 2018, 1; Elonen 2016, 41; Laitinen 2017b, 30). Ehkäisevien toimenpiteiden käyttäminen sosiaali- ja terveystalouksissa lisää ihmisen hyvinvointia pitkällä aikavälillä ja näin olleen ovat kestäviä arvovalintoja (OPM 2009, 57).

Taide- ja kulttuuritoiminta on ajankohtainen julkisen keskustelun aihe. Siitä puhutaan sivistys-, innovaatio-, ympäristö- ja kestävä kehityksen politiikoissa. Keskusteluissa painopisteenä on taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutuksia sekä niiden mahdollisuuksia tukea taloudellista kehitystä, olla vetovoima- ja kilpailutekijänä sekä osana elinkeino- ja työllisyyspolitiikkaa. (OPM 2009, 31; Känkänen 2013, 74; Elonen 2016, 4; Honkala & Laitinen 2017.)

On tärkeä myös muistaa, että taide ja kulttuuri liittyvät ihmisoikeuksiinkin (Eduskunta 2019). Taiteisiin ja kulttuuriin osallistuminen sekä mahdollisuus ilmaista ja kehittää itseään ovat jokaisen perusoikeuksia, jotka on kirjattu Suomen perustuslaissa, YK:n ihmisoikeuksien julistuksessa ja monissa kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa. Näin olleen jokaisella pitää olla mahdollisuus yhdenvertaiseen osallistumiseen taide- ja kulttuuripalveluihin. (Elonen 2016, 51; Laitinen 2017b, 37; Lehikoinen 2017, 2–3; Lehikoinen & Vanhanen 2017, 18–19.)

Nykyään ei ole riittävästi tietoa eri menetelmien vaikuttavuudesta. Tämä vaikeuttaa työntekijän erilaisten menetelmien käyttöä omassa työssään. (Kananoja 2017b, 180.) Taide- ja kulttuurilähtöisten menetelmien käyttö kotoutuvassa toiminnassa on tutkittu vähän (Vanhanen 2017, 61). Tiedon saaminen menetelmien vaikutuksista on mahdollista hanketoiminnan kautta.

3.2 Kulttuuri- ja taidelähtöisten keinojen positiivisia vaikutuksia

Sekä kotimaiset että kansainväliset tutkimukset todistavat, että kulttuuri- ja taide tuottavat ihmisille hyvinvointia (Känkänen 2013, 74; Elonen 2016, 1; Lewis ym. 2016, 2; Laitinen 2017b, 29–30; Lehtikoinen 2017, 2; Rosenlöf 2017; Huhtinen-Hildén & Karjalainen 2019, 14). Kulttuurin ja taiteen avulla ihminen voi ilmaista itseään ja kohdata omia kokemuksiaan ja tuntemuksiaan sekä hahmottaa omaa elämäänsä (Känkänen 2013, 137; Elonen 2016, 3; Laitinen 2017a, 33; Huhtinen-Hildén & Karjalainen 2019, 14). Taiteisiin ja kulttuuriin osallistumisen kautta itsetuntemus, itsensä hyväksyminen ja itseluottamus vahvistuvat (Honkala & Laitinen 2017; Laitinen 2017b, 30; Lehtikoinen 2017, 2).

Taidelähtöiset menetelmät, kuten musiikin, kuvallisen ilmaisun, liikkeen, tanssin ja draaman soveltava käyttö, tarjoavat mahdollisuutta tunteiden ilmaisemiseen ja työstämiseen (Taidelähtöiset menetelmät; Jalovaara 2006, 97; Huhtinen-Hildén & Karjalainen 2019, 14;). Taiteelliseen toimintaan osallistuminen vaikuttaa positiivisesti hyvinvointiin ja tunnetilaan, vähentää stressiä, vahvistaa itsetuntoa ja edistää sosiaalista vuorovaikutusta (Mowlah ym. 2014, 26–30). Luovassa toiminnassa on mahdollisuus itse vaikuttaa kokemuksiimme ja tulkita niiden merkityksiä (Huhtinen-Hildén & Karjalainen 2019, 13).

Taide- ja kulttuurilähtöiset menetelmät tarjoavat mahdollisuutta uudenlaisten roolien ja identiteettien omaksumiseen ja korjaavien kokemusten saamiseen (Laitinen 2017b, 30). Taiteiden avulla voi etäännyä arjesta, olla joku muu tai oma itsensä tai toisten kanssa (Huhtinen-Hildén & Karjalainen 2019, 12–13). Osallistumalla toimintaan maahanmuuttajat voivat tutustua kulttuuriperintöön, kieleen, ja arvoihin sekä ymmärtää paremmin omia juuria ja rakentaa identiteettiä uudestaan (Laitinen 2017b, 30, Vanhanen 2017, 61; OPM 2009, 28).

Luova toiminta tarjoaa mahdollisuutta saada kontaktipintaa ja yhteyttä muihin ihmisiin edes silloin kun ei ole yhteistä kieltä. Suvaitsevaisuus ja yhdenvertaisuus lisääntyvät (Honkasalo & Laukkanen 2015, 34; Elonen 2016, 11; Huhtinen-Hildén & Karjalainen 2019, 12). Luovassa toiminnassa voidaan tehdä yhdessä ja olla yhdenvertaisia. (Huhtinen-Hildén & Karjalainen 2019, 12.) Samalla verkosto laajentuu ja ihminen voi kokea yhteenkuuluvuutta erilaisiin yhteisöihin (Mowlah ym. 2014, 33; Elonen 2016, 3–4; Lewis ym. 2016, 2; Honkala & Laitinen 2017; Huhtinen-Hildén & Karjalainen 2019, 14). Ryhmässä voi saada jakamisen ja vastavuotoisuuden kokemuksia, vaikka ei keskustelisi sanoin (Huhtinen-Hildén & Karjalainen 2019, 12; Huhtinen-Hildén 2019, 29). Näin luova toiminta vahvistaa osallisuutta ja yhteisöllisyyttä (Huhtinen-Hildén & Karjalainen 2019, 12). Kulttuuri- ja taidetoiminta voi tarjota kulttuurista vuorovaikutusta lisäämällä osallistujien luottamusta muihin, purkamalla eri kulttuurien välisiä jännitteitä sekä parantamalla osallistujien ymmärrystä niin heidän omista kuin

muidenkin uskomuksista, arvoista, kielestä, tavoista ja tottumuksista (Laitinen 2017b, 32; Laitinen 2017a, 37; Vanhanen 2017, 66).

Taiteen ja kulttuurin kautta voi saada onnistumisen kokemusta (Honkala & Laitinen 2017) ja vaihtelua arkeen (Huhtinen-Hildén & Karjalainen 2019, 13). Elämänlaatu ja elämäntyytyväisyys lisääntyvät ja stressitaso laskee (Elonen 2016, 8; Rosenlöf 2017; Laitinen 2017b, 30). Ihminen voi alkaa näkemään mahdollisuuksia ja löytämään voimavarojaan. Hän pystyy selviytymään elämän haasteista ja hallitsemaan tilanteita ja omaa elämäänsä. (Känkänen 2013, 78; Elonen 2016, 4, 6, 11; Laitinen 2017b, 30, 32.) Osallistumalla kulttuuriin ja taiteisiin ihmisen kulttuuripääoma ja sosiaalinen pääoma vahvistuvat, jonka myötä myös toimijuus lisääntyy (Lehikoinen 2017, 2). Positiivisten ja vahvistavien kokemuksen kautta voidaan vaikuttaa itsetunnon vahvistamiseen ja voimavarojen lisäämiseen. Voimavarat puolestaan auttavat meitä pärjäämään haasteiden ja vaikeiden tilanteiden keskellä. (Iivanainen 2019, 70.)

4 Projektit kehittämisen välineenä

4.1 Projektitoiminta sosiaalialalla

Projekti eli hanke on määrätietoinen, ajallisesti rajoitettu toiminta, joka toteutetaan tiettyjen tarpeiden tyydyttämiseksi ulkoisten ja sisäisten rajoitusten ja tarkoin määrättyjen resurssien puitteissa. Projektin tarkoituksena on saavuttaa ainutlaatuinen, mutta samalla tietty tulos. (Pak & Nugina 2013.) Projekti muodostuu tehtäväkokonaisuudesta, jonka kautta tavoitellaan muutosta tai parannusta sen hyödynsaajien kannalta (Silfverberg 2004, 44).

Projekti -sana on alun perin latinan kielestä ja merkitsee ehdotusta tai suunnitelmaa. Suomen kielessä projekti ja hanke -sanat käytetään synonyymeinä. (Ruuska 2007, 18). Hankkeella kuitenkin voidaan myös viitata laajempaan useiden projektien muodostamaan kokonaisuuteen (Ruuska 2007, 18; Kettunen 2009, 16).

Projektitoiminta yleistyi Suomessa seitsemänkymmentäluvulla (Silfverberg, 2) ja siitä tulee yhä enemmän osa eri organisaatioiden perustoimintaa (Viirkorpi 2000, 5). Projektimuotoinen toiminta ei myöskään siivuttanut sosiaalialaa. Sosiaalipalveluiden kehittämiseksi toteutetaan eri laajuisia projekteja, joiden tarkoituksena on mm. palveluiden, työkäytäntöjen, henkilöstön ja rakenteellisten ratkaisujen kohentaminen. (Seppänen-Järvelä 2004, 13.) Sosiaalialalla projektitoiminta antaa hyvän mahdollisuuden kokeilla mm. osallisuutta, yhteisöllisyyttä ja vaikuttamisen mahdollisuuksia vahvistavia käytäntöjä (Honkasalo & Laukkanen 2015, 34). Projektimuotoisen toiminnan kautta voi kokeilla uutta ja vakiinnuttaa uusia toimintatapoja arkikäytännön toimintaan. Juuri projektitoiminnan avulla voi saavuttaa pysyviä parannuksia, ottaa käyttöön uusia työkaluja ja kehittää kannattavaa toimintaa vastauksena nykyajan haasteisiin sekä tulevaisuuden tuomiin muutoksiin ja kehitykseen.

Sosiaalialan kehittäminen tapahtuukin usein hankkeiden kautta (Marjamäki 2017, 504). Palvelujen tehokkuus, tuottavuus ja vaikuttavuus edellyttää sosiaalialan tietopohjan vahvistamista ja käytäntöjen kehittämistä. (Marjamäki 2017, 502). Hankkeet ja projektit toimivat uudistamisen välineenä. Laajoja yhteiskuntapoliittisia uudistuksia on helpompi toteuttaa ottamalla ne ensin käyttöön määräaikaikaisina, alueellisesti rajoitettuna kokeiluna. Myös projektissa resurssit keskittyvät jonkin tietyn tavoitteen toteuttamiseksi ja näin innovaatiokyky ja energisointi voivat maksimoitua. Yleensä sosiaalialan projektit syntyvät auttamisen halusta ja toiminnan tarpeesta ja niiden avulla voi saada huono-osaisimpien ääni kuulumaan ja tukea heitä tarvitsemalla tavalla. (Julkunen 2006, 266) Hankkeen avulla luoda uusia ja pysyviä toimintatapoja, joita voi soveltaa laajemmin. (Sisäministeriö 2019,16.)

4.2 Projektisuunnittelu projektionnistumisen ehtona

Kaikki projektit eivät kuitenkaan johda tavoiteltavaan tulokseen. Projektin epäonnistumisen juuret löytyvät aika usein puutteellisesta suunnittelusta (Silfverberg, 2; Mäntyneva 2016b, 50; Kettunen 2009, 56). Sen takia projektisuunnitteluun on tärkeä kiinnittää riittävästi huomiota (Kettunen 2009, 54, 56). Hyvällä suunnittelulla varmistetaan projektin tarpeellisuutta, toteuttamiskelpoisuutta, tuloksellisuutta ja tuloksien hyödynnettävyyttä (Viirkorpi 2000, 14).

Projektin suunnitteluvaiheessa tulee miettiä, miksi projekti toteutetaan, mihin sillä pyritään ja mitä aiotaan tehdä tulosten aikaansaamiseksi (Silfverberg, 35; Viirkorpi 2000, 14). Myös projektin toteutuksen ja tulosten pitkän ajan kestävyys suhteen mahdollisuuksia ja riskejä on tärkeä ottaa suunnittelussa huomioon (Silfverberg, 2).

Yksi suunnittelun tärkeistä ydintekijöistä on projektin kannalta olennaisten sidosryhmien tunnistaminen ja niiden tarpeiden ja näkemyksien selvittäminen (Silfverberg, 24–25; Viirkorpi 2000, 14; Silfverberg 2004, 14). Sidosryhmien osallistaminen projektin suunnitteluun edistää myös niiden sitoutumistaan projektitoimintaan (Silfverberg, 4; Viirkorpi 2000, 14).

Projektin onnistumisen kannalta suunnitteluvaiheessa on tärkeä kiinnittää huomiota perusteelliseen pohjatyöhön (Silfverberg, 2; Silfverberg 2004, 14). Sen avulla varmistetaan projektin soveltavuutta toimintaympäristöön sekä sen tarkoituksenmukaisuutta (Silfverberg, 18).

Pohjatietoa voidaan kerätä tutustumalla asiakirjoihin, dokumentteihin ja tutkimuksiin (Sosiaalitalo 2007, 6). Haastattelemalla projektin sidosryhmiä voi selkeyttää mm. projektin tarpeita (Mäntyneva 2016b, 45; Sosiaalitalo 2007, 7). Suunnitteluvaihe voi sisältää myös erilaisia kyselyjä, aivoriihitilaisuuksia (suunnitteluseminaareja), suunnitelmaluonnoksen kommentointia sekä rajoitus selvityksiä (Silfverberg, 18).

Jokaisen projektin lähtökohta on tarve (Silfverberg, 4; Viirkorpi 2000), joka ohjaa projektin tavoitteiden ja laajuuden määrittämistä (Mäntyneva 2016b, 16). Tavoitteiden pohjalta johdetaan tarvittavat toimet ja tärkeimmät tuotokset (Silfverberg, 6; Mäntyneva 2016b, 17). Projektin toteutusvaihtoehdoista on tärkeä valita ratkaisut, jotka edistävät tavoitteiden saavuttamista projektin rajatussa ajassa ja rajatuilla resursseilla (Pelin 2009, 89; Kymäläinen ym. 2016, 20; Mäntyneva 2016b, 17).

Suunnitteluvaiheen tuloksena syntyy projektisuunnitelma, joka kokoaa ja kiteyttää suunnittelun kuluessa tehdyt ratkaisut (Viirkorpi 2000, 13). Projektisuunnitelma on tärkeä asiakirja, joka toimii projektin johtamisen, toteutuksen, seurannan ja arvioinnin välineenä (Viirkorpi 2000, 15; Mäntyneva 2016a). Sen pohjalta voidaan laatia toteutuksen aikaiset tarkemmat

vuosisuunnitelmat ja muut yksityiskohtaiset työsuunnitelmat (Silfverberg 2004, 15). Hyvä projektisuunnitelma auttaa myös rahoitushakemuksen laatimisessa (Silfverberg, 3; Kymäläinen ym. 2016, 25).

Projektisuunnittelun avuksi on kehitetty erilaisia menetelmiä ja työkaluja. Esimerkiksi business canvas -työkalu, joka käytetään projektin ideointivaiheeseen ja erilaisten projektiin vaikuttavien tekijöiden tai toimijoiden tunnistamiseen (Kymäläinen ym. 2016, 18). Toinen tunnettu työkalu on loogisen viitekehyksen lähestymistapa (Logical Framework Approach, LFA) (Silfverberg 2004, 7), jonka tarkoituksena on systematisoida projektisuunnittelu ja varmistaa projektin tavoitteet ovat selviä ja tavoitteiden toteutumiselle on asetettu onnistumiskriteerejä. (Kymäläinen ym. 2016, 21). Suomessa on kehitetty Logical Framework Matrix –mallin pohjalta Suunta-työkalu. Suunta on suunnittelun ja arvioinnin työväline. Työkalu auttaa rakentamaan johdonmukaista kokonaisuutta, jossa eri osa-alueet ja -toiminnot ovat loogisessa suhteessa keskenään ja muodostavat kokonaisuutta. (Suunta - toiminnan ja arvioinnin suunnittelun työkalu.)

On tärkeä muistaa, että jokainen projekti on haaste (Kymäläinen ym. 2016, 61) eikä etukäteen määrätyt ratkaisut välttämättä toimi projektin etenemisprosessissa. Sen takia tulee olla valmis muuttamaan tai täydentämään projektisuunnitelmaa tarpeen tulleessa. (Viirkorpi 2000, 14; Kettunen 2009, 44.)

4.3 Kotoutumisprojektien rahoitus

Nykyään kehittämistoiminta perustuu enimmäkseen ulkopuoliseen rahoitukseen ja on pääosin hankepohjaista (Marjamäki 2017, 503). Tärkeät rahoittajat kotoutumisen tukemisen kannalta ovat Euroopan sosiaalirahasto ESR ja Turvapaikka- maahanmuutto- ja kotoutumisrahasto AMIF (Työ- ja elinkeinoministeriö).

Euroopan sosiaalirahaston (ESR:n) tavoitteena on edistää työllistymistä. ESR:n rahoituksella voi tukea mm. tasa-arvon edistämistä, syrjäytymisen ehkäisemistä, osaamisen, työolojen ja henkilöstön hyvinvoinnin kehittämistä. Rahaston avulla pyritään aktivoimaan ihmisiä osallistumaan ja tekemään työtä. Euroopan sosiaalirahaston (ESR) tavoitteena on kaikkien kansalaisten tasapuoliset mahdollisuudet hyvään elämään. (Euroopan komissio.)

Yksi ESR:n ohjelman (Kestävää kasvua ja työtä 2014–2020 -ohjelma) toimintalinjoista on sosiaalinen osallisuus ja köyhyyden torjunta. Tämän toimintalinjan erityistavoitteet liittyvän työelämän ulkopuolella olevien työ- ja toimintakyvyn parantamiseen. Toimintalinjan sisällä painotukset ovat mm. vahvistaa heikoimmassa asemassa olevien sosiaalisen osallisuutta ja työelämävalmiuksia, kehittää eri toimijoiden välisen yhteistyötä ja moniammatillista

palveluja ja osaamista, edistää sosiaalista osallisuutta vahvistavia yhteisöllisiä ja asukaslähtöisiä toimintatapoja ja palveluita.

Suurella osalla ESR:n rahoituksen kohdentamisesta pyritään estämään sosiaalista syrjäytymistä. Tavoitetta tavoitellaan työllistämisen edistämisen kautta. Maahanmuuttajat ja heikosti kieltä osaavat ovat haavoittuvassa asemassa ja vaarassa syrjäytyä (ESR).

Esimerkkihankkeet, jotka on saanut ESR:n rahoitusta maahanmuuttajien kotoutumisen tukemiseen taite- ja kulttuurikeinoin:

Vuosina 2017-2020 toteutettavan Lähde! -hankkeen tavoitteena on syrjäytymisen ehkäiseminen ja laaja-alaisen hyvinvoinnin edistäminen taiteen ja kulttuurin keinoin erityisesti nuorten ja maahanmuuttajien sekä erityisryhmien keskuudessa. Hanke kohdentuu ESR-rahoituksen toimintalinjaan 5 (Sosiaalinen osallisuus ja köyhyyden torjunta) sekä toimintalinjan erityistavoitteeseen Työelämän ulkopuolella olevien työ- ja toimintakyvyn parantaminen. Hankkeessa kehitetään pysyviä toimintamalleja ja -alustoja, joiden avulla lisätään taiteen ja kulttuurin keinoin kohderyhmien hyvinvointia ja aktiivista osallisuutta, tuetaan ja vahvistetaan arjen mielekkyyttä sekä laajennetaan syrjäintä ja huono-osaisuutta kokevien väestöryhmien sosiaalista osallisuutta. (Maahanmuuttajien kotoutumista edistävät hankkeet.)

Toinen tärkeä rajoittaja on Turvapaikka- maahanmuutto- ja kotoutumisrahasto AMIF

Turvapaikka-, maahanmuutto- ja kotouttamisrahaston (engl. Asylum, Migration and Integration Fund, AMIF) perustamisen tavoitteena on edistää Euroopan unionin yhteisen turvapaikka- ja maahanmuuttopolitiikan kehittämistä sekä vapauden, turvallisuuden ja oikeuden vahvistamista. Rahaston toimissa päätoimintalinjat ovat Euroopan yhteisen turva-paikkajärjestelmän vahvistaminen ja kehittäminen, kolmansien maiden kansalaisten kotoutumisen ja laillisen maahanmuuton tukeminen sekä paluustrategioiden kehittäminen. (Turvapaikka-, maahanmuutto- ja kotouttamisrahasto.)

Kansallisen toimeenpano-ohjelman 2014–2020 tavoitelinjan mukaan tuetaan kolmansien maiden kansalaisten alkuvaiheen kotoutumista (Kansallinen tavoite 2.2: Kotoutuminen). Sen mukaan tuetaan toiminnot, joiden kautta pyritään kolmansista maista tulevien maahanmuuttajien osallisuuden, elämänhallinnan ja hyvinvoinnin lisäämiseen maahanmuuttajien erityistarpeet huomioiden ja näin parannetaan kohderyhmän valmiudet myöhemmässä vaiheessa hakeutua työmarkkinoille. Kohderyhmään pääasiallisesti kuuluvat haavoittuvassa

asemassa olevat tai erityisiä toimenpiteitä tarvitsevat kolmansien maiden kansalaiset, jotka eivät maahantulon alkuvaiheessa suuntaudu suoraan työmarkkinoille. (Sisäministeriö 2019a, 29–31.)

Ohjelmassa korostetaan kolmansista maista tulevien maahanmuuttajien ja vastaanottavan yhteiskunnan välisen vuorovaikutuksen parantamista ja hyvien etnisten suhteiden edistämistä mm. kulttuurin välityksellä sekä tiedotustoimin. Tavoitteena on myös edistää kansalaisten kansalaisaktiivisuutta ja yhdenvertaisia vaikuttamismahdollisuuksia paikallistasolla. (Kansallinen ohjelma; Turvapaikka-, maahanmuutto- ja kotouttamisrahasto,15; Sisäministeriö 2019a, 30.) On tärkeä lisätä mm. yhteiskuntatietoisuutta, yhteiskunnallisia ja työelämässä tarvittavia valmiuksia työmarkkina-aseman parantamiseksi (Kansallinen ohjelma; Turva-paikka-, maahanmuutto- ja kotouttamisrahasto,14). Kotoutumista edistävissä toiminnassa luodaan, testataan, mallinnetaan ja levitetään hyvien käytäntöjen malleja (Sisäministeriö 2019a, 32). Toiminnassa kehitetään mallia, jota voi hyödyntää myös hankkeen jälkeen (Kotouttaminen ja laillinen maahanmuutto). Pitkällä aikavälillä kohderyhmän osallisuus, yhteiskuntatietoisuus ja vaikuttamismahdollisuudet ja kansalaisaktiivisuus lisääntyvät (Sisäministeriö 2019a, 33).

Ohjelmassa erityisesti haavoittuvassa asemassa oleviin kolmansien maiden kansalaisiin liittyvät mm. (kotona olevat) yksinhuoltajat ja luku- ja kirjoitustaidottomat (Sisäministeriö 2019b 9).

Esimerkkihankke, joka on saanut AMIF:n rahoitusta maahanmuuttajanaisten kotoutumisen tukemiseen:

Kotoa kotiin-hanke. Kotoa kotiin -hankkeessa järjestetään integroitumista, osallisuutta ja positiivista mielenterveyttä tukevaa ryhmätoimintaa maahanmuuttajanaيسille, jotka syystä tai toisesta ovat palveluiden ulottumattomissa ja siten vaarassa jäädä kokonaan opiskelu- ja työmarkkinoiden ulkopuolelle (esim. kotiäidit, luku- ja kirjoitustaidottomat). Toiminnan keskiössä on ammatillisesti ohjattu, ryhmämuotoinen tuki sekä S2-opetuksen linkittäminen kaikkeen tekemiseen. Toimintaan voi osallistua lasten kanssa ja se kohdistuu erityisesti arabian, kurdi-, dari- ja thai-kielisiin naisiin. Kotoutumis-polulla pidemmälle ehtineet maahanmuuttajat toimivat naisten mentoreina. Lahden ammattikorkeakoulu, 1.4.2019 - 30.9.2012, EU-tuki 378 890 euroa. (Kotouttaminen ja laillinen maahanmuutto.)

5 Opinnäytetyön tarkoitus, tavoite ja kehittämistehtävät

Opinnäytetyö on tutkimuksellinen kehittämistyö, jonka tarkoituksena oli suunnitella hanke-toiminta tutkimuksellisen ja käytännön tiedon kautta haavoittuvassa asemassa olevien maahanmuuttajanaisten kotoutumisprosessin tukemiseksi taide- ja kulttuurilähtöisin keinoin. Opinnäytetyön tavoitteena oli kehittää tarvelähtöinen ja tarkoituksenmukainen toiminta haavoittuvassa asemassa olevien maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi Etelä-Karjalan alueella.

Tämä tutkimuksellinen kehittämistyö käsittää neljä kehittämistehtävää. Ensin analysoin maahanmuuttajanaisten kotoutumisen haasteet ja mahdollisuudet ja arvioin taide- ja kulttuurimenetelmien mahdollisuuksia sosiaalityön menetelmänä kotoutumisprosessin tehostamisessa. Käsitelty materiaali toimii pohjana asiantuntijoiden haastattelujen teemahaastattelurungon laatimiselle. Asiantuntijoiden teemahaastattelujen avulla selvitin ja analysoin tarvetilannetta sekä taide- ja kulttuurimenetelmien soveltamisen hyödynnettävyyttä ja tarpeellisuutta Etelä-Karjalan kotoutuvassa toiminnassa. Kehittämistyön keskeisenä tehtävänä oli laatia saatujen tulosten perusteella hankesuunnitelma haavoittuvassa asemassa olevien maahanmuuttajanaisten kotouttamisen tukemiseksi taidelähtöisin menetelmin Etelä-Karjassa.

Tutkimuksellinen kehittämistyön kehittämistehtävät:

- kuvata maahanmuuttajanaisten kotoutumisen haasteet
- kuvata taide- ja kulttuurimenetelmien mahdollisuuksia kotoutumisprosessin tehostamisessa
- selvittää tarvetilannetta Etelä-Karjalan kotoutuvassa toiminnassa
- laatia alustava hankesuunnitelma haavoittuvassa asemassa olevien maahanmuuttajien kotouttamisen tukemiseksi

6 Tutkimuksellisen kehittämistyön toteutus

Tutkimuksellisen kehittämistyön idea voi lähteä erilaisista lähtökohdista. Sen taustana voi olla organisaation kehittämistarpeita tai pyrkimys saavuttaa käytännön muutoksia. (Ojasalo ym. 2014, 19.) Opinnäytetyöni idea lähti omasta halustani löytää toimivia ja edullisia ratkaisuja, joita voi käyttää sosiaalialan toiminnassa maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi. Aiheen valinnan taustalla oli käytännössä huomattu ongelma ja halu tehostaa haavoittuvassa asemassa olevien maahanmuuttajien kotoutumista lisäämällä heidän osallisuuttaan ja hyvinvointiaan. Toinen tärkeä tavoitteeni oli näyttää kulttuuri ja taidelähtöisten menetelmien potentiaalia sosiaalialan menetelmänä kotoutuvassa toiminnassa tarkastelemalla ja analysoimalla kulttuuri- ja taidelähtöisiä keinoja tutkimukselliseen ja käytännön tietoon nojaten. Kotoutumistoiminta on kehittynyt yhteiskunnan moninaistumisen myötä, mutta kotoutumisen tavoitteet eivät näytä toteutuvan hyvin joidenkin maahanmuuttajaryhmien kannalta. On tärkeä löytää esteet tavoitteiden toteutumiselle sekä toimivat ja kestävätkä keinot haasteiden ratkaisemiseksi. Kulttuuri- ja taidelähtöisillä keinoilla on mahdollista vastata moniin haasteisiin, mutta niitä ei vielä systemaattisesti hyödynnetä kotoutuvassa toiminnassa. Hanketoiminta mahdollistaa kulttuuri- ja taidelähtöisten keinojen testaamista haavoittuvassa asemassa olevien maahanmuuttajien kotoutumisen edistävässä toiminnassa ja toiminnan mallintamista. Näyttö kulttuuri- ja taidelähtöisten keinojen toimivuudessa ja vaikuttavuudessa edistää niiden käyttöä myös muiden maahanmuuttajaryhmien kanssa kotoutumisen tehostamiseksi.

Kohteen määrittelemisessä tulee ottaa huomioon sen kehittämisen hyötyä työelämän osaamisen ja tietopohjan näkökulmasta (Ojasalo ym. 2014, 26–27). Kehittämiskohteeni valitsemisessa olen nojannut käytännössä huomattuun ongelmaan, joka haastaa sekä yksilöitä että yhteiskuntaa. Maahanmuuttajanaisten onnistunut kotoutuminen johtaa hänen aktiivisuuteensa ja osallistumiseensa yhteiskuntaan. Hän voi käyttää omia osaamisia ja taitojansa yhteiskunnan hyväksi ja saada mahdollisuutta elää mielenkiintoista elämää. Käytännössä maahanmuuttajanaisten elämää voi värittää epävarmuus, yhteiskunnan ulkopuolisuus ja yksinäisyys. Tähän on hyvä saada muutosta ja löytää keinoja naisten aktivoitumiseksi ja mukaan saamiseksi. Toinen kehittämistoiminnan ohjaava tekijä on kulttuuri- ja taidelähtöisten keinojen vaikuttavuuden näyttäminen ja niiden tuominen osaksi sosiaalialan toimintaa.

Kehittämistyö etenee prosessina eli toisiaan seuraavien vaiheiden kautta. Prosessi alkaa kehittämishaasteiden selvittämisestä, jonka jälkeen seuraa tavoitteiden asettaminen ja suunnitelma siitä, miten tavoitteisiin päästään. Tämän jälkeen alkaa suunnitelman toteutus. Lopussa arvioidaan kehittämistyötä suhteessa tavoitteisiin. (Ojasalo ym. 2014, 22.) Tutkimuksellisessa kehittämistyössäni etenin vaiheittain käytännössä koetusta ja havaitusta

ongelmasta konkreettiseen tulokseen, hankesuunnitelmaan. Jokaisessa vaiheessa arvioin kriittisesti saatuja tuloksia ja niiden perusteella suunnittelin seuraavaa vaihetta. Tämän opinnäytetyön tutkimuksellinen kehittämisprosessi on esitetty liitteessä 1.

Kehittämistyö alkoi syyskuussa 2019. Aiheen alustavan määrittelemisen jälkeen ideoimme ohjaajavan opettajani kanssa kehittämistarpeita ja sovimme alustavasti etenemisaikataulusta. Tämän jälkeen lähdin tutkimaan viitekehyksen pohjaksi teoreettista perustelua maahanmuuttajanaisten haavoittuvalle asemalle ja taide- ja kulttuurilähtöisten keinojen soveltuvan käytön mahdollisuudelle maahanmuuttajien kotoutumisprosessin tehostumiseksi. Tutkimuskirjallisuus on tausta kehittämiskohteen ja ratkaisujen ymmärtämisessä.

Teoriaan syvällinen perehtyminen ja käsitteiden määrittäminen on tärkeä vaihe tutkimusilmiön aihepiiriin jäsentämiseksi ja teoreettisen viitekehyksen muodostamiseksi (Ojasalo ym. 2014, 34). Perehdyin kehittämistehtävien kannalta keskeisiin sekä kotimaassa että ulkomailla tehtyihin tutkimuksiin ja tärkeisiin asiakirjoihin, kuten valtion ja Etelä-Karjalan kotoutumissuunnitelmiin. Tutkin Etelä-Karjalassa kotoutuvassa toiminnassa toimivien organisaation internetsivuja, mm. Eksoten maahanmuuttajapalveluiden, Imatran monikulttuuritoimintakeskus Kipinän ja Lappeenrannan Me-talon toimintaa. Minulla oli myös esiymmärrys aiheesta henkilökohtaisen maahanmuuttajakokemuksen sekä Imatran monikulttuuritoimintakeskus Kipinän käytännön toiminnan kautta saadusta tiedosta ja kokemuksesta johtuen. Perehdyin myös hankesuunnittelun laatimisen periaatteisiin tutustumalla mm. rahoittajien linjauksiin ja toteutettuihin hankeisiin. Saadun tiedon pohjalta laadin tutkimuksellisen kehittämistyön suunnitelman. Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys rakentui maahanmuuttajanaisten, taide- ja kulttuurilähtöisten menetelmien ja projektittominaan suunnittelun ympärille.

Kohderyhmäksi muodostui maahanmuuttajanaiset, joiden kotoutumiseen liittyy paljon haasteita ja heidän osallistumisensa työelämään ja yhteiskuntaan on monella tavalla rajoitettu. Kulttuuri- ja taidelähtöisillä menetelmillä on suuri potentiaali maahanmuuttajanaisten kotoutumisen edistämiseksi, jota ei vielä hyödynnetty järjestelmällisesti kotoutuvassa toiminnassa. Kulttuuri- ja taidelähtöiset menetelmät voivat olla toimivia ratkaisuja maahanmuuttajataustaisten naisten aseman parantamiseksi ja heidän osallistumismahdollisuuksien lisäämiseksi. Menetelmien käyttöön ottaminen kotoutuvassa toiminnassa vaatii toiminnan mallintamista ja vaikuttavuuden seuraamista hanketoiminnan avulla. Tutkimuksellisen kehittämistyön päätavoitteena on saada pohjatietoa ja sen perusteella laatia hankesuunnitelma.

Lokakuussa 2019 toteutui ohjaavan opettajani johtama palaveri Saimian AMK:n (nykyään LAB-ammattikorkeakoulu) tiloissa. Palaveriin osallistuivat Etelä-Karjalan alueella kotoutuvan toiminnan parissa toimivat avainhenkilöt, julkisen ja kolmannen sektorin edustajat.

Palaverin tavoitteena oli keskustella hankkeen tarpeellisuudesta Etelä-Karjalan alueella. Palaverissa päädyimme siihen, että hankesuunnittelu vaatii syvempää selvitystä ja pohjatyötä.

Kehittämistyön pohjana käytetyt menetelmät tukevat kehittämistyötä ja niiden kautta saada monenlaista tietoa ja ideoita. Menetelmien valinta riippuu siitä, millaista tietoa tarvitaan ja mihin tarkoitukseen sitä käytetään. (Ojasalo ym. 2014, 40.) Tutkimuksellisessa kehittämissä menetelmien valinnan taustalla on kehittämistavoitteen saavuttaminen, jolloin määrälliset ja laadulliset menetelmät toimivat välineenä (Ojasalo ym. 2014, 105). Etelä-Karjalan kotoutuvan toiminnan tarvetilanteen selvittämisen menetelmiksi valikoitui yksilöhaastattelu. Haastattelujen avulla etsin perusteluja ja tarvetta hankkeelle.

Haastattelu on tiedonkeruumenetelmä, joka sopii sekä tutkimus- että kehittämistyön tavoitteisiin. Haastattelun avulla voi saada runsaasti tietoa kehittämisen kohteesta. (Ojasalo ym. 2014, 106.) Haastattelemalla projektin sidosryhmiä voi selkeyttää mm. projektin tarpeita (Mäntyneva 2016b, 45; Sosiaalitaito 2007, 7). Haastattelemalla Etelä-Karjalan kotoutuvassa toiminnassa toimivia asiantuntijoita voi saada sekä käytännön että kokemustietoa kehittämisen tarpeesta Etelä-Karjalan kotoutumistoiminnassa. Haastattelun kautta minulla oli mahdollisuus saada arvokasta tietoa, jonka perusteella suunnitellen tarvelähtöistä ja tarkoituksenmukaista hanketoimintaa maahanmuuttajien kotoutumisen tehostamiseksi. Yksilöhaastattelu mahdollistaa sekä organisaatiokohtaisen että laajemmin kotoutumistoimintaan liittyvän syvällisen tiedon ja laajan näkökulman saamista.

Aineistokeruumenetelmäksi valikoitui teemahaastattelu eli puolistrukturoitu haastattelu. Teemahaastattelu on tyypillinen laadullinen menetelmä, jonka avulla voi saada kehittämis-kohteesta laajaa tietoa ymmärtääkseen ilmiötä paremmin. Puolistrukturoidussa haastattelussa kysymykset on muotoiltu ennalta, mutta kysymyksen järjestys ja itse kysymykset on mahdollista vaihdella haastattelun kuluessa tilanteeseen sopivaksi. (Ojasalo ym. 2014, 105–106.) Teemahaastattelussa keskustellaan kehittämistehtävän kannalta olennaisista teemoista (Vilkka 2015, 124). Teemahaastattelu antaa mahdollisuutta haastateltavalle muokata teemoja ja vaihtaa järjestystä saadakseen tarvittavaa tietoa (Ojasalo ym. 2014, 43). Teorian ja käytännön tiedon pohjalta laadin haastattelurungon. Haastatteluteemat nojasivat kehittämiskysymyksiin. Pää tavoitteena oli saada syvällistä tietoa Etelä-Karjalan tarvetilanteesta ja hanketoiminnan tereellisuudesta asiantuntijoiden halussa olevan tiedon ja kokemuksen avulla. Teemat liittyivät alueelliseen nykytilanteeseen, kehittämistarpeisiin sekä kulttuuri- ja taidelähtöisten menetelmien osuuteen kotoutuvassa toiminnassa.

Haastateltavien valinnan taustalla on tutkimusongelma, josta riippuen haastateltaviksi valitaan joko asiantuntemuksen tai kokemuksen perusteella (Vilkka, 135). Alan ammattilaisten

haastattelua voi luokitella asiantuntijahaastatteluiksi. Asiantuntijalla on tietoa tietyistä aihe-alueesta hänen ammatillisten tehtäviensä ja/tai institutionaalisen asemansa kautta. Asiantuntijalla halussa olevan tiedon saaminen haastatteluissa tavoitellaankin. (Alastalo ym. 2017, 215, 218.) Hankesuunnittelun kannalta yksi tärkeistä ydintekijöistä on olennaisten sidosryhmien tunnistaminen ja niiden tarpeiden ja näkemyksien selvittäminen (Silfverberg, 24–25; Viirikorpi 2000, 14; Silfverberg 2004, 14). Valitsin haasteltaviksi Etelä-Karajalan kotoutumistoiminnassa toimivia avainhenkilöitä. Haasteltavat edustavat eri Etelä-Karjalan alueella toimivia organisaatioita. Organisaatioita yhdistää sama tavoite, maahanmuuttajien kotoutumisen edistäminen ja syrjinnän ehkäiseminen. Asiantuntijoilla on käsitystä, tietoa ja kokemusta kotoutumistoiminnasta, sen suunnittelusta ja toteuttamisesta sekä kehittämisen tarpeellisuudesta alueella. Asiantuntijoiden osallistuminen haastatteluun tuki hyvin kehittämistyöni tavoitteita.

Syksyllä 2020 toteutin kolme asiantuntijahaastattelua (taulukko 1). Kaikilla haasteltavilla on useamman vuoden kokemus monikulttuurisesta työstä.

Haastateltava	Haastattelun ajankohta	Haastattelun kesto
Rita Wallenius, Imatran monikulttuurinen toimintakeskus Kipinä, toiminnanjohtaja	7.10.2020	1h.40min.
Satu Jaatinen, Liikunta yhdistää -hanke, hanketyöntekijä	26.10.2020	1h.30min.
Hanna-Leena Iisvirta, Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden (Eksote) maahanmuuttajapalvelut, kotoutumisohjaaja	26.10.2020	55min.

Taulukko 1. Haastatellut asiantuntijat

Ensimmäinen haastateltavista oli Rita Wallenius. Rita edustaa Monikulttuuriyhdistys Kipinä Ry:n organisaatiota. Kipinä Ry ylläpitää Imatran monikulttuurinen toimintakeskus Kipinän toimintaa. Toimintakeskus on matalan kynnyksen kohtaamispaikka, jossa järjestetään ryhmätoimintaa, tilaisuuksia ja tapahtumia. Toiminnan tavoitteena on auttaa maahanmuuttajia kotoutumaan Suomeen ja ehkäistä syrjäytymistä. Rita on toiminut monikulttuurisen keskuksen toimintajohtajana, suunnitellut ja kehittänyt keskuksen toimintaa kuusi vuotta. Kipinä on kolmannen sektorin toimija ja sen tehtävä on ensisijaisesti henkilötukeminen ja voimavarojen lisääminen arkeen ja ihmisen elämään. Kipinä ry ei tee viranomaisten työtä.

Toimintakeskuksen toiminnassa pyritään luomaan turvallista ja tasa-arvoista ympäristöä, missä kantaväestö ja maahanmuuttajat voivat kohdata turvallisesti.

Toinen asiantuntijahaastattelu tein Liikunta yhdistää -hankkeen edustaja Satu Jaatiselle. Liikunta yhdistää -hanke on Imatran ja Lappeenrannan yhteinen hanke. Hankkeen tavoitteena on edistää yhdenvertaisen terveysliikunnan toteuttamista ja maahanmuuttajien kotoittamista liikunnan avulla. Hankkeen toiminnan sisällä järjestetään mm. liikuntaneuvontaa, erilaisia harrastekokeiluja, tapahtumia, liikuntaryhmiä. Satu on toiminut hankkeessa hanketyöntekijänä ja liikuntaohjaajana neljä ja puoli vuotta.

Kolmas asiantuntijahaastatteluista tein Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveyspiirin (Eksoten) maahanmuuttajapalveluiden kotoutumisohjaaja Hanna-Leena Iisvirralle. Hanna-Leena on toiminut kotoutumisohjaajana Eksoten maahanmuuttopalveluissa kaksi vuotta. Hanna-Leena edistää työssään kotoutumista, tekee verkostotyötä muiden organisaation kanssa, suunnittelee ja toteuttaa ryhmätoimintaa. Eksoten maahanmuuttajapalveluiden tavoitteena on edistää kotoutumista Etelä-Karjalassa ja toteuttaa lakisääteistä toimintaa. Eksote, maahanmuuttopalvelut -yksikkö, palvelee, neuvoo ja opastaa Etelä-Karjalan maahanmuuttajia ja kehittää kotoutumisen edistämisen palveluita. (Eksote.)

Lähetin asiantuntijoille kutsun sähköpostilla lokakuun 2020 aikana. Mikäli kyseessä on kehittämistehtävän ratkaisu, on rationaalista kertoa haastatteluun osallistuvalla haastattelun ja kehittämistyön tarkoitus ja luottamuksellisuus (Ojasalo ym. 2014, 108). Lisäksi haastatteluteemoista on perusteltu kertoa etukäteen, jos halutaan keskustella aiheista, joita haastateltavan on hyvä palauttaa mieleen ennen haastattelua. Myös on tärkeä sopia haastattelujen tallentamisesta. (Eskola ym. 2018, 35.) Haastattelukutsun liitteeksi lähetin haastateltaville tiedotteen tutkimuksesta (Liite 2), josta tuli ilmi tutkimuksen nimi, tutkimuksen tarkoitus, aineistokeruumenetelmä ja sen tavoite sekä aineiston käsitellyn luottamuksellisuus. Kerroin myös tiedotteessa siitä, että osallistuminen haastatteluun on vapaaehtoista ja sitä voi halutessaan keskeyttää. Lähetin haastateltavalle etukäteen myös suostumuslomakkeen (Liite 3) ja teemahaastatteluteemat ja -kysymykset (Liite 4). Sain kolmelta asiantuntijalta suostumuksen tutkimukseen osallistumiseen ja haastattelun nauhoittamiseen sekä luvan nimen käyttöön opinnäytetyön raportissa. Sovimme, että laitan haastatteluihin liittyvää analysoitua tekstiä luettavaksi haastateltaville ennen tuloksien julkaisemista. Näin varmistan tuloksien luotettavuutta.

Haastattelun määrästä päättäessä on hyvä ottaa huomioon saturaation eli kylläntymisen. Jos haastattelut eivät tuo enää uutta tietoa voi ajatella, että saturaatio on todennäköisesti saavutettu. (Eskola ym. 2018, 32–33.) Kolmesta asiantuntijahaastattelusta sain laajaa näkökulmaa opinnäytetyöni kehittämistehtävien kannalta.

Kun haastattelut on toteutettu, aineisto kirjoitetaan auki eli litteroidaan. Litteroinnin tarkkuus riippuu tutkimusintressistä ja siitä, miten aineistoa käytetään analyysi- ja raportointivaiheissa. Litterointi on syytä kirjoittaa sanatarkasti, jos sanoilla on merkitystä. (Ojasalo ym. 2014, 107, 110.) Aloitin haastatteluaineiston litteroinnin heti haastatteluiden toteutumisen jälkeen. Päädyin litteroimaan sanatarkasti, koska haastattelujen sisältö on tärkeä kehittämistehtävien näkökulmasta ja tavoitteena oli saada kokonaisvaltainen kuva asiantuntijoiden näkökulmasta. Aineiston litteroinnin jälkeen siirryin analyysivaiheeseen.

Sisällön analyysitavat ovat aineistolähtöinen, teorialähtöinen tai teoriaohjaava analyysi (Ojasalo ym. 2014, 139). Analyysimenetelmäksi valikoitui aineistolähtöinen sisältöanalyysi, koska asiantuntijoiden antama tieto oli olennaista kehittämistehtävien kannalta.

Analysointi alkaa litteroidun aineiston lukemisesta (Ojasalo ym. 2014, 110). Luin litteroituja haastatteluja muutaman kerran läpi ennen aineiston varsinaista luokittelua. Ajatuksena oli saada kokonaiskuva haastatteluista saadusta aineistosta. Tein myös samalla havaintoja ja merkintöjä mielenkiintoisista ja kehittämistehtävien kannalta olennaisista kohteista.

Seuraava vaihe oli aineiston pelkistäminen, jonka tarkoituksena on aineiston tiivistäminen ja rajaaminen yhteisiä piirteiden perusteella (Ojasalo ym. 2014, 139). Pelkistämisen tavaksi valikoitui teemoittelu. Teemoittelussa kyse on aineiston luokitteluun yhteisten teema-alueiden mukaan (Kananen 2012, 117). Teemojen valitseminen oli luonteva ja liittyi kehittämistehtäviin. Järjestelin alussa yksinkertaisesti kaikki haastattelut teevoittain. Tämän jälkeen luin vielä aineiston läpi teema kerrallaan etsien yhteisiä aiheita.

Seuraavassa vaiheessa aineistosta etsitään samakaltaisuuksia tai eroja kuvaavia käsitteitä. Yhteiset asiat ryhmitellään omaksi luokaksi. (Ojasalo ym. 2014, 140.) Tätä vaihetta seuraa tulkintavaihe, jota voi ohjata aiempi teoria tai tutkimus (Ojasalo ym. 2014, 143). Teemojen alla etsin yhteisiä aiheita ja järjestelin aineistoa yhteisten piirteiden perusteella. Tämän jälkeen etsin ryhmitellyn aineiston sidoksia teoriaan. Tässä vaiheessa palasin tutkimuksellisen tiedon analysoimiseen. Tavoitteenani oli määrittää paremmin kohderyhmä haastatteluista saatujen tietojen valossa sekä suunnitella tarpeista lähtevä hanketoiminta. Kohderyhmä tarkentui ja keskityin kotona lapsia hoitaviin maahanmuuttajajäiteihin. Maahanmuuttajataustaiset äidit näyttävät olevan haavoittuvimpana ryhmänä ja heidän kotoutumiseensa liittyvillä ongelmilla on ylisukupolvisia vaikutuksia. Eristäytynyt elämä ja heikko taloudellinen tilanne vaikuttavat negatiivisesti heidän lapsiinsa ja heidän tasa-arvoisiin osallistumismahdollisuuksiinsa.

Tutkimuksellisen kehittämistyöni tulos on konkreettinen, käytännössä hyödynnettävä tuotos, hankesuunnitelma, joka nojaa vahvasti teoreettiseen tietoon, empiiriseen ja käytännön tietoon ja niiden vuoropuheluun. Tarkoituksena oli löytää kotoutumisen ongelmia, jotka

vaikkeuttavat maahanmuuttajataustaisten äitien osallistumista ja etsiä, millä menetelmillä voi parhaiten minimoida maahanmuuttajataustaisten kotiäitien kotoutumisen esteitä ja edistää naisten ja heidän lastensa tasa-arvoisia mahdollisuuksia.

Hankesuunnittelun laatimisen avuksi otin käyttöön Suunta -työkalua. Suunta on suunnittelun ja arvioinnin työväline, joka lähtökohtana on rakentaa looginen ja arvioitu oman toiminnan suunnitelma. Työkalu auttaa rakentamaan johdonmukaista kokonaisuutta, jossa eri osa-alueet ja toiminnot ovat loogisessa suhteessa keskenään. (Suunta - toiminnan ja arvioinnin suunnittelun työkalu.)

Kehittämistyön arviointi liittyy prosessin eri vaiheisiin, Viimeisen arvioinnin avulla selvitetään, miten kehittämistyössä on onnistuttu. Arviointi liittyy kehittämistyön panoksiin, muutosprosessiin, lopputuloksiin sekä niiden välisiin suhteisiin. Lopputuloksen merkittävyys, yksinkertaisuus ja toistettavuus voivat olla arvioinnin kriteereinä. (Ojasalo ym. 2014, 47.) Laadin kirjallisen loppuraportin kehittämistoiminnasta, jossa arvioin toimintaa kriittisesti. Arviointivaiheessa menetelmänä oli itsearviointi, keskustelu ohjaajien kanssa sekä Suunta -työkalu.

7 Kehittämistyön tulokset

7.1 Nykytilanne Etelä-Karjalassa

Monikulttuurisuuden lisääntyminen

Etelä-Karjalassa asuu suhteellisesti paljon maahanmuuttajia. Kotoutumistoiminnan suunnittelussa on tärkeä ottaa huomioon, että Etelä-Karjalan alueella asuva maahanmuuttajaväestö on hyvin heterogeenista. Ihmiset muuttavat Etelä-Karjalaan hyvin eri syistä ja eri paikoista ja Etelä-Karjalassa asuvilla maahanmuuttajilla on eri taustoja ja tilanteita. Alueellisen kotoutumistoiminnan suunnitteluun vaikuttaa myös se, että Etelä-Karjalan alueella on kaksi isoa vastaanottokeskusta sekä iso korkeakoulukampus, jossa opiskelee paljon kansainvälisiä opiskelijoita. Lisäksi yksi alueellisista piirteitä on myös se, että alueella asuu paljon venäjänkielisiä paluumuuttajia. Yhdestä haastattelusta nousi huoli väestön vähenemisestä Etelä-Karjalan alueella, mikä on otettava myös huomioon kotoutumistoiminnan suunnittelussa.

Vuonna 2019 Etelä-Karjalassa ulkomaalaistaustaisten osuus alueen väestöstä 2019 oli 8351 eli 6,5 % (Tilastokeskus). Jos verrataan koko Suomen alueeseen, voidaan huomata, että Etelä-Karjalassa asuu suhteellisesti paljon ulkomaalaistaustaisia ihmisiä. Vuonna 2019 Suomessa asui 423 494 ulkomaalaistaustaista ihmistä, mikä on noin 8 prosenttia. Suurin osa ulkomaalaistaustaisista asui Uudellamaalla ja esimerkiksi Etelä-Pohjanmaalla ulkomaalaistaustaisten osuus oli 2,4 prosenttia eli suhteellisen pieni. (Maahanmuuttajat väestössä.)

Väestön määrä Etelä-Karjalassa on vuodesta 1991 hieman vähentänyt (Tilastokeskus). Huomionarvoista, että ulkomaalaistaustaisten määrä on vuodesta 1990 kasvanut (Maahanmuuttajat väestössä). Suuri osa ulkomaan kansalaisista asuu Lappeenrannassa ja Imatralla. Etelä-Karjalassa asuvien ulkomaalaistaustaisten yleisin äidinkieli on venäjä 4 904, seuraavat ryhmät ovat viro/eesti 366, englanti 240, arabia 213, thai 212, turkki 164, kurdi 144, vietnam, persia/farsi 136 ja kiina 134. Suuri osa Etelä-Karjalan asuvista ulkomaan kansalaisista ovat työikäisiä. (Maahanmuuton tilastoja 2019.) Etelä-Karjalassa kansainvälistymiskehitys nähdään voimavarana ja pyritään hyödyntämään maahanmuuttajien potentiaalia (Eksote 2017, 6–7).

Tasa-arvoisuuden toteutumisen haasteita

Etelä-Karjalassa kotoutuvan toiminnan tärkeänä tavoitteena on se, että kaikilla alueella asuvilla olisi mahdollisuus saada hyvät palvelut tasavertaisesti ja palvelujärjestelmä tavoittaa ja kohtaa ihmisiä hyvin. Kotoutumistoiminnan järjestämisessä on tärkeä pyrkiä siihen,

että maahanmuuttajat pääsevät osallistumaan toimintaan, jota Suomessa järjestetään, tasavertaisesti valtaväestön kanssa, pystyvät olemaan osana yhteiskuntaa, voivat hyvin ja löytävät oman paikansa Etelä-Karjalasta.

Maahanmuuttajien heterogeenisuus aiheuttaa haasteita toiminnan suunnittelulle ja vaatii monien asioiden huomioon ottamista saadakseen palvelut toimimaan hyvin kohderyhmälle. Läpi haastatteluainestoa tuli ajatus siitä, että tasavertaisuuden toteuttamista varten voidaan tarvita tukitoimia, kuten ymmärrettävän tiedon antamista, suomen kielen vahvistamista, kulttuuristen asioiden huomioon ottamista ja eriyttämistä. Pystyäkseen toimimaan yhteiskunnassa ja pääsemään mukaan, maahanmuuttajien on tärkeä osata asioita, joita suomalaisessa yhteiskunnassa pidetään itsestään selvinä. Tärkein on kuitenkin ymmärtää, missä vaiheessa maahanmuuttaja on erityinen ja tarvitsee erityistä palvelua ja millä toimintatavoilla pystytään palvelemaan ja edistämään tasavertaisuuden toteuttamista paremmin.

Moninaisuuden kasvuun liittyy myös yhteiskunnallisen eriarvoistumisen vaara. Eriarvoistumisen prosessin vastapainoksi tulee tukea maahan muuttaneiden ihmisten ja heidän lastensa mahdollisuutta löytää oma paikansa suomalaisessa yhteiskunnassa ja tulla merkitykselliseksi yhteiskunnan jäseneksi. Tähän voi vastata tehokkailla ja tarkoituksenmukaisilla palveluilla ja erityistoimilla. (Sisäministeriö 2013, 12, 18.)

Etelä-Karjalan alueella maahanmuuttajien kotoutumista edistävät sekä viranomaiset että kolmannen sektorin toimijat. TE-toimistot edistävät työnhakijoiksi ilmoittautuneiden maahanmuuttajien kotoutumisesta järjestämällä mm. kotoutumiskoulutusta. Sosiaali- ja terveyspiiri Eksote toteuttaa laajoja maahanmuuttopalveluita, kuten mm. neuvonta- ja koulutuspalveluita. (Eksote 2017, 3–4.) Eksoten maahanmuuttajatyössä pyritään tukemaan kahdensuuntaisen kotoutumisen edistämistä, osallisuuden ja toimijuuden vahvistamista sekä hyvinvoinnin lisäämistä. Etelä-Karjalassa kotoutumistoiminnassa edistetään maahanmuuttajan ja yhteiskunnan vuorovaikutusta antamalla maahanmuuttajalle suomalaisessa yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja sekä tukea mahdollisuuksia oman kielensä ja kulttuurin ylläpitämiseen. Lisäksi palvelulla tuetaan ihmisen omaehtoista selviytymistä ja elämänhallintaa. (Maahanmuuttotyö ja kotoutuminen.)

Etelä-Karjalassa tukea ja tekemistä maahanmuuttajille tarjoavat myös muut tahot. Lappeenrannan keskustassa sijaitseva Me-talo on yhteisöllisen toiminnan ja innostavan tekemisen tila kaikenikäisille lappeenrantalaisille. Me-talo-tiloissa toimii Naapuriäiti -hanke, joka on osa Nicehearts ry:n toimintaa ja sen tavoitteena on estää maahanmuuttajanaisten syrjäytymistä. Hankkeen toimintamuotona on kauemmin maassa asuvien Naapuriäitien tarjoama mentorituki uusille maahanmuuttajille. Imatran keskustassa sijaitseva Monikulttuurisuusyhdistys Kipinä, matalan kynnyksen kohtaamispaikka, johon voi tulla tapaamaan uusia

ystäviä, tutustumaan eri kulttuureihin ja harrastamaan. MLL:n tarjoaa Ystäväksi maahanmuuttajaäidille -toimintaa, jonka tavoitteena on edistää maahanmuuttajaäitien kotoutumista ja kielenoppimista. Lappeenrannan ja Imatran yhteisen Liikunta yhdistää -hankkeen tarkoituksena on maahanmuuttajien kotoutumisen ja tasa-arvoisuuden edistäminen liikunnan avulla. Tavoitteena on löytää alueen liikunta- ja urheilujärjestöjen tarjonnasta maahanmuuttajalapsille ja nuorille säännöllisiä liikuntaharrastuksia. Luetaan yhdessä -ryhmät ovat osa Luetaan yhdessä valtakunnallista verkostoa, joka tukee maahan muuttaneiden, erityisesti naisten, kielen oppimista ja kotoutumista. Imatralla ja Lappeenrannassa toimivat ryhmät edistävät vapaaehtoistyönä maahanmuuttajien suomen kielen kehitystä. (Tukea ja tekemistä.)

Kokonaisvaltaisen tukemisen ja voimaannuttamisen tarve

Haastatteluissa nousi huoli maahanmuuttajien mielenterveydestä ja ongelmien kasautumisesta. Kotoutumisprosessissa maahanmuuttajaelämäänsä saattavat liittyä yksinäisyys, kuumattomuuden ja erillisyyden kokemus, kriisit, kielen osaamattomuus, työttömyys, yhteiskunnassa tarvittavan tiedon ja taitojen puute. Maahanmuuttajilla ei välttämättä ole voimavaroja uuden kielen oppimiseen, tiedon omaksumiseen ja sosiaalisten suhteiden solmimiseen. Ihmisiä on pakko saada toimintaan, jonka avulla voi vahvistaa voimavaroja ja tukea maahanmuuttajien selviytymisen mahdollisuuksia ja psyykkistä hyvinvointia.

Asiantuntijat pohtivat, että maahanmuuttajaelämäänsä liittyvien kriisin ja haastavien tilanteiden keskellä on tärkeä pystyä tarjoamaan toimintaa, jonka avulla maahanmuuttaja voi saada sisältöä elämäänsä ja tekemistä, mikä tuntuu omalta tai antaa muuta ajateltavaa ja irtiottoa vaikeista elämäntilanteista. Jatkuvuus nousi tärkeänä näkökulmana monissa yhteyksissä läpi haastatteluja. Jatkuvuus liittyi haastatteluissa niin ikään maahanmuuttajien elämän jatkuvuuteen uudessa kotimaassaan sekä järjestetyn toiminnan jatkuvuuteen ja säännöllisyyteen. Nämä asiat ovat tärkeitä yksilön voimaannuttamisen, kokonaisvaltaisen tukemisen ja turvallisuuden kokemisen kannalta.

Jos halutaan saada aikaan vaikutuksia, tarvitaan toimintamuotoa, jossa otetaan ihmisten omia voimavaroja ja vahvuuksia huomioon ja tuetaan psyykkistä ja sosiaalista hyvinvointia. Sekä yksilöllisillä että ryhmä- ja yhteisömuotoisilla työtavoilla on merkitystä. Yhteisöllinen toiminta antaa mahdollisuuden tehdä asioita yhdessä, kiinnittää ihmisiä yhteisöön, laajentaa heidän sosiaalisia kontaktejansa ja saada heille vertaistukea. Yhteisöllisen toiminnan kautta voi saada kantaväestön ja monikulttuurisen väestön toimimaan yhdessä. On tärkeä kuitenkin toiminnan suunnittelussa huomioida kokonaisvaltaista tukemista ja voimaannuttamista.

Muutto toiseen maahan on haasteellista. Uuteen kulttuuriseen ja yhteiskunnalliseen ympäristöön sopeutuminen voi olla haastavaa ja aiheuttaa epävarmuutta. (Anis 2017, 327–238.) Myös maahanmuuttajat saattavat kokea syrjintää ja rasismia, mikä on este täysipainoiseen yhteiskuntaelämään osallistumiselle ja kotoutumiselle (Pehkonen 2006, 60). Erityisesti pakolaisten kotoutumiseen voi liittyä paljon haasteita. Muuton taustana voi olla lähteminen erilaisista kriisi- tai sotatilanteista tai vainon vuoksi. (Anis 2017, 327.)

Tehokkaat ja tarkoituksenmukaiset palvelut tukevat hyvää kotoutumista. Maahanmuuttajien osallistumismahdollisuuksia on tuettava erityistoimin ja niistä on tiedotettava aktiivisemmin ja monikanavaisemmin. (Sisäministeriö 2013, 18.) Kun työvoimapoliittiset toimenpiteet ovat tehottomia, työttömyyden katkaisemisessa ja tilanteen muuttumisessa, ihmisten voimavarautuminen on toimiva menetelmä (Hietaniemi 2004, 92).

Koronakriisin vaikutukset

Korona-aika on tuonut paljon erilaisia haasteita ja kärjistänyt olemassa olevia ongelmia. Koronakriisi on merkittävästi heikentänyt mm. työllisyystilannetta ja samalla maahanmuuttajien muutenkin heikkoa työmarkkina-asemaa. Työpaikat alueella ovat vähentyneet huomattavasti ja samalla myös harjoittelupaikat, joilla on tärkeä merkitys kotoutumisen kannalta.

Koronakriisin myötä työttömien määrä on merkittävästi kasvanut sekä koko Suomessa että Etelä-Karjalan kaikissa seutukunnissa huhtikuusta 2020 alkaen. Työttömyyden kasvua selittää koronaepidemian leviämisen hidastamiseksi asetetuista rajoituksista alkanut lomautettujen määrän suuri kasvu. (Työllisyyskatsaukset.)

Koronatilanteen kielteiset vaikutukset ulottuvat myös asenteisiin ja saattavat vaikuttaa negatiivisesti väestösuhteisiin. Myös rajoituksista johtuvat eristystoimet ovat lisänneet entistä enemmän eristäytyneisyyttä ja yksinäisyyttä. Koronakriisin ja rajoituksen keskellä ihmiset tarvitsevat voimakkaammin kohtaamisia. Huoli liittyy erikoisesti siihen, että tiedon antaminen ja ihmisten tavoittaminen on koronakriisin seuraavien rajoitusten keskellä haastavaa.

Ammatillisuus

Maahanmuuttajille suunnattu toiminta on kehittynyt Etelä-Karjalan alueella ja toimijoilla on enemmän tietoa, kokemusta ja menetelmiä monikulttuuriseen työhön. Asiantuntijat pohtivat kuitenkin jatkuvan kehittymisen tarvetta ja hereillä olemisen tärkeyttä. Kansainvälinen liikuminen on koko ajan pitänyt kenttää elävänä. Kotoutumistoiminta vaatii kentällä toimivilta jatkuvaa kehittymistä ja ajantasolla olemista. On tärkeä etsiä toimivia tapoja, jotka vastaavat hyvin muuttuviin tilanteisiin ja ajankohtaisiin haasteisiin. Ammattilaisille on hyvä saada

tietoja erilaisista vaihtoehtoisista asiakastyönmenetelmistä ja niiden vaikutuksista ja sopivuudesta eri kohderyhmille ja opastusta niiden käyttöön.

Asiakkaiden tarpeisiin vastaaminen edellyttää työntekijältä jatkuvaa kehittymistä ja työnsä teoreettisten lähtökohtien, menetelmien ja toimintatapojen sekä niiden vaikutuksien pohtimista ja arvioimista (Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet 2017, 11, 28; Vilén ym. 2002, 76, 77). Yhteiskunnan ja ihmisten tarpeiden muuttuessa nykyisten toimenpiteiden kehittäminen ei tunnu riittävän, vaan tarvitaan uusien tapojen etsimistä (Marjamäki P. 2017, 507).

Haastatteluissa tuli esille toiminnan hyvän suunnittelun ja ammatillisen ohjauksen tärkeys. Maahanmuuttajat tarvitsevat turvallista ympäristöä, jossa otetaan eri kulttuureista tulleita ja erikielisiä ihmisiä hyvin vastaan, kohdataan elämän kriisin ja muutoksen keskellä hienovärisesti ja hyväksytään sellaisena, kun on. Ammattilaisilla pitää olla ymmärrystä toista kulttuuria kohtaan ja tietoa mahdollisista esteistä sekä myös osaamista motivoida ja kannustaa. Työskentelyssä maahanmuuttajien kanssa oma luovuus ja luovien menetelmien käyttö on tarpeen. Kun yhteiskieli puuttuu, on tärkeä osata löytää keinoja, joiden kautta voi tulla toimeen ja saada ihmiset toimimaan yhdessä. Esille nousi myös kokemuksen ja hiljaisen tiedon merkitys, koska kokemuksen kautta tulee sekä ymmärrys että tieto siitä, mistä on puutteita ja missä on tarvetta.

Ryhmätoiminnan järjestäessään on tärkeä ottaa huomioon ryhmän tavoitteellisuutta, suunnitelmallisuutta ja toiminnallisuutta. Ryhmämuotoisessa toiminnassa omana itsenä oleminen on tärkeä maahanmuuttajien voimaannuttamisen näkökulmasta. Luomalla turvallista ympäristöä voi saada aikaan monia vaikutuksia, mm. edistää sosiaalisten kontaktien luomista ja suomen kielen kehittymistä.

Ammatillinen verkosto

Etelä-Karjalassa tehdään eri tason yhteistyötä pystyäkseen tukemaan kokonaisvaltaisesti ja tarpeiden mukaan. Hyvä yhteistyö auttaa hahmottamaan asiakkaan tilannetta paremmin, tukemaan tehokkaammin ja toteuttamaan toimintaa vaikuttavammin. Verkostoitumista kuitenkin voi vielä kehittää. Kehittymistarve liittyy mm. alueen korkeakoulujen kanssa tekemään yhteistyöhön, jolloin voi saada myös opiskelun ja työn perässä muuttavia ihmisiä paremmin aktivoitumaan. Myös pienet paikkakunnat vois saada yhteistoimintaa paremmin. Asiantuntijat miettivät, että yhteiset tapaamiset ja jalkautuva toiminta edistävät verkostoitumista ja tietoisuutta muista toimijoista ja heidän toimintaperiaatteistaan. Hyvällä ja tarpeenmukaisella yhteistyöllä voi saada ihmisiä paremmin palveluiden piiriin.

Pystyäkseen auttamaan maahanmuuttajaa kotoutumisessa tarvitaan jaettava asiantuntemusta ja laajentua näkökulmia, joista käsin ohjauksen kysymyksiä tarkastellaan. Yhteistyö

toisten ammattilaisten, mm. viranomaisten, koulutusorganisaatioiden ja kolmannen sektorin kanssa auttaa lähestymään maahanmuuttajien kotoutumiseen liittyviä kysymyksiä kokonaisvaltaisesti ja luo hyviä edellytyksiä menestykselliselle kotoutumiselle. Sen lisäksi yhteistyössä toimivat ammattilaiset pystyvät tukemaan toisiaan. (Taajamo & Puukari 2007, 126, 133; Lairio & Leino 2007, 57.)

Verkostotyössä toimijoiden resurssit, vahvuudet ja osaamiset täydentävät toisiaan (Leppiman 2017, 249; Lähteinen & Kehus 2017, 223). Moniammatillinen työ on vaativa ja edellyttää oman ammatillisuuden esille luomista ja muiden kunnioittamista mahdollistaakseen toisilta oppimista ja ongelmien ratkaisemista yhdessä (Lähteinen & Kehus 2017, 238).

Monikulttuurinen ympäristö

Haastatteluissa nousi ajatus siitä, että asumme moninaisessa ympäristössä ja se on otettava huomioon kaikissa toiminnoissa. Tasa-arvoisuuden toteuttaminen vaatii alueella toimivien organisaatioiden monikulttuurista osaamista ja käsitystä työskentelystä eri kulttuureista tulevien ihmisten kanssa. Asiantuntijat pohtivat, että tasa-arvoisuuden toteutuminen vaatii, että sekä peruspalveluissa toimivat työntekijät että työnantajat tarvitsevat perustietoa ja kokemusta työskentelystä maahanmuuttajien kanssa. Tasavertaisuuden ja viihtyvyyden kannalta on tärkeä kehittää toimintatapoja, joilla pystytään edistämään tasavertaisuutta ja viihtyvyyttä ja samalla edistää kotoutumista.

Moninaisuuden kasvu tuo monia haasteita, jotka koskevat koko kansalaisyhteiskuntaa ja sen eri toimintoja. Haasteet liittyvät mm. kielenopiskeluun, koulutukseen, työllistymiseen, sosiaaliseen eheyteen, sosiaali- ja terveystalouteen, nuorisotyöhön, kulttuuritoimintaan, liikuntaan sekä yhteistoimintaan. Monikulttuurisen työn osaamisen tarve näyttää kasvavan, mikä edellyttää sekä uusien käytäntöjen luomista että uutta osaamista. (Kananoja 2017c, 445.)

7.2 Haavoittuvuutta aiheuttavat tekijät kotoutumisessa

Puhuttaessa haavoittuvassa asemassa olevasta maahanmuuttajaryhmästä haasteltavat asiantuntijat korostivat maahanmuuttajien yksilöllisiä tarpeita ja ihmisten moninaisuutta. Juuri tietyt tarpeet ja ongelmatilanteet saattavat aiheuttaa haavoittuvuutta ja olla esteenä yhdenvertaiselle osallistumiselle. Tämä on tärkeä ottaa huomioon toiminnan suunnittelussa, kohderyhmän määrittämisessä ja yhteistoiminnan ja osaamisen kohdentamisessa. Haastatteluissa nousi huoli maahanmuuttajien yhdenvertaisuuden toteuttamisesta, osallisuudesta ja hyvinvoinnista ja niihin vaikuttavista tekijöistä. Merkittävät esteet yhdenvertaisuuden ja osallisuuden toteuttamiselle ovat tiedon puute, sosiaalisten suhteiden niukkuus,

kielen riittämättömyys, työttömyys, yksinäisyys ja mielenterveysongelmat. On tärkeä kehittää toimintatapoja, joiden avulla voi vaikuttaa niiden esteiden minimoimiseen.

Suomen kielen taito

Heikko kielitaito on yksi merkittävimmistä tasavertaisuuden ja osallisuuden toteutumiseen vaikuttavista tekijöistä. Suomen kielen osaaminen on avaintekijä kotoutumisprosessissa. Kielellä on merkitystä mm. tiedon saamiselle palveluista, arkipäiväisistä asioista ja ylipääntänsä yhteiskunnasta. Myös sosiaalisten kontaktien solmiminen, opiskelu ja työskentely on haastavaa, jos ei osaa kieltä. Kielen osaaminen edistää toimimista ja osallistumista. Kielen osaaminen ei välttämättä kehity toivotulla tavalla. Eristynyt elämä ja kielen kehitystä suosivan ympäristön puute vaikeuttavat kielen kehitystä. Maahanmuuttajilla saattaa olla myös vaikeuksia suomen kielen oppimisessa. Lisäksi kiinnittyminen omaan kulttuuriseen yhteisöön saattaa olla esteenä suomen kielen kehitykselle. Näin syntyy noidankehä, josta on haastavaa päästä eteenpäin. Kielen kehittymiselle on tärkeää luoda mahdollisuuksia ja kielen käytön tilanteita sekä kannustimia.

Kieli kehittyy osallistumisen kautta. Työtä tekemällä tai muuten toimintaan osallistumalla syntyy tarvetta ja motivaatiota kielen käytölle. Kielen käyttö ja motivaatio edistävät kielen kehitystä.

Suomen kieli on merkittävä tekijä uuteen yhteiskuntaan kotoutumisessa (OECD 2018). Suomen kielen kautta voi päästä osaksi yhteisöä ja saada kuulumisen kokemusta (Kokkonen ym. 2019, 96). Suomen kieli edistää koulutukseen pääsemistä ja työpaikan saamista (Ala-Kauhaluoma ym. 2018, 36). Suomen kielen taidon kehittämiseen on tärkeä panostaa (Larja 2018, 3). Kaikille kielenopetus ei ole helppoa. Esimerkiksi lukutaidottomille ja kouluttamattomille maahanmuuttajille suomen kielen oppiminen voi aiheuttaa vaikeuksia ja edellyttää erityistoimenpiteitä. (Ala-Kauhaluoma ym. 2018, 99.)

On tärkeä ottaa huomioon, että kaikilla maahanmuuttajilla ei ole mahdollisuutta päästä kielikurssille tai osallistua toimintaan, jolloin syntyy kielenkäytön tilanteita. Silloin on tärkeää luoda mahdollisuuksia kielen harjoittelulle.

Sosiaaliset suhteet

Kielen lisäksi huoli liittyy maahanmuuttajien yksinäisyyteen ja eristäytyneisyyteen ja niiden yhteyteen mielenterveyteen ja kotoutumiseen ylipääntänsä. Jokainen tarvitsee toista ihmistä ja joukkoon kuulumista. Toisesta kulttuurista tulevalle yksinäisyyden ja erillisyyden tunne saattaa olla moninkertainen, kun ei ole riittävää kielitaitoa ja verkostoja ympärillä. Sosiaaliset kontaktit ovat tärkeitä voimavaralähteitä. Sosiaaliset suhteet edistävät kotoutumista ja uudessa yhteiskunnassa toimimista ja ehkäisevät yksinäisyyttä ja syrjäytymistä.

Sosiaalisten suhteiden solmiminen ei ole helppo prosessi edes samalla kielellä puhuville. On tärkeä luoda mahdollisuutta sosiaalisten kontaktien solmimiselle, toisten kanssa olemiselle ja yhdessä toimimiselle.

Sosiaaliset verkostot edistävät osallistumista yhteiskuntaan (Sisäministeriö 2013, 18.) ja vahvistavat elämänlaatua (Tanskanen 2015, 105). Sosiaaliset suhteet edistävät työllistymistä, kielen ja tapojen oppimista sekä mahdollistavat kokemuksen saamista yhteisöön kuulumisesta (Kettunen ym. 2019; Kaupunkisosaalityö kotoutumisen tukena 2019, 2). Valtaväestön ja maahanmuuttajien sosiaalisten suhteet riippuvat suhtautumisesta ja halukkuudesta olla vuorovaikutuksessa maahanmuuttajien kanssa (Lavrinec 2017; Suárez-Orozco ym. 2015, 4). On tärkeä luoda mahdollisuus keskinäiselle tutustumiselle ja yhdessä toimimiselle. Henkilökohtaiset kontaktit maahanmuuttajiin ja myönteinen vuorovaikutus edistää suvaitsevaisuutta ja suomalaisten positiivista suhtautumista maahanmuuttajiin ja maahanmuuttoon ylipäättänsä. (Väänänen ym. 2009, 61–62.)

Hyvät väestösuhteet ja maahanmuuttajien yhdenvertainen osallisuus yhteiskunnan eri alueilla lisäävät yhteisöllistä ja yhteiskunnallista yhteenkuuluvuuden tunnetta, ja luovat vakautta ja hyvinvointia (TEM 2019, 50). Näin ollen uusien sosiaalisten verkostojen ja niiden laajentumisen tukeminen olisi ensiarvoisen tärkeää maahanmuuttajien kotoutumisen edistämisessä (Hietikko & Kulmala 2018, 20). Sosiaalisten suhteiden luominen ei ole helppo prosessi ja siihen tulee luoda riittävästi tilaa ja aikaa (Kokkonen ym. 2019, 95).

Tietoisuus

Myös tiedon puute palveluista, yhteiskunnasta ja käytännön asioista voi olla haavoittuvuutta aiheuttava tekijä. Tietoisuus palveluista ja ylipäättänsä yhteiskunnasta on tärkeä osallisuutta ja tasa-arvoa lisäävä tekijä. Maahanmuuttajilla voi olla riittämätön tai väärä tieto arkipäiviin liittyvistä asioista. Näin maahanmuuttajat voivat jäädä helposti niiden palveluiden ja mahdollisuuksien ulkopuolelle, joiden kautta voi edistää osallistumista ja kotoutumista.

Asiantuntijat olivat erityisesti huolestuneita siitä, että tieto ei saavuta juuri niitä, jotka sitä eniten tarvitsevat. Tieto ei välttämättä tavoita ihmisiä, joilla on yksinäisyyttä, mielenterveysongelmia ja työttömyyttä. Haastateltavat olivat myös huolissaan maahanmuuttajista, jotka eivät ole kotoutumispalveluiden piirissä, kuten esimerkiksi työn ja opiskelun perässä tulevat tai pitempää maassa asuvat eikä kielitaito vielä tarpeeksi kehittynyt. Myös maahanmuuttajien liikkuvuus helposti aiheuttaa tilanteita, jolloin tieto ei mene perille ja kaikista kehityksestä huolimatta on vielä ihmisiä, joita tieto ei tavoita. Yhdessä haastattelussa esille tuli huoli luku- ja kirjoitustaidottomista, jotka ovat erittäin haavoittuvassa asemassa tiedon saamisen näkökulmasta. On tärkeä löytää keinoja tavoittaa ihmisiä ja saada heitä palveluiden ja tietoon pariin.

Kotoutumisen tärkeänä tavoitteena on maahanmuuttajien yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavien tietojen ja taitojen omaksuminen (Maahanmuutto kasvaa ja monipuolistuu). Uuteen elämään liittyviä perustaitoja ja normeja on kuitenkin vaikea hahmottaa, jos niitä ei kukaan kerro (Räty 2002, 115, 221). Ohjauksen ja tarvittavan tiedon puuttuminen voivat johtaa ajautumisen ja väärin valintojen kautta ei-toivottuihin elinolosuhteisiin ja jopa sosio-ekonomiseen syrjäytymiseen. Maahanmuuttajat tarvitsevat tietoa ja ohjausta hallitakseen oman elämänsä uusissa olosuhteissa ja osataksaan tehdä tavoitteidensa mukaisia päätöksiä. (Alitolppa-Niitamo 2005, 39, 47.)

7.3 Kulttuuri- ja taidelähtöisten menetelmien merkitys kotoutuvassa toiminnassa

Haasteltavat olivat yksimielisiä siitä, että kulttuuri ja taidelähtöisten menetelmien soveltava käyttö sopisi erinomaisesti työskentelyssä maahanmuuttajien kanssa ja niitä voi hyödyntää kotoutumisen tehostamiseksi eri-ikäisten kanssa ja erilaisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Toiminnasta voisi olla hyötyä mm. yksinäisyyden ehkäisemisessä ja sosiaalisuhteiden vahvistamisessa. Menetelmien moninaisuus antaa mahdollisuutta yhdistää eri tavalla erilaisia toimintamuotoja ottamalla ihmisten erilaisia vahvuuksia ja kiinnostuksen kohteita sekä tarpeita huomioon. Kuvataide, tanssi, draama ja musiikki antavat laajoja mahdollisuuksia tavoitteiden pääsemiseksi.

Työskentelyssä maahanmuuttajien kanssa kulttuuri- ja taidelähtöisten menetelmien käyttö madaltaa osallistumisen kynnystä ja antaa mahdollisuutta lähestyä asiakasta edes yhteiskielen puuttumisesta huolimatta. Konkreettisen tekemisen kautta on helpompi päästä mukaan toimintaan. Osallistuminen yhteistoimintaan edistää yhdessä tekemistä, toinen toisiinsa tutustumista ja yhteisöllisyyttä. Luovassa yhteistoiminnassa voi saada vertaistukea ja kuulumisen tunnetta. Taide ja kulttuurimenetelmien avulla voi tutustua suomalaiseen yhteiskuntaan ja kulttuuriin unohtamatta omia perinteitä. Osallistuminen taide ja kulttuurilähtöisten menetelmien kautta voi tuoda elämään jatkuvuutta, kun on mahdollisuus jatkaa toimintaa, josta on nauttinut omassa kotimaassaan. Mieluisan tekemisen kautta voi saada onnistumisen kokemusta ja itsensä toteutumisen mahdollisuutta.

Osallistumalla luovaan toimintaan voi löytää omalle osaamiselle ja vahvuuksille käyttöä sekä saada omaan elämään sisältöä ja tekemistä. Menetelmien monipuolinen hyvinvointivaikutus ja voimavaraistamisen mahdollisuudet voivat luoda maahanmuuttajille keinoja vaikeista elämän tilanteista selviytymiseen. Luova toiminta ei pakota puhumiseen vaan osallisuuden kokemusta voi saada tekemisen kautta. Osallistuminen toimintaan voi olla hengähdystaukona kriisin ja haastavien tilanteiden keskellä. Luovan tekemisen kautta voi rentoutua, unohtaa vaikeuksia keskittymällä nykyhetkeen ja saada siitä hyvää kokemusta ja voimaantumista. Luovassa toiminnassa voi prosessoida omaa elämän historiansa.

Etääntymällä arkipäiväisistä tilanteista ja tarkastelemalla omaa tilannetta eri näkökulmasta, voi alkaa huomata erilaisia selviytymiskeinoja ja ymmärtää omaa polkua eteenpäin.

Vaikka Etelä-Karjalassa järjestetään kulttuuri- ja taidetoiminta erilaisten toimijoiden voimin, kuten esimerkiksi koulujen valmistavien luokkien, seurakuntien, kolmannen sektorin, kirjastojen ja kotoutumiskoulutuksien toiminnoissa, kaikilla maahanmuuttajilla ei ole pääsyä niihin toimintoihin. Myöskään taide- ja kulttuurilähtöisten keinojen soveltava käyttö kotoutuvassa toiminnassa ei ole systemaattista. Menetelmien käyttöön tarvitaan mm. perehdyttämistä ja tietoa menetelmien vaikuttavuudesta ja sovellettavuudesta.

7.4 Hankesuunnitelma maahanmuuttajataustaisten äitien tukemiseksi kulttuuri- ja taidelähtöisten menetelmin Etelä-Karjalassa

Projektiryhmä

Projektiryhmään kuuluu Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden (Eksote) maahanmuuttajapalvelut -yksikkö, LAB-ammattikorkeakoulu, Imatran Monikulttuurinen toimintakeskus Kipinä ja Lappeenrannan Me-talon tiloissa sijaitseva Naapuriäiti -hanke. LAB-ammattikorkeakoulu toimii päätoteuttajana ja vastaa toiminnan hallinnoinnista, seurannasta ja arvioinnista sekä hyvien käytäntöjen levittämisestä. Eksoten maahanmuuttajapalvelut -yksikkö vastaa toiminnan järjestämisestä ja koordinoinnista. Kolmannen sektorin toimijat, Naapuriäiti-hanke ja Imatran monikulttuurinen toimintakeskus Kipinä, vastaavat toiminnan käytännön järjestämisestä omissa tiloissa Lappeenrannassa ja Imatralla. Kolmannen sektorin toimijat vastaavat myös lasten hoidosta ja etänä järjestetystä toiminnasta. LAB-ammattikorkeakoulu osallistuu hankkeeseen myös järjestämällä kulttuurialan kansainvälisten opiskelijoiden pääsemistä mukaan hankkeeseen opintoihin liittyvien projektien, harjoittelun tai opin-
näytetöiden kautta.

Kohderyhmä ja hyödynsaajat

Pohjatyon perusteella hankkeen kohderyhmäksi valikoituivat syrjäytymisvaarassa olevat maahanmuuttajataustaiset kotiäidit, mukaan lukien luku- ja kirjoitustaidottomat, jotka jäävät kotoutumispalveluiden ulkopuolelle lastenhoidon takia. Kotiäitien osallistumismahdollisuudet on monella tavalla rajoitettu. Tilanne vaatii puuttumista ja tehokkaiden keinojen käyttämistä. Osallistuminen hanketoimintaan lisää kotiäitien voimavaroja, sosiaalista ja psyykkistä hyvinvointia sekä itsenäisen toimimisen ja osallistumisen mahdollisuuksia.

Muut hankkeen hyödynsaajat ovat lapset, jotka pääsevät ohjatun toiminnan kautta kehittämään suomen kieltä ja vuorovaikutustaitoja. Myös naisten kehittyneet osallistumismahdollisuudet ja hyvinvointi vaikuttavat positiivisesti lasten kehitykseen ja

osallistumismahdollisuuksiin. Hankkeeseen osallistuvat kulttuurialan maahanmuuttajaopiskelijat pääsevät tutustumaan taiteiden hyödyntämisen mahdollisuuksiin ja saavat kokemusta monikulttuurisesta työstä. Opiskelijoiden työllistymismahdollisuudet kehittyvät hankkeen osallistumisen kautta. Hankkeessa toimivat työntekijät pääsevät kehittämään omaa osaamistaan. Taide- ja kulttuurialan ammattilaiset oppivat toimimaan monikulttuurisessa ympäristössä ja huomioimaan yhteisöllisyyttä taide- ja kulttuuritoiminnassa. Sosiaalialan ammattilaiset oppivat hyödyntämään taide- ja kulttuurilähtöiset menetelmät omassa työssään. Hanketoiminnan kautta myös ohjaajien valmiudet siirtyä verkkoihin ja tavoittaa asiakkaita internetin tuomien mahdollisuuksien kautta lisääntyy. Luovien menetelmien käyttö voi lisätä myös työntekijöiden hyvinvointia luovaan toimintaan osallistumisen kautta. Avoimien tapahtumien kautta väestösuhteet paranevat, viihtyvyys ja monikulttuurisuutta ymmärtävä ilmapiiri kehittyy.

Projektin tausta

Hankkeen nimi: LUOMA (luova toiminta maahanmuuttajataustaisille äidille). Hankkeessa maahanmuuttajien naisten kotoutumista tuetaan taide- ja kulttuurilähtöisten menetelmin. Hanke toimii Etelä-Karjala alueella. Toiminta toteutetaan pääasiassa Lappeenrannassa ja Imatralla. Tavoitteena on myös tavoittaa muita Etelä-Karjalan pieniä paikkakuntia ja kaukana asuvia kohderyhmään kuuluvia järjestämällä toiminta etänä.

Projekti-idea syntyi käytännössä huomatuista ongelmista. Maahanmuuttajanaisten kotoutumiseen liittyy esteitä, joiden poistaminen vaatii tehokkaita toimienpiteitä. Idean kehitykseen myös vaikutti käytännön kautta huomattu taide- ja kulttuurimenetelmien positiivinen vaikutus maahanmuuttajien voimavarojen osallisuuden ja hyvinvoinnin lisäämiseen sekä eri kulttuuriryhmien positiivisen vuorovaikutuksen mahdollistamiseen myös silloin kun kielitaito on heikko. Taide- ja kulttuurilähtöiset menetelmät ovat tehokkaita, edullisia ja kestäviä valintoja. Menetelmien potentiaali ei vielä hyödynnetty täysin kotoutumispalveluissa. Niiden käyttöön ottaminen kotoutuvassa toiminnassa edellyttää perehdytystä ja näyttöä menetelmien toimivuudesta ja vaikuttavuudesta.

Lastenhoito vaikeuttaa kielen oppimista, tiedon saamista, sosiaalisten suhteiden saamista ja arkielämäään liittyvän osaamisen hankkimista. Palveluista putoaminen ja yhteiskunnan ulkopuolelle jääminen riski on suuri. Jos tähän liittyy identiteettiongelmia, uupumusta, traumaattisia kokemuksia ja luku- ja kirjoitustaidottomuusongelmia, tilanne näyttää erittäin huolestuttavalta. Isoimmat kysymykset liittyvät kuitenkin pitkälle ulottuviin negatiivisiin vaikutuksiin, kuten köyhyyden ja huono-osaisuuden ja mielen terveysongelmien kasautumiseen ja toisen sukupolven yhdenvertaisuuden toteuttamiseen. Tasavertaisuuden toteutumisen

mahdollisuudet sekä kotona lapsia hoitavien naisten että heidän lastensa kannalta ovat heikkoja.

Haasteisiin vastaaminen vaatii tehokkaita ja kestäviä keinoja naisten ja heidän lastensa tasa-arvoisuuden lisäämiseksi ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Ongelmaan puuttuminen vaatii osaamisen ja yhteistyön suuntaamista haasteiden vastaamiseksi. On tärkeä löytää keinoja, joiden kautta voi saada naisia kotoa ja tarjota heille mahdollisuuden kehittää kieltä, luoda sosiaalisia suhteita, olla aktiivinen ja kokea onnistumisen iloa. Naisilla tulee olla myös mahdollisuus saada tarvittavaa ja ymmärrettävää tietoa ja ohjausta. Nykyaikaiset toimet eivät ole riittäviä haasteisiin vastaamiseksi ja edellyttävät tehostettua toimintaa, jota on mahdollista toteuttaa hankkeen kautta.

Hankkeen ensisijaisena tavoitteena on edistää maahanmuuttajataustaisten kotiäitien kotoutumista lisäämällä heidän voimavarojansa, toimijuutta ja hyvinvointia kulttuuri- ja taidekeinojen avulla. Kulttuuri ja taidemenetelmien soveltavan käytön vaikutus kotoutumiseen on tärkeä seurata ja saada vahvan näytön menetelmien positiivisesta vaikutuksesta. Toinen tärkeä tavoite on mallintaa ja juurruttaa kulttuuri ja taidelähtöiset menetelmät maahanmuuttajien kanssa tekemään työhön. Hankkeessa myös tuotetaan materiaali, joka jää hankkeeseen osallistuvien kotoutumiskentällä toimivien organisaatioiden käyttöön. Valmista materiaalia voi käyttää myös muiden maahanmuuttajaryhmien kanssa syrjäytymisen ehkäisemiseksi, hyvinvoinnin ja aktivisuuden lisäämiseksi sekä tasa-arvoisuuden edistämiseksi. Yhtenä hankkeen aspektina on sosiaali- ja taidealan ammattilaisten osaamisen yhdistäminen. Tämä mahdollistaa osaamisen kehittämistä ja toiminnan jatkamista hankkeen päätyessä

Hanketoiminnan suunnittelu pohjautuu tutkimustietoon, tilastoihin, kotoutumistoimintaa ohjaaviin dokumentteihin ja päärahoittajien linjauksiin sekä käytännön toiminnassa saatuun tietoon ja empiiriseen aineistoon. Empiirinen aineisto on saatu Etelä-Karjalan kotoutuvassa toiminnassa toimivien asiantuntijoiden haastattelujen kautta.

Kehittämistarpeet:

- Maahanmuuttajataustaisten kotiäitien verkostot ovat niukkoja.
- Maahanmuuttajataustaisten kotiäitien elämään liittyvät kriisitilanteet, uupumus ja syrjintä.
- Maahanmuuttajataustaisilla kotiäideillä ei ole riittävästi tietoa suomalaisesta yhteiskunnasta ja palveluista.
- Maahanmuuttajataustaisten kotiäitien suomen kielen kehittyminen on haasteellista.

- Taide- ja kulttuurimenetelmien soveltaminen kotoutuvassa toiminnassa edellyttää tietoa menetelmien vaikuttavuudesta ja perehtyneisyyttä menetelmien käyttöön.
- Etelä-Karjalassa väestö vähenee ja alueen viihtyvyyttä tulee kehittää.
- Alueen korkeakoulut on hyvä saada yhteistyöhön ja tavoittaa yhteistyön kautta myös kansainvälisiä opiskelijoita.
- Pienet paikkakunnat pitää osallistaa yhteistoimintaan.

Hankkeen tavoitteet ja odotettavissa olevat hyödyt

Tavoite 1. Maahanmuuttajataustaisten kotiäitien sosiaalisten ja psyykkisten hyvinvoinnin edistäminen

Alatavoitteet:

- sosiaalisuhteiden luominen
- hyvinvoinnin lisääminen
- voimavarojen vahvistaminen

Hankkeen avulla tuetaan maahanmuuttajataustaisten kotiäitien sosiaalista ja psyykkistä hyvinvointia. Ryhmässä muiden samassa tilanteessa olevien kotiäitien kanssa, naiset saavat mahdollisuutta jakaa kokemusta. Yhteisten jaetun kokemusten kautta naisten suhteet vahvistuvat. Kulttuuri- ja taidetoiminnan avulla naisilla on mahdollisuus hyödyntää omia vahvuuksia ja tuoda omaa kulttuuriperinteitä näkyville. Luova toiminta antaa mahdollisuutta vahvistaa naisten voimavaroja, saada onnistumiskokemuksia ja tukea selviytymistä hankalista elämäntilanteista.

Tavoite 2. Maahanmuuttajataustaisten kotiäitien toimijuuden ja osallisuuden edistäminen

Alatavoitteet:

- lasten hoidon järjestäminen
- suomen kielen kehittäminen
- tiedon saaminen suomalaisesta yhteiskunnasta ja kulttuurista

Lastenhoito estää maahanmuuttajataustaisten kotiäitien yhdenvertaista osallistumista. Suunnitellun luovan toiminnan kautta naisten suomen kieli ja rohkeus sen käyttöön kehittyy. Naisilla on myös mahdollisuus saada matalan kynnyksen ohjausta, jonka seurauksena

naisten tietoisuus palveluista lisääntyy. Suomen kielen ja tietoisuuden vahvistumisen myötä naisten valmius toimia itsenäisesti ja yhdenvertaiset osallistumismahdollisuudet paranevat.

Tavoite 3. Taide- ja kulttuurilähtöisten menetelmien tuominen kotoutuvan toiminnan käyttöön

Alatavoitteet:

- henkilöstön osaamisen vahvistaminen
- materiaalin tuottaminen
- tiedon toiminnan vaikuttavuudesta ja toimivuudesta seuranta ja levittäminen

Taide- ja kulttuurilähtöisillä keinoilla on suuri potentiaali kotoutuvassa toiminnassa. Menetelmien käyttöönotto vaatii työntekijöiden perehtyneisyyttä ja osaamista. Sosiaalialan ja taidealan ammattilaisten osaamisen yhdistäminen mahdollistaa tiedon ja osaamisen vahvistamista ja toiminnan jatkamista hankkeen päättyessä. Hankkeeseen osallistuvat sosiaaliohjaajat perehtyvät menetelmien käyttöön ja taidealan ammattilaiset saavat osaamista sosiaalialan kentällä toteuttavasta työstä sekä yhteisöllisten kulttuuri- ja taiteiden tuottamisesta. Korkeakoulun osallistuminen hankkeeseen mahdollistaa toiminnan vaikuttavuuden seuraimista sekä tiedon levittämistä. Hankkeen tuloksena syntyy malli ja materiaali maahanmuuttajien kotoutumisen tukemiseksi taide- ja kulttuurilähtöisillä menetelmillä. Malli ja materiaali voi hyödyntää muiden maahanmuuttajaryhmien kanssa ympäri Suomea.

Tavoite 4. Etelä-Karjalan viihtyvyyden lisääminen

Alatavoitteet:

- pienten paikkakuntien saaminen mukaan toimintaan
- kulttuurisen välisen vuorovaikutuksen ja positiivisten asenteiden edistäminen
- alueen korkeakoulun kansainvälisten opiskelijoiden aktivoiminen

Etänä järjestetty toiminta antaa mahdollisuutta saada mukaan pienet paikkakunnat. Avoimien kulttuuritapahtumien kautta vaikutetaan väestön asenteisiin ja edistetään valtaväestön ja maahanmuuttajien toinen toisiinsa tutustumista ja kulttuurien välistä vuorovaikutusta ja yhteisöllisyyttä. Toiminta antaa mahdollisuutta aktivoida alueen korkeakoulun maahanmuuttajataustaisia opiskelijoita. Opiskelijoiden kokemus monikulttuurisesta työstä ja yhteisöllisestä työotteesta lisääntyy ja työllistymismahdollisuudet vahvistuvat.

Hankkeen toteutus ja toimenpiteet

Tavoitteiden saavuttamiseksi järjestetään toimenpiteet, jotka vastaavat parhaiten hankkeelle asetettuihin tavoitteisiin:

1 Taideryhmä

Taideryhmä kokoontuu kerran viikossa Imatran monikulttuurinen toimintakeskuksen ja Lappeenrannan Me-talon tiloissa. Käsityöpajat kestävät 2 tuntia. Pajojen teemat liittyvät erilaisiin kulttuureihin ja taidelajeihin. Pajojen sisältö mm. koristeiden tekeminen, ruoan laittaminen, maalaaminen, muovaileminen yms.

Hankkeen avulla tuetaan maahanmuuttajataustaisten kotiäitien sosiaalista ja psyykkistä hyvinvointia. Ryhmässä muiden samassa tilanteessa olevien kotiäitien kanssa naiset saavat mahdollisuutta jakaa kokemusta ja naisten selviytymisvoimavarat lisääntyvät. Yhteisten jaetun kokemusten kautta naisten suhteet vahvistuvat. Kulttuuri- ja taidetoiminnan avulla lisääntään naisten toimijuutta ja hyvinvointia. Luovaan toimintaan osallistumisen kautta naisilla on mahdollisuus hyödyntää omia vahvuuksia, saada onnistumiskokemuksia ja tuoda omaa kulttuuriperinnettä näkyville. Toiminnan suunnittelussa otetaan huomioon myös suomalaiseen kulttuuriin liittyviä perinteitä. Näin toiminnassa taiteiden kautta naiset voivat tutustua myös suomalaiseen kulttuuriin. Toiminnan suunnitteluun osallistetaan myös naiset.

Luodaan äideille oman suljettu Facebook -ryhmä, jossa jaetaan tuotokset. Ilmoitetaan myös ryhmän kautta toiminnasta, sen sisällöstä ja muista ajankohtaisista asioista. Ryhmässä äidit voivat itse jakaa myös kuvia ja toimintaideoita. Näin osallistetaan naiset toimintaan ja luodaan yhteisöllisyyttä.

Käsityöpajojen aikana lapsille järjestetään omaa toimintaa niin, että naiset voivat osallistua toimintaan huolehtimatta lastenhoidosta. Naiset saavat hengähdystaukoa lastenhoidosta, voivat rentoutua ja keskittyä käsillä tekemiseen unohtaen arjen hankaluuksia. Sosiaaliohjaaja keskustelee naisten kanssa hienovaraisesti pajojen aikana ja antaa tarvittaessa matalan kynnyksen ohjausta. Ohjaajat myös opastavat tarvittaessa osallistumiseen etänä järjestettyyn lauluryhmätoimintaan.

2 Lauluryhmä

Lauluryhmä kokoontuu kerran viikossa Lappeenrannassa Me-talon ja Imatralla Imatran monikulttuuritoimintakeskus Kipinän tiloissa ja kerran viikossa etänä. Tiloissa järjestetty ryhmätoiminta kestää 2 tuntia, jolloin huomioidaan myös kahvitauko ja etänä järjestetty toiminta kestää 1 tunti. Tiloissa järjestetyssä toiminnassa otetaan huomioon mahdollisuuden tauon aikana antaa matalan kynnyksen ohjausta ja opastaa osallistumiseen etäryhmään.

Lauluryhmän järjestäminen etänä antaa mahdollisuutta saada myös Etelä-Karjalan pienet paikkakunnat mukaan toimintaan. Toiminnan kautta naisten suomen kieli ja tietoisuus suomalaisesta kulttuurista kehittyy. Yhteislaulaminen lisää myös naisten sosiaalista hyvinvointia. Tiloissa järjestetyn toiminnan ajaksi järjestetään lastenhoitoa, joka mahdollistaa naisten osallistumista. Etänä järjestetyssä toiminnassa huomioidaan myös lasten osallistumismahdollisuudet yhteiseen laulamiseen.

Laulaminen voi edistää kielen kehittymistä tarjoamalla autenttisia tilanteita ja kielenkäytön mahdollisuutta (Skok; Zubareva 1998, 155; Alisaari & Heikkola 2016). Musiikin, riimin ja rytmin yhdistelmä vahvistavat emotionaalista vaikutusta ja tehostavat muistamista (Boltova 2017, 4; Huhtinen-Hildén 2019, 22). Myös laulaminen ja musiikin kuunteleminen saavat ihmiset kokemaan itsensä onnellisemmiksi ja lisäävät sosiaalista hyvinvointia (Känkänen 2013, 74; Elonen 2016, 38; Honkala & Laitinen 2017).

Toiminnan järjestäminen etänä antaa mahdollisuutta hyödyntää teknologian tuomia mahdollisuuksia ja tavoittaa ihmisiä laajemmin. Luodaan sosiaalista ympäristöä ja yhteisöllisyyttä etänä yhteisen laulamisen kautta. Toiminnan kautta myös naisten valmiudet teknologisten mahdollisuuksien käyttöön vahvistuvat.

Lauluryhmän toteuttamisen aikana syntyy materiaali, jota voi käyttää jatkossa yhteisöllisen laulutoiminnan järjestämisessä etänä tavoittamalla enemmän ihmisiä internetvälityksellä. Toiminnan tuloksena myös sosiaaliohjaajalla on enemmän osaamista ja välineitä toiminnan järjestämiseen.

3 Kulttuuri-illat

Kaksi kertaa vuodessa järjestetään avoimet matalan kynnyksen kulttuuri-illat. Naiset osallistuvat myös kulttuuri-iltojen suunnitteluun ja järjestämiseen. Avoimien tapahtumien kautta naisilla on mahdollisuus tuoda omaa kulttuuriperinnettään näkyviin ja jakaa omaa kulttuuri-osaamistaan. Kulttuuri-illat antavat mahdollisuuden ottaa eri kulttuuri- ja taidelajeja huomioon, kuten musiikki, ruoka, vaatteet, tanssi ja käsityö. Tapahtumilla yhteisen tekemisen, yhdenvertaisen osallistumisen, suotuisan ympäristön ja hyvän fiiliksen kautta sekä perheen sisäiset että väestösuhteet vahvistuvat. Toiminta edistää myös verkostoitumista ja sosiaalisten suhteiden luomista turvallisessa ympäristössä. Alueen viihtyvyys vahvistuu. Toiminta antaa mahdollisuutta aktivoida alueen korkeakoulun maahanmuuttajataustaisia opiskelijoita. Opiskelijoiden tietoisuus monikulttuurisesta työstä ja yhteisöllisestä työotteesta lisääntyy. Opiskelijat saavat käsitystä projektitoiminnasta.

Naisten osallistamisen kautta kehitetään heidän kiinnostustaan, aktiivisuuttaan ja sitoutumistaan toimintaan. Osallistumalla työntekijöiden kanssa yhteisiin kohtaamisiin,

suunnitteluun ja arviointiin asiakkaat toimivat kehittäjäasiakkaana (Niskala ym. 2017, 131, 141; Leppiman 2017, 255). Asiakkaat tuovat omia kokemustensa ja kehittämis ehdotustensa ja ovat konkreettisesti mukana toiminnan kehittämisessä (Niskala ym. 2017, 146).

Maahanmuuttajien yhteiskunnallista osallistumista voi lisätä kantaväestön ja maahanmuuttajien positiivisen vuorovaikutuksen kautta (TEM 2019, 47). Hyvät väestösuhteet ja yhteenkuuluvuuden tunne ovat kotoutumisen perusta. Myös kotoutumislaisissa on mainittu, että kuntien kotouttamisohjelmien tulee sisältää väestöryhmien välisen vuoropuhelun edistämissuunnitelma. (TEM 2019, 50.) Kulttuurinen välistä vuoropuhelua voi vahvistaa tarjoamalla tiloja ja tukea toimintaan, jossa tuodaan esille etnistä ja kulttuurista moninaisuutta. Taiteen ja kulttuurin kautta voidaan edistää ihmisten kohtaamisia, sosiaalista yhdenvertaisuutta ja yhteisöllisyyttä. (Taide, kulttuuri ja moninainen Suomi 2021, 25.)

4 Matalan kynnyksen ohjaus

Käsityöpajojen ja tiloissa järjestettyjen lauluryhmien aikana sosiaaliohjaajalla on mahdollisuus antaa matalan kynnyksen ohjausta ja tunnistaa naisten tarpeita. Tämä edistää naisten tietoisuutta yhteiskunnasta ja palveluista ja ehkäisee palveluista putoamisen ja syrjäytymisen riskiä. Ohjauksen kautta myös naisten yhdenvertaiset osallistumismahdollisuudet lisääntyvät. Tietoisuus palveluista edistää myös naisten itsenäisiä toimintamahdollisuuksia ja aktiivisuutta.

5 Lasten hoidon järjestäminen

Lasten hoito on este kotoutumistoimienpiteisiin osallistumiselle. Käsityöpajojen, tiloissa tapahtuvan lauluryhmän sekä kulttuuri-iltojen ajaksi lapsille järjestetään omaa toimintaa. Tämä mahdollistaa naisten osallistumista ja naisten ongelmien parempaa tunnistamista. Naiset saavat hengähdystaukoa lastenhoidosta ja mahdollisuutta luoda sosiaalisia suhteita, saada vertaistukea, ohjausta ja toimintamahdollisuuksia. Toiminnan aikana naisten suomen kieli ja tietoisuus suomalaisesta kulttuurista ja yhteiskunnasta lisääntyy. Naisilla on myös mahdollisuudet luoda sosiaaliset suhteet.

6 Sosiaaliohjaajan ja taidealan ammattilaisen yhteistoiminta.

Sosiaali- ja taidealan ammattilaiset osallistuvat toiminnan kehittämiseen, suunnitteluun, järjestämiseen ja toteuttamiseen yhdessä. Sosiaalialan ja taidealan ammattilaisten parityö voisi tuoda monenlaisia etuja. Sosiaalialan ammattilainen tuo yhteiseen työskentelyyn kohtaamis- ja ohjaamisosaamista, kun taas taidealan ammattilainen tuo taidemenetelmien käytön hyödyntämisen osaamista. Yhdessä he suunnittelevat tavoitteellista ryhmätoimintaa ja luovat turvallista ilmapiiriä. Hyvässä yhteistyössä he voisivat oppia toinen toisilta. Parityö antaa mahdollisuutta yhdistää, täydentää ja tehostaa toinen toisensa osaamista.

Sosiaaliohjaajalla on mahdollisuus ryhmäaikana matalalla kynnyksellä lähestyä naisia ja kysyä askarruttavia kysymyksiä. Sosiaali- ja taidealan ammattilaiset kehittävät myös yhdessä materiaalia laulukerhon toteuttamiseen etänä.

Taide- ja kulttuurilähtöisillä keinoilla on suuri potentiaali kotoutuvassa toiminnassa. Menetelmien soveltaminen vaatii tietoa menetelmien vaikuttavuudesta ja perehtyneisyyttä menetelmien käyttöön. Sosiaalialan ja taidealan ammattilaisten osaamisen yhdistäminen mahdollistaa toiminnan jatkamista hankkeen päättyessä. Hankkeen osallistuvat sosiaaliohjaajat perehtyvät kulttuuri- ja taidelähtöisten menetelmien käyttöön ja taidealan ammattilaiset saavat osaamista sosiaalialan kentällä toteuttavasta työstä. Toiminnan osallistuville sosiaali- ja taidealan ammattilaisille järjestetään yhteiset pajat, joissa ammattilaisilla on mahdollisuus jakaa kokemusta. Pajat toimivat yhteisoppimisalustana ja mahdollistavat vertaisoppimista ja osaamisen kehittämistä. Lisääntyvät osaamiset antavat mahdollisuutta jatkaa toimintaa myös hankkeen päättyessä ja jakaa osaamista eteenpäin.

Toiminta antaa mahdollisuutta aktivoida alueen korkeakoulun sosiaali- ja taidealan maahanmuuttajataustaisia opiskelijoita. Heidän kokemuksensa ryhmätoiminnan suunnittelusta, kehittämisestä ja ohjaamisesta monikulttuurisessa ympäristössä sekä moniammatillisesta työskentelystä ja projektitoimintaan osallistumisesta lisääntyvät. Tämä edistää myös heidän työllistymismahdollisuuksiansa.

Moniammatillisella yhteistyöllä voi vastata paremmin asiakkaiden tarpeisiin. Asiakaslähtöisyys ja asiakkaan osallisuuden edistäminen voivat edellyttää laaja-alaista näkökulmaa. (Lyhty & Nietola 2015, 142.) Moniammatillisen työskentelyn ja yhteisen jakamisen kautta voi saada uutta tietoa ja ymmärrystä ja näin ollen vahvistaa omaa ammatillista osaamista. Parhaimmillaan yhteistyöstä tulee merkityksellinen oppimistilanne, jonka tuloksena syntyy ideoita ja välineitä hyödynnettäväksi yhteistyössä mukana olevien omaan perustyöhön. (Lyhty & Nietola 2015, 155.)

7 Toiminnan seuraaminen ja tulosten levittäminen.

Hanketoiminta seurataan ja kerätään tietoa toimenpiteiden vaikutuksista. Toiminta mallinetaan ja hyvät käytännöt levitetään. Taide- ja kulttuurilähtöisten keinojen käyttöönotto vaatii tietoa menetelmien vaikuttavuudesta. Korkeakoulun osallistuminen hankkeeseen mahdollistaa toiminnan vaikuttavuuden ja positiivisten vaikutuksien seuraamista sekä tiedon toiminnan kestävyyydestä ja vaikuttavuudesta levittämistä. Hanke antaa mahdollisuuden mallintaa toimintaa ja tuottaa materiaalia, jota voi käyttää kotoutuvassa toiminnassa syrjäytymisen ehkäisemiseksi, hyvinvoinnin ja aktiivisuuden lisäämiseksi sekä tasa-arvoisuuden edistämiseksi. Malli ja materiaali voi hyödyntää muiden maahanmuuttajaryhmien kanssa ympäri Suomea.

Liitteessä 5 on esitetty tiivistetysti hankkeen kokonaisuus.

Hankeseuranta

Hankkeessa toimivat työntekijät raportoivat toiminnasta, ajankohtaisista asioista ja seurantatiedosta oman toimipisteen hankeorganisaation edustajalle. Työntekijät saavat ohjausta hanketavoitteisiin liittyvän seurannan toteuttamiseen. Työntekijät keräävät havainnoinnin ja kyselyn kautta tietoa menetelmien toimivuudesta ja äitien toiminnasta saaduista kokemuksista. Käytännön asioista ja projektin etenemisestä keskustellaan työntekijöiden kanssa myös sähköpostin ja tiimipalavereiden välityksellä. Palavereissa työntekijöillä on myös mahdollisuus jakaa kokemusta moniammatillisesta työskentelystä. Työntekijöiden toiminnasta vastaavat toimipaikoissa toimivat hankeorganisaation edustajat. Hankeorganisaation edustajat kokoontuvat kaksi kertaa vuodessa. Hankeorganisaation edustajien tapaamisessa kootaan työntekijöiden raportoinnin tulokset, keskustellaan hankkeen etenemisestä sekä arvioidaan toiminta, kartoitetaan ongelmia ja mietitään projektitoiminnan jatkoa tavoitteiden nähdessä. Hankeorganisaatio laatii myös pöytäkirjat tapaamisista ja vastaa tulosten raportoinnista. Sekä tiimin että organisaatiotapaamisissa hyödynnetään myös verkkosovelluksia.

Hankkeen päättymisvaiheessa kerätään tietoa toimintaan osallistuvan kohderyhmän koke-
masta hyödystä ja työntekijöiden kokemuksesta moniammatillisesta työstä ja menetelmien
toimivuudesta haastattelujen avulla. Saadaan myös hankkeeseen osallistuvien maahan-
muuttajaopiskelijoiden palautteita toimintaan osallistumisesta. Tulokset analysoidaan ja le-
vitetään hankkeeseen osallistuvien organisaatioiden henkilöstön palavereissa ja työpa-
joissa. LAB-ammattikorkeakoulu vastaa tulosten analyysistä ja levittämisestä laajemmin.

Projektin resurssit

Projekti tärkeät panokset liittyvät toimintaan osallistuvien työntekijöiden työpanoksiin, joihin
liittyy ryhmätoiminnan ja kulttuuri-iltojen suunnittelu, toteuttaminen, seurantatiedon kerää-
minen ja toiminnasta raportointi. Myös lastenhoidon organisointi ja toteutuminen liittyy
työntekijöiden työpanokseen. Projektin alussa palkataan taidealan ammattilainen, joka to-
teuttaa toimintaa yhdessä ohjaajien kanssa Lappeenrannassa ja Imatralla. Taidealan ja so-
siaalialan ammattilaisten yhteistyöskentely on uutta ja resurssit kannattaa varata työnteki-
jöiden moniammatillisen työn vahvistamiseen ja osaamisen lisäämiseen sekä hyvinvoinnin
edistämiseen.

Myös hankeorganisaation edustajien työpanokset liittyvät toiminnan valvontaan ja koordi-
nointiin toimipaikoissa, toiminnasta raportointiin ja käytännön asioiden valmisteleamiseen ja
päätökseen saamiseen sekä raportointiin ja hallinnointiin liittyvään työhön. Myös toiminnan

seuranta ja tulosten analysointi ja levittäminen ovat hankkeen tavoitteiden kannalta tärkeät panokset. Taidetoiminnan ja kulttuuri-iltojen järjestäminen edellyttää materiaaleiden, tarvikkeiden ja laitteiden hankkimista. Resursseihin liittyvät myös projektissa käytetyt tilat ja asiakaskulut.

Projektin riskit

Toiminnan hyödyllisyys ja vaikuttavuus:

Projektin toimenpiteet ovat selkeitä ja vastaavat projektille asetetuille tavoitteille. Käytännön kautta on huomattu kulttuuri- ja taidelähtöisten menetelmien toimivuus ja vaikuttavuus monikulttuurisessa toiminnassa. Menetelmät sopivat työskentelyssä sekä naisten että lasten kanssa ja vaikutus hyvinvointiin on valtava. Näin ollen riski, että toiminta ei ole hyödyllistä eikä saa aikaan positiivista vaikutusta on olematon.

Toimenpiteiden toimivuus:

Sosiaalialan ohjaajan ja taidealan ammattilaisen yhteistyön edellytetään tuovan vaikuttavuutta. Riski voi kuitenkin liittyä työntekijöiden osaamiseen ja yhdessä toimimiseen. Toimijoilla, joiden voimin hanke toteutetaan, on kuitenkin hyvä kokemus sekä projektitoimintaan osallistumisesta että monikulttuurisesta työstä, ryhmän ohjaamisesta sekä taide- ja kulttuurimenetelmien käytöstä kotoutuvassa toiminnassa. Toimipaikojen projektiryhmän edustajien koordinointi ja yhteiset molempien pisteiden henkilöstötyöpajat, jossa ohjaajat voivat jakaa kokemusta ja ideoita voivat edistää moniammatillista työtä ja henkilöstön hyvinvointia.

Toiminnan toteutumiseen verkossa toimijoilla on hyvät valmiudet. Koronatilanteen takia toiminta on jo siirtynyt verkkoihin, ja toimijoilla on osaamista verkko-ohjelmien käyttöön ja asiakkaiden osallistamiseen ja tavoittamiseen internetin välityksellä. Varataan resurssit työntekijöiden moniammatillisen työn ja osaamisen vahvistamiseen sekä hyvinvoinnin edistämiseen. Toiminnan havainnoinnin, kohderyhmän palautteiden ja kokemuksen jakamisen kautta toiminta kehitetään ja tarvittaessa muokataan. Naisten osallistaminen toiminnan suunnitteluun ja kehittämiseen antaa mahdollisuutta kehittää kiinnostavaa, hyödyllistä ja vaikuttavaa toimintaa.

Taloudelliset resurssit:

Kulttuuri- ja taidelähtöiset menetelmät ovat edullisia keinoja ja monesti vaativat enemmän työntekijöiden kiinnostusta ja hyvää sosiaali- ja taidealan ammattilaisten yhteistyötä. Edistetään työntekijöiden kiinnostusta yhteisten henkilöstötyöpajojen kautta. Toimintaa toteuttavilla kolmannen sektorin toimijoilla on hyvät valmiudet ja sopivat tilat Lappeenrannan ja Imatran keskustassa. Toimijoilla on myös hyvä resurssi vapaaehtoisten kannalta. Riskit

voivat liittyä henkilökunnan riittävyyteen toiminnan käytännön toteuttamiseksi. Riskien minimisoinniseksi projektin alkuvaiheessa kartoitetaan ohjaajaresurssien riittävyyttä ja palkataan tarvittaessa ohjaajia toteutumaan toimintaa ja lastenhoitoa Lappeenrannassa ja Imatralla. Ohjaajien työtunnit on huomioitu resurssien suunnittelussa. Kolmannen sektorin toimijoille projektitoiminta on ennestään tuttu, eikä toiminnan koordinointiin ja toteuttamiseen liity erityisriskiä. Hanketoiminta edellyttää myönteistä päätöstä rahoittajalta.

Ajankäyttö:

Projektitoiminta kestää puolitoista vuotta, joka sisältää projektivalmistelu- ja päätöstyöt. Toiminta naisten kanssa kestää vuoden. Tämä on realistinen aika tavoitteiden saavuttamiseksi. Hyvinvoinnin ja voimavarojen kehitystä on vaikea arvioida ja riskinä voi olla se, että tulokset eivät ole niin näkyviä. Tieto kohderyhmän koetustaan tyytyväisyydestään ja työntekijöiden havainnointitieto antavat arviointimateriaalia. Tämän ajan sisällä on mahdollista kehittää toimintamuotoa. Ohjaajat saavat käyttöön työkaluja ja voivat jatkaa toimintaa projektin päättyessä.

Projektihallinta:

Projektiryhmän edustajilla on hyvä kokemus sekä hanketoiminnan järjestämistä että monikulttuurisesta työstä. Projektiin osallistuvat tahot ovat tehneet jo pitkään yhteistyötä. Samalla kaikki projektiryhmän toimijat pystyvät toimimaan itsenäisesti. Ammattikorkeakoulun osallistuminen projektitoimintaan mahdollistaa seurannan järjestämistä ja tulosten levittämistä.

8 Yhteenveto

8.1 Eettisyys ja luotettavuus

Eettiset kysymykset liittyvät ensisijaisesti aihevalintaan. Aiheen valinnassa on tärkeä muistaa sen merkittävyyttä yhteiskunnan ja hyödynsaajan näkökulmasta. (Juvakka & Kylmä 2007, 144; Ojasalo ym. 2014, 49.) Aiheen valinnan tavoitteenani oli parantaa maahanmuuttajanaisten elämänlaatua ja tehostaa heidän kotoutumistaan suomalaiseen yhteiskuntaan lisäämällä heidän osallisuuttaan ja hyvinvointia ja tukemalla identiteetin rakentamista taide- ja kulttuurilähtöisin keinoin. Usean vuoden kokemus työskentelystä maahanmuuttajien parissa osoitti, että aihe on ajankohtainen ja maahanmuuttajataustaisten naisten tasa-arvoisuuden toteuttaminen on ongelmallista. Ongelmaan puuttuminen ja muutoksen suunnitteleminen vaatii kuitenkin ilmiön syvempää ymmärtämistä. Kulttuuri ja taidelähtöisten menetelmien käyttö on yleistynyt viime aikana sosiaalialalla, mutta kotoutuvassa toiminnassa menetelmien systemaattinen käyttö ei löytänyt vielä omaa paikkaansa. Menetelmien käyttöön-otto edellyttää työntekijöiden perehtyneisyyttä ja näyttöä menetelmien toimivuudesta vaikuttavuudesta.

Teoreettisen ja käytännön tiedon tarkastelemalla ja empiirisen aineiston analysoimalla halusin kehittää mallia, jota voisi hyödyntää kotoutumistoiminnassa maahanmuuttajien voimavarojen lisäämiseksi ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi taide- ja kulttuurilähtöisin menetelmin.

Aihe on tärkeä sekä yhteiskunnan että yksilön kannalta. Maahanmuuttajien potentiaali ei ole riittävästi hyödynnetty eikä maahanmuuttajien määrän kasvu pysty vielä vastaamaan väestömuutoksesta aiheutuviin haasteisiin. Maahanmuuttajat ovat epätasa-arvoisessa asemassa valtaväestöön verrattuna. Yhdenvertaisuuskysymyksiä käsittelemällä voidaan huomata myös sukupuolivaikutus maahanmuuttaja-asemaan. Erityisen heikossa asemassa ovat kotona lapsia hoitavat maahanmuuttajataustaiset naiset. Heidän osallistumisensa suomalaiseen yhteiskuntaan on monella tavalla rajoitettu. Tilanne on huolestuttava myös maahanmuuttajataustaisten kotiäitien lasten kannalta. Eristynyt elämän heijastuu lapsiin ja vaikuttaa negatiivisesti lasten mahdollisuuksiin osallistua koulutukseen ja myöhemmin työelämään. Ongelma vaatii puuttumista ja tehokkaiden keinojen löytämistä edistääkseen sekä naisten että heidän lastensa asemaa.

Opinnäytetyön tekeminen edellyttää hyvän tieteellisen käytännön noudattamista (TENK). Omassa tutkimuksellisessa kehittämistyössäni seurasi hyviä tieteellisiä käytäntöjä, tein työtä rehellisesti ja huolellisesti ja arvioin kriittisesti koko prosessin ajan. Noudatin myös kunnioitusperiaatteita tutkijoiden tekemää työtä kohtaan.

Lähdekritiikki on tärkeä osa eettistä toimintaa (Heikkilä, Jokinen & Nurmela 2008, 75). Lähteiden valintani pohjana oli tutkimuksellisen kehittämistyön tavoite ja tehtävät. Käytin kehittämisen tueksi omaa käytännön toiminnasta saatua kokemustani, teoreettista ja empiiristä tietoa. Empiirinen tieto pohjautuu kotoutumistoiminnassa toimivien asiantuntijoiden kokemukseen ja näkemyksiin. Asiantuntijoilla on usean vuoden kokemus monikulttuurisesta työstä ja näin olen myös hiljaista tietoa, jota he myös jakoivat haastatteluissa.

Eettisyyden näkökulmasta ennen tiedonkeruuta tulee varmistaa haasteltavien suostumusta riittävän tiedon varassa (Ojasalo ym. 2014, 48–49). Ennen tiedon keruuta, lähetin haastatteluihin osallistuville asiantuntijoille tiedon opinnäytetyöstä, sen aiheesta ja tavoitteista. Kerroin haastatteliijoille, millä perusteella he ovat valittu haasteltaviksi, miksi tietoa kerätään, mihin sitä käytetään ja miten sitä käsitellään. Informoin haastatteluihin osallistuvia myös siitä, että haastattelijat voiva kieltäytyä osallistumisesta tai keskeyttää osallistumisen. Sain kolmelta asiantuntijalta suostumukset haastatteluihin osallistumiselle ja luvat haastatteluiden nauhoittamiselle ja asiantuntijoiden nimien käytölle opinnäytetyön raportissa. Tiedote opinnäytetyöstä ja suostumuslomake on esitetty liitteissä 3 ja 4. Haastattelut toimivat kehittämistyön pohjana ja niiden toteuttamiseen ei tarvinnut hakea lupaa.

Haasteltavien nimen käyttö tutkimusjulkaisuissa on jossain tilanteissa perusteltu. Tämä koskee mm. asiantuntijoiden antamaa tietoa. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2009, 11.) Aineistokeruuseen osallistuville asiantuntijoille ei ollut mahdollista taata täyttä tunnisteettomuutta, koska asiantuntijat olivat helposti tunnistettavissa opinnäytetyön tuloksissa kotoutumistoiminnassa toimivina organisaatioiden edustajina ja avainhenkilöinä. Tämän lisäksi asiantuntijoiden nimen käyttö oli perusteltu, koska heidän antama tieto on käytetty kehittämistyön pohjana asiantuntijoiden asiantuntemukseen, näkemyksiin ja kokemuksiin nojaten. Tein aineistonanalyysin tulosten kuvauksen asiantuntijoiden asemaa ja näkökulmia kunnioittaen.

Haastattelujen riittävyys pohjautuu saturaationäkökulmaan (Ojasalo ym. 2014, 111). Omien tavoitteiden nähden kolme asiantuntijahaastattelua oli riittävää ja sain monipuolista tietoa kehittämisen pohjaksi.

Empiirisen aineiston luotettavuuden arviointi on eettisessä toiminnassa keskeistä (Heikkilä, Jokinen & Nurmela 2008, 45). Aineistoanalyysin päättövaiheessa luin koko haastatteluaineiston uudestaan huolellisesti läpi. Näin varmistin, että asiantuntijoiden antama tieto on ymmärretty oikein ja kaikki olennainen tieto on tuotu esiin. Tulosten luotettavuuden varmistamiseksi lähetin analyysin tuloksena syntynyttä materiaalia haasteltaville arvioitavaksi ja kommentoitavaksi. Opinnäytetyön luotettavuutta pyrin säilyttämään tarkastelemalla analyysituloksia suhteessa teoreettiseen tietoon.

Minulla oli esiymmärrys aiheesta, joka muodostui omien henkilökohtaisten maahanmuuttoon liittyvien kokemusten sekä käytännön toiminnassa saatujen kokemusten kautta. Tässä tutkimuksellisessa kehittämistyössä omista kokemuksista ja sen esille tuomisesta ei ollut mielestäni haittaa. Käytännön toiminnan kautta sain kokemuksen ryhmän ohjaamisesta, projektitoiminnan toteuttamisesta ja monikulttuurisessa ympäristössä toimimisesta. Tämä kokemus oli tukena tutkimuksellisen kehittämistoiminnan tekemisprosessissa. Haastatteluaineiston analyysissa pyrin kuitenkin objektiivisuuteen ja analyysitulosten kuvauksissa pyrin tuomaan kotoutumistoiminnassa toimivien asiantuntijoiden näkemyksiä ja kokemuksia esille. Myös haastateltavien asiantuntijoiden tuntemus aikaisemman yhteistyön kautta edisti vuorovaikutusta ja tuki saaman tiedon ja näkökulmien ymmärtämistä ja objektiivisuuden säilyttämistä. Tulosten luotettavuutta lisää myös se, että haastateltavilla on usean vuoden kokemus monikulttuurisesta työstä.

Opinnäytetyön raportin kirjoittaessani pyrin siihen, että valintojen perustelut, kuten aiheen, tavoitteiden, menetelmien, tiedonlähteiden ja kehitetyn toiminnan toimenpiteiden valinnat, olisivat selkeitä ja ymmärrettäviä. Laadin myös tutkimuksellisen kehittämisprosessin aikataulun, jonka perusteella voi hahmottaa kehittämistoiminnan kokonaisuutta ja prosessiin liittyviä vaiheita. Tutkimuksellisen kehittämistyön aikataulu on esitetty liitteessä 1.

8.2 Johtopäätökset ja pohdinta

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli luoda hankesuunnitelma tutkimuksellisen ja käytännön tiedon kautta haavoittuvassa asemassa olevien maahanmuuttajanaisten kotoutumisprosessin tukemiseksi taide- ja kulttuurilähtöisin keinoin. Opinnäytetyön tavoitteena oli kehittää tarvelähtöinen ja tarkoituksenmukainen toiminta haavoittuvassa asemassa olevien maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi Etelä-Karjalan alueella.

Tässä kehittämistyössä halusin luoda mallin, jota voi käyttää kotoutumistoiminnassa maahanmuuttajien kotoutumisen tukemiseksi kulttuuri- ja taidelähtöisin menetelmin. Maahanmuuttajien kotoutuminen on pitkä ja monimutkainen prosessi. Tätä prosessia jokainen maahanmuuttaja kokee yksilöllisesti ja se monesti riippuu sekä ulkoisista että sisäisistä tekijöistä. Omassa opinnäytetyössä halusin lähteä siitä, miten voidaan sosiaalisella tuella sekä sisäisten että ulkoisten tekijöiden vahvistamisella ja tehostaa maahanmuuttajien kotoutumista uuteen yhteiskuntaan. Taide- ja kulttuurilähtöiset keinot sopivat erinomaisesti näiden tavoitteiden saavuttamiseksi ja ovat tehokkaita ja kestäviä ratkaisuja kotoutumishaasteisiin vastaamiseksi.

Taide- ja kulttuurilähtöisten menetelmien vaikutus voimavarojen lisäämiseen on merkittävää ja niitä voi hyödyntää alueesta, kulttuurista ja sukupuolesta riippumatta. Vaikka

kotoutumistoiminnassa hyödynnetään jonkin verran kulttuuri- ja taidelähtöisiä menetelmiä, menetelmien potentiaali ei otettu täysin käyttöön. Menetelmien käyttöönotto edellyttää perehtyneisyyttä ja näyttöä menetelmien vaikuttavuudesta.

Teoreettinen katsaus näytti, että maahanmuuttajanaiset ovat riskialttiimmassa asemassa verrattuna miehiin. Naisten heikko työmarkkina-asema hyvästä koulutuksesta ja maassa asumisajasta huolimatta on huolestuttavaa. Vuosien varrella kaikista toiminnasta ja kehityksistä huolimatta tilanne ei näytä parantuvan. Naisten kotoutumiseen liittyvät haasteet kasvavat moninkertaisesti kotona lapsia hoitavien maahanmuuttajataustaisten äitien harjoitteille. Äidit ovat vaarassa jäädä kotiin ilman suomen kielen taitoa, sosiaalista verkostoa ja tietoa yhteiskunnasta. Tähän voivat liittyä traumaattiset kokemukset ja kriisitilanteet, syrjintä ja väkivalta, identiteettiongelmien ja kulttuuriymmärtämättömyys. Maahanmuuttajataustaisen äitien kannaltaan kotoutumisen tavoitteet eivät näytä lähelläkään toteutuvan. Lisäksi naisten eristynyt elämä koskee heidän lapsiaan ja sillä on kauaskantoisia seuraamuksia. Äitien on tärkeä saada mahdollisuutta saada tietoa palveluista ja yhteiskunnasta, kehittää suomen kieltä ja luoda sosiaalisia suhteita. Naisten tilanteen edistäminen ja haasteisiin vastaaminen edellyttävät uusien käytäntöjen löytämistä, yhteistyön kohdentamista ja osaamisen kehittämistä.

Hankesuunnitelman toimintakokonaisuus sisältää taideryhmien, lauluryhmien ja avoimien kulttuuri-iltojen järjestämistä. Naisten toimintaan osallistumisen ajaksi lapsille järjestetään lastenhoitoa. Naisilla on mahdollisuus saada matalan kynnyksen ohjausta toiminnan aikana. Sosiaali- ja kulttuurialan ammattilaiset suunnittelevat ja kehittävät toimintaa yhteistyössä. Toiminnan vaikutusta seurataan ja tuloksia levitetään.

Osallistuminen hanketoimintaan lisää kotiäitien voimavaroja, sosiaalista ja psyykkistä hyvinvointia sekä itsenäisen toimimisen ja osallistumisen mahdollisuuksia. Naisten kehittyneet osallistumismahdollisuudet ja hyvinvointi vaikuttavat positiivisesti lasten kehitykseen ja osallistumismahdollisuuksiin. Hankkeen kautta alueellinen viihtyvyys ja väestösuhteet kehittyvät. Hanke edistää myös kotoutumistoiminnassa toimivien työntekijöiden sekä taidealan ammattilaisten osaamista. Sosiaalialan ohjaajat ymmärtävät vaihtoehtojen menetelytapojen voimaa ja osaava hyödyntää niitä omassa työssään. Taidealan ammattilaiset osaavat toimia monikulttuurisessa ympäristössä ja tuottaa yhteisöllistä kulttuuri- ja taidetoimintaa. Hanke antaa mahdollisuutta seurata taide- ja kulttuurilähtöisten menetelmien vaikutuksia ja saada näytön menetelmien toimivuudesta ja vaikuttavuudesta. Hanke antaa mahdollisuuden mallintaa toimintaa maahanmuuttajien tukemiseksi taide- ja kulttuurilähtöisin menetelmin. Hankkeen aikana tuotetaan materiaalia, jonka voi käyttää kotoutuvassa

toiminnassa syrjäytymisen ehkäisemiseksi, hyvinvoinnin ja aktiivisuuden lisäämiseksi sekä tasa-arvoisuuden edistämiseksi.

Suomen kielen opetuksen, ohjauksen ja lasten hoidon yhdistäminen on huomioitu aikaisemmin naisille järjestetyssä hanketoiminnassa ja siitä on saatu hyviä tuloksia (Ala-Kauha-luoma ym. 2018, 100). Omassa tutkimuksellisessa kehittämistyössäni halusin kehittää toimintakokonaisuutta, jota voi toteuttaa sosiaalialan toiminnan kontekstissa ja jonka kautta voi tukea maahanmuuttajaaitiä kokonaisvaltaisesti lisäten heidän sosiaalista ja psyykkistä hyvinvointia, suomen kielen taitoa, yhteiskunnan tietoisuutta, itsenäisen toimimisen ja itsensä toteuttamisen mahdollisuutta. Toiminnassa huomioin kulttuuri- ja taidelähtöisten menetelmien mahdollisuuksia vaikuttaa tehokkaasti voimavarojen lisäämiseen ja syrjinnän ehkäisemiseen. Koronatilanne on tuonut omia ehtojansa meidän elämäämme. Taiteiden avulla on myös mahdollista tavoittaa asiakkaita kotonaan ja luoda heille mahdollisuudet kehittää yhteiskunnassa tarvittavia taitoja, kuten kieli ja kulttuuriosaamista sekä samalla aktiivoida ja motivoida osallistumiseen ja lisätä hyvinvointia.

Muutosdynamiikan teorian mukaan usko ja vakaumus omasta mitättömyydestä ja arvottomuudesta on merkittävä muutosta estävä tekijä. Jos muutosprosessissa alkaa kuitenkin itse huomata positiivisen muutoksen, oman arvottomuuden kokemus vähentyy. (Paasio 2017, 413–415.) Hanketoiminta antaisi mahdollisuutta vahvistaa naisten itsetuntoa ja tukea heidän uskoa omiin voimiin ja näin ollen vaikuttaa positiivisen muutoksen käynnistämiseen ja vaikutuksien saamiseen.

Ajattelen, että onnistuin luomaan käyttökelpoisen ja kannattelevan toimintamallin maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Minun oma henkilökohtainen maahanmuuttokokemukseni ja usean vuoden kokemus työskentelystä maahanmuuttajien kanssa, Etelä-Karjalassa kotoutumistoiminnan kentällä toimivien avainhenkilöiden asiantuntijuus- ja kokemustieto sekä teoreettinen tieto, kotoutumistoimintaa ohjaavat dokumentit ja päärahoittajien linjaukset olivat hankkeen suunnittelun taustalla. Hankesuunnitelmaan liittyvä toimintakokonaisuus vastaa Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveyspiiri maahanmuuttajapalveluiden tavoitteita ja sopii käyttöön alueellisessa kontekstissa. Sen lisäksi opinnäytetyöni tuottaa tietoa naisten kotoutumisen haasteista sekä sukupuoli- ja kulttuurivaikutuksesta kotoutumiseen. Raportissa kuvaan kulttuuri- ja taidelähtöisten menetelmien monipuolista vaikutusta hyvinvoinnin ja voimavarojen lisäämiseen sekä menetelmien mahdollisuuksia kotoutuvassa toiminnassa.

Tutkimuksellinen kehittäminen oli minun opinnäytetyöni kohdalta melkein kaksi vuotta kestävä matka. Kehittämistyön alussa tavoitteena oli laatia hankesuunnitelma ja kirjoittaa opinnäytetyön raportti nopeammin. Elämän haasteet kuitenkin ohjaavat meidän elämäämme

joskus odottamattomalla tavalla ja joudumme muuttamaan suunnitelmia. Pitkän kestävä kehittämis toiminta auttoi kuitenkin sisäistämään kehittämisen ideaa ja hahmottamaan opinnäytetyön kokonaisuutta. Keskustelut ohjaavan opettajan kanssa auttoivat minua säilyttämään oikean suunnan ja etenemään kehittämistyönprosessissa. Muistiinpanot, joita tein koko prosessin ajan, auttoivat kehittämistyön etenemisessä ja raportin kirjoittamisessa. Kehittämistyöstä tuli oppimisprosessi, jossa opin toteuttamaan johdonmukaisen ja tavoitteellisen tutkimuksellisen kehittämisen. Tämän opinnäytetyön tekemisprosessissa opin käyttämään kehittämistyön työkaluja pystyäkseen toimia tulevaisuudessa paremmin muuttuvassa ympäristössä ja kehittämään tarpeiden nähden toimintaa ja käytäntöjä.

Tämän opinnäytetyön jatkoksi tutkimuksellisen kehittämistyön aihe voisi liittyä maahanmuuttajataustaisten äitien lapsiin. Opinnäytetyön tulosten perusteella maahanmuuttajataustaisten äitien eristynyt elämä voi vaikuttaa negatiivisesti heidän lapsiinsa. Lasten suomen kielen osaamiset ja sosiaaliset taidot, joita he tarvitsevat menestyäkseen opetuksessa ja myöhemmin työelämässä, eivät pääse kehittymään. Tarvittaisiin lapsille järjestettyä toimintaa, jossa heillä olisi mahdollisuus kehittää suomen kieltä ja sosiaalisia taitoja. Kulttuuri- ja taide lähtöisiä menetelmiä voi hyödyntää myös lapsille järjestetyssä toiminnassa. Esimerkiksi laulamisen ja draaman kautta voi edistää lasten suomen kielen ja sosiaalisten taitojen kehittämistä ja näin ollen myös edistää lasten parempaa asemaa tulevaisuuteen nähden. Kehittämistyö auttaisi tuomaan tietoa laulamisen ja draaman mahdollisuuksista vaikuttaa maahanmuuttajataustaisten lasten koulumenestykseen. Hankkeen avulla voi myös kehittää ohjaajien osaamista ja tuoda materiaalia ohjaajien käyttöön.

Toinen tutkimuksellisen kehittämistyön tarve opinnäytetyöni tulosten perusteella liittyy luku- ja kirjoitustaidottomien kotoutumisen haasteisiin. Yhdessä haastattelussa nousi huoli luku- ja kirjoitustaidottomista ja tasavertaisuuden toteutumisen heidän kannaltaan. Huoli liittyy siihen, että ihmiset, joilta puuttuu luku- ja kirjoitustaito, saattavat jäädä yhteiskunnan ulkopuolelle ilman tarvittavaa tietoa ja kielen osaamista. Heidän tilanteensa vaatii erityishuomiota ja toimenpiteitä. Luku- ja kirjoitustaidottomille on tärkeä kehittää toimintaa, joka voisi ottaa huomioon heidän tarpeensa. Voidaan olettaa, että kulttuuri- ja taidelähtöisillä menetelmillä voi tehokkaasti vaikuttaa luku- ja kirjoitustaidottomien kotoutumiseen. Edellytän, että laulamisella on iso potentiaali luku- ja kirjoitustaidottomien suomen kielen ja kulttuurituntemusten kehittämisen sekä hyvinvoinnin lisäämisen menetelmänä. Lauluja käytetään jonkin verran suomen kielen opetuksessa, mutta sosiaalialanyössä laulamista ei riittävästi huomioitu. Laulamista voi käyttää kotoutuvassa toiminnassa sosiaalihyvinvoinnin lisääjänä, voimavarojen vahvistavana sekä kielen ja kulttuurin omaksumisen edistävänä menetelmänä. Suomessa ei vielä ole kehitetty toimintamalleja laulamisen käytännön soveluksesta kotouttavassa toiminnassa. Käyttämällä laulamista kotoutuvan toiminnan

menetelmänä voi lisätä hyvinvointia, edistää kielen ja kulttuurin tuntemusta. Sen lisäksi laulamisen käyttö voi edistää motivaatiota kielen käyttöön. Laulaminen auttaa luomaan myönteistä ilmapiiriä, joka edistää yhteisöllisyyttä ja positiivisen kokemuksen syntymistä. Toiminnassa ei ole suorituspaineita ja voi omassa tahdissa kehittää suomen kieltä ja kulttuurituntemusta. Laulamisen potentiaalia luku- ja kirjoitustaidottomien tarpeisiin vastaamisessa on tärkeä seurata ja saada näyttöä menetelmän vaikuttavuudesta.

Kolmantena tulevan tutkimuksellisen kehittämistyön aiheena voisi olla korkeakoulutettujen maahanmuuttajien potentiaalin hyödyntäminen. Teoreettinen katsaus näytti, että maahanmuuttajanaisten työllistymismahdollisuudet ovat heikkoja hyvästä koulutuksesta huolimatta. Haasteet liittyvät puutteelliseen tietoisuuteen työpaikka- ja opiskelumahdollisuuksista sekä työelämän torjuvuuteen. On tärkeä etsiä keinoja maahanmuuttajien potentiaalin parempaan hyödyntämiseen. Yhdessä haastattelussa nousi idea maahanmuuttajille tarkoitetun matalan kynnyksen uraohjauspisteen järjestämisestä. Maahanmuuttajien työllistymistavoitteiden saavuttamiseksi ja työmarkkinasegregaation edistämiseksi on tärkeä lisätä maahanmuuttajien tietoisuutta koulutus- ja työpaikkamahdollisuuksista. On tärkeä myös kehittää työnantajien tietoisuutta maahanmuuttajista. Matalan kynnyksen uraohjauspisteessä olisi mahdollista luoda yhteyttä työtä etsivien, kouluttajien ja työelämän välillä. Työnantajien ja oppilaitosten jalkautuminen ohjauspisteeseen edistäisi kaksisuuntaista tietoisuutta ja työllistymistä. Matalan kynnyksen maahanmuuttajille tarkoitettu uraohjaustoiminta edistäisi myös alueen korkeakouluissa opiskelevien opiskelijoiden sekä työnperässä tulevien ja koronatilanteen takia ilman työtä jäävien työllistymismahdollisuuksia. Hankkeen avulla voisi kehittää ja mallintaa toimintaa. Toiminnan seuraaminen antaa mahdollisuutta saada tietoa toiminnan vaikuttavuudesta ja levittää tuloksia. Tavoitteena olisi saada toimintaa pysyvään käyttöön.

Lähteet

- Ala-Kauhaluoma, M. ym. 2018. Monimenetelmäinen tutkimus kotouttamistoimenpiteiden toimivuudesta. Eduskunnan tarkastusvaliokunnan julkaisu 1/2018. Helsinki. Viitattu 11.3.2021. Saatavissa https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/julkaisut/Documents/trvj_1+2018.pdf
- Alastalo, M. ym. 2017. Asiantuntijahaastattelu. Teoksessa Hyvärinen, M., Nikander, P. & Ruusuvuori, J. (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja Tampere: Vastapaino, 214–232.
- Alisaari, J. & Heikkola L.M. 2016. Kannattaako suomen tunnilla laulaa? Viitattu 10.4.2020. Saatavissa <http://musiikinsuunta.fi/2016/01/kannattaako-suomen-tunnilla-laulaa/>
- Alitolppa-Niitamo, A. 2005. Maahanmuuttajataustaiset perheet ja hyvinvoinnin edellytykset. Teoksessa Alitolppa-Niitamo, A., Söderling, I. & Fågel, S. (toim.) Olemme muuttaneet. Näkökulmia maahanmuuttoon, perheiden kotoutumiseen ja ammatillisen työn käytäntöihin. Väestöntutkimuslaitos, 37–52.
- Anis, M. 2017. Maahanmuuttajat ja sosiaalityö. Teoksessa: Kananoja, A., Lähteinen, M. & Marjamäki, P. (toim.) Sosiaalityön käsikirja. Helsinki: Tietosanoma, 323–330.
- Bolotova, Y.V. 2017. Metodika ispolzovania pesen v prepodavanii russkogo yazika kak inostrannogo (Urovni A2-B1). Avtoreferat dissertacii na soiskanie ycenoi stepeni kandidata pedagogiceskih nauk. Moskva.
- Bremer, L. & Ruishalme, O. 2008. Noudatetaanko maahanmuuttajien mielenterveyspalveluissa perustuslakia? Teoksessa Hirvilammi, T. & Laatu, M. (toim.) Toinen Vääryyskirja. Lähikuvia sosiaalisista epäkohdista. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 173–182.
- Castaneda, A. & Kuusi H. 2019. Sosiaalinen hyvinvointi, kotoutuminen ja terveys sekä näiden väliset yhteydet Suomen ulkomailla syntyneessä väestössä. Teoksessa: Kazi, V., Alitolppa-Niitamo, A. & Kaihovaara, A. (toim.) Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2019: Tutkimusartikkeleita kotoutumisesta. TEM oppaat ja muut julkaisut 2019:10. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeri, 121-132. Viitattu 12.3.2021. Saatavissa <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162005>
- Eduskunta 2019. Tarkastusvaliokunta haluaa kotouttamiseen isoja muutoksia: työelämäyhteyksiä, nopeutta ja velvoittavuutta lisää. Tiedotteet. Eduskunta. Julkaistu 22.1.2019. Muokattu 22.1.2019. Viitattu 14.3.2021. Saatavissa https://www.eduskunta.fi/FI/tiedotteet/Sivut/Tarkastusvaliokunta_kotouttaminen_mietinto_2019.aspx

Eksote 2017. Etelä-Karjalan kotoutumishjelma vuosille 2017 – 2020. Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystoimi (Eksote). Viitattu 15.3.2021. Saatavissa

<https://www.eksote.fi/sosiaalipalvelut/maahanmuuttajat/Documents/Etel%c3%a4-Karjalan%20kotoutumishjelma%202017-2020.pdf>

Eksote. Maahanmuuttopalvelut. Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystoimi (Eksote). Viitattu 19.9.2019. Saatavissa

<http://www.eksote.fi/sosiaalipalvelut/maahanmuuttajat/momentti/Sivut/default.aspx>

Ellonen, N. & Korhonen, K. 2007. Maahanmuuttajanaiset väkivallan kohteena. Teoksessa Martikainen, T. & Tiilikainen, M. (toim.) Maahanmuuttajanaiset: kotoutuminen, perhe ja työ. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 46/2007. Helsinki: Väestöliitto, 163–189.

Elonen, N. 2016. Ilo ja hyvä mieli ovat oikeaa hyvinvointia. Tutkimus kulttuurin ja taiteen hyödyntämisestä eri kohderyhmien hyvinvoinnin edistämiseksi Suomessa. Pori Jazz kaupungin kulttuurisen hyvinvoinnin edistämisen -hankkeen loppuraportti. Tampereen yliopisto: Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Viitattu 26.3.2021. Saatavissa

<https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/99792/978-952-03-0253-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Eronen ym. 2016. Kielitaitoa ja hyvinvointia. Selvitys kotona lapsiaan hoitavien maahanmuuttajavanhempien kotoutumista tukevan koulutuksen malleista. Elinvoimaa alueelle 1/2016. Uudenmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus. Viitattu 11.3.2021.

Saatavissa https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/124261/Elinvoimaa-Kielitaitoa_ja_hyvinvointia_2016_final.pdf?sequence=2

Ervasti, H. 2003. Työttömyys elämäntilanteena. Teoksessa Kangas, O. (toim.) Laman varjo ja nousun huuha. Helsinki: Kansaneläkelaitos, 119–152.

Esberg, R. 2020. Iranista Suomeen muuttaneiden naisten sosiaaliset suhteet ja niiden merkitys yhteiskuntaan kiinnittymisessä. Väitöskirja. Turku: Turun yliopiston julkaisuja.

Viitattu 11.3.2021. Saatavissa <https://www.utupub.fi/handle/10024/150451>

Eskola J. ym. 2018. Teemahaastattelu: lyhyt selviytymisopas. Teoksessa: Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistokeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. PS-kustannus, 27–51.

ESR. Tilaisuus kaikille. Euroopan sosiaalirahasto. Viitattu 12.2.2021. Saatavissa

<https://ec.europa.eu/esf/main.jsp?catId=50&langId=fi>

Euroopan komissio. Työllisyys, sosiaaliasiat ja osallisuus. Euroopan sosiaalirahasto (ESF). Viitattu 12.2.2021. Saatavissa

<https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=325&langId=fi>

Harakkamäki, L. 2007. Seitsemän maahanmuuttajanaisen polku työhön. Teoksessa Martikainen, T. & Tiilikainen, M. (toim.) Maahanmuuttajanaiset: kotoutuminen, perhe ja työ. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D 46/ 2007. Väestötutkimuslaitos, 379–399.

Heimonen, K. 2019. Ruumiillisuuden kuuntelu – liike ja pysähdys liikkeessä. Teoksessa Karjalainen, A. L. (toim.) Luovan toiminnan työtavat. Käsikirja sosiaali- ja terveysalalle. Jyväskylä: PS-kustannus, 197–226.

Hietaniemi, E. 2004. Aktivointia, elämänhallintaa, sosiaalista pääomaa: tutkimus ikääntyvien työttömien elämänhallinnan tekijöistä ja syrjäytymistä torjuvien toimenpiteiden vaikutuksista. Helsinki: Työministeriö.

Hietikko, R. & Kulmala, M.-T. 2018. Perhe, kotoutuminen ja osallisuus kotoutuja-asiakkaiden palvelutarpeen arvioissa ja kotoutumissuunnitelmissa. Käytäntötutkimus. Tammikuu 2018. Helsingin yliopisto, Sosiaalitieteiden laitos. Viitattu 7.5.2021. Saatavissa http://www.socca.fi/files/7873/Perhe_kotoutuminen_ja_osallisuus_kotoutuja-asiakkaiden_palvelutarpeen_arvioissa_ja_kotoutumissuunnitelmissa_Rosa_Hietikko_ja_Meri-Tuuli_Kulmala.pdf

Honkala, N. & Laitinen, L. 2017. Näkökulmia taiteen ja kulttuurin tutkituista vaikutuksista. Sitra. Viitattu 3.10.2019. Saatavissa <https://www.sitra.fi/artikkelit/nakokulmia-taiteen-ja-kulttuurin-vaikutuksiin/>

Honkasalo, M.-L. & Laukkanen A. 2015. Osallisuus ja yhteisöllisyys hyvinvointia edistämässä Taiteen ja kulttuurin vaikuttavuuden arviointi EU-hankkeissa. Kulttuuri-politiikan tutkimuksen vuosikirja 1/2015. Kulttuuripolitiikan tutkimuksen seura r.y, 24–41. Viitattu 5.10.2019. Saatavissa https://research.utu.fi/converis/portal/Publication/3731498?auxfun=&lang=fi_FI

Huhtinen-Hildén, L. & Karjalainen, A. L. 2019. Luova toiminta siltana itseen, toisiin ja osallisuuteen. Teoksessa Karjalainen, A. L. (toim.). Luovan toiminnan työtavat. Käsikirja sosiaali- ja terveysalalle. Jyväskylä: PS-kustannus, 11–20.

Huhtinen-Hildén, L. 2019. Elämän ja arjen, musiikkia – musiikillisen ilmaisun monia mahdollisuuksia. Teoksessa Karjalainen, A. L. (toim.). Luovan toiminnan työtavat. Käsikirja sosiaali- ja terveysalalle. Jyväskylä: PS-kustannus, 21–56.

- Hyvönen, H. 2007. "Koti on Suomessa mutta kotimaa on Viro". Suomessa asuvien virolaisaitien transnationaaliset sosiaaliset tilat. Teoksessa Martikainen, T. & Tiilikainen, M. (toim.) Maahanmuuttajanaiset: kotoutuminen, perhe ja työ. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D 46/2007. Helsinki: Väestöliitto, 190–217.
- Hänninen, S. & Karjalainen, J. 2007. Tarve harkinnassa. Teoksessa Hänninen, S., Karjalainen, J., Lehtelä, K.-M. (toim.). Pääsy kielletty! Poiskäännyttämisen politiikka ja sosiaaliturva. Helsinki: Stakes, 157–191.
- Hänninen, S. 2007. Johdanto. Teoksessa Hänninen, S., Karjalainen, J. & Lehtelä K.-M. (toim.). Pääsy kielletty! Poiskäännyttämisen politiikka ja sosiaaliturva. Helsinki: Stakes, 5–22.
- Ihalainen, J. & Kettunen, T. 2009. Turvaverkko vai trampoliini. Sosiaaliturvan mahdollisuudet. Helsinki: WSOY.
- Iivanainen S. 2019. Väriä elämään – kuvallinen ilmaisu hyvinvointia edistämässä. Teoksessa Karjalainen, A. L. (toim.) Luovan toiminnan työtavat. Käsikirja sosiaali- ja terveysalalle. Jyväskylä: PS-kustannus. 57–100.
- Ikäläinen, S. ym. 2003. Mangopuun juurelta kuusen katveeseen – asiakkaana maahanmuuttajaperhe. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.
- Jaakkola, M. & Reuter, A. 2007. Maahanmuuttajanaiset entisen Neuvostoliiton alueelta. Resurssit ja sijoittuminen työmarkkinoille. Teoksessa Martikainen, T. & Tiilikainen, M. (toim.) Maahanmuuttajanaiset: kotoutuminen, perhe ja työ. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D 46/ 2007. Väestötutkimuslaitos, 335–358.
- Jalovaara, E. 2006. Tunnetaidot tiedon rinnalle kasvatuksessa. Tampere: Pilot-kustannus.
- Joronen T. 2007. Työmarkkinoiden monenlaiset maahanmuuttajanaiset. Haaste suomalaiselle sukupuolijärjestelmälle. Teoksessa Martikainen, T. & Tiilikainen, M. (toim.) Maahanmuuttajanaiset: kotoutuminen, perhe ja työ. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D 46/ 2007. Väestötutkimuslaitos, 285–311.
- Juhila, K. 2006. Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Tampere: Vastapaino.
- Juhila, K. 2018. Aika, paikka ja sosiaalityö. Tampere: Vastapaino.
- Julkunen, R. 2006. Kuka vastaa? Hyvinvointivaltion rajat ja julkinen vastuu. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.

Kananen, J. 2012. Kehittämistutkimus opinnäytetyönä. Kehittämistutkimuksen kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 134. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kananoja, A. & Karjalainen, P. 2017. Hyvinvoinnin edistäminen ja yhteisötyö sosiaalipolitiikan uusissa rakenteissa, Teoksessa Kananoja, A., Lähteinen, M. & Marjamäki, P. (toim.) Sosiaalityön käsikirja Helsinki: Tietosanoma, 156–169.

Kananoja, A. 2017a. Sosiaalityö ammattina, Teoksessa Kananoja, A., Lähteinen, M. & Marjamäki, P. (toim.) Sosiaalityön käsikirja Helsinki: Tietosanoma, 27–32.

Kananoja, A. 2017b. Asiakastyön yleiset lähtökohdat sosiaalialalla, Teoksessa Kananoja, A., Lähteinen, M. & Marjamäki, P. (toim.) Sosiaalityön käsikirja Helsinki: Tietosanoma, 173–192.

Kananoja, A. 2017c. Sosiaalityön lähivuosien kasvavat haasteet, Teoksessa Kananoja, A., Lähteinen, M. & Marjamäki, P. (toim.) Sosiaalityön käsikirja Helsinki: Tietosanoma, 443–450.

Kangas, O. & Ritakallio, V.-M. 1996. Eri menetelmät – eri tulokset? Köyhyyden monimuotoisuus. Teoksessa Kangas O. & Ritakallio V.-M. (toim.) Kuka on köyhä? Köyhyys 1990-luvun puolivälin Suomessa. Helsinki: Stakes, 11–67.

Kansallinen ohjelma. Kansallinen ohjelma (turvapaikka-, maahanmuutto- ja kotouttamisrahasto). Euroopan unionin sisäasioiden rahastot. Viitattu 7.10.2019. Saatavissa https://eusa-rahastot.fi/documents/3488306/4155359/amif_kansallinen_ohjelma_120118.pdf/ea465ada-5058-41a5-acdb-a7b4e0f2b980/amif_kansallinen_ohjelma_120118.pdf

Kaupunkisosaalityö kotoutumisen tukena 2019. Kaupunkisosaalityöllä kohti vaikuttavaa kotoutumista pääkaupunkiseudulla ja Lahdessa (Helsingin yliopisto ja Diakonia-ammattikorkeakoulu) Policy brief. Viitattu 20.5.2021. Saatavissa <https://urbanacademy.fi/wp-content/uploads/2020/01/kaupunkisosaalityo-kotoutumisen-tukena.pdf>

Kestävää kasvua ja työtä 2014–2020 -ohjelma. Rakennerahastot.fi. Työ- ja elinkeinoministeriö. Viitattu 12.2.2021. Saatavissa <https://www.rakennerahastot.fi/kestavaa-kasvua-ja-tyota-2014-2020-ohjelma>

Kettunen, A. ym. 2019. Kotoutuminen on muutakin kuin koulutusta ja työtä. 21.3.2019. Monikulttuurisuus, Sosiaalinen osallisuus. Diakonia ammattikorkeakoulu. Viitattu

20.5.2021. Saatavissa <https://dialogi.diak.fi/2019/03/21/kotoutuminen-on-muutakin-kuin-koulutusta-ja-tyota/>

Kettunen, S. 2009. Onnistu projektissa. Helsinki: WSOYpro Oy.

Koistinen, P. 1999. Työpolitiikan perusteet. Porvoo: WSOY.

Kokkonen, L. ym. 2019. Sosiaaliset verkostot ja kielenoppiminen: kohti uutta ajattelua kotoutumiskoulutuksesta. Teoksessa Kazi, V., Alitolppa-Niitamo, A. & Kaihovaara, A. (toim.) Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2019: Tutkimusartikkeleita kotoutumisesta. TEM oppaat ja muut julkaisut 2019:10. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeri, 92–102. Viitattu

12.3.2021. Saatavissa <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162005>

Kotouttaminen ja laillinen maahanmuutto. Euroopan unionin sisäasioiden rahastot. Viitattu 7.10.2020. Saatavissa <https://eusa-rahastot.fi/toimintaa-ja-tuloksia/rahoitetut-amif-hankkeet/erityistavoite-2>

Kurronen, S. 2021. Maahanmuuttajanaisten loukku. EVA arvio. 30/9.2.2021 Viitattu

22.5.2021. Saatavissa <https://www.eva.fi/wp-content/uploads/2021/02/eva-arvio-030.pdf>

Kymäläinen, H.-R. ym. 2016. Opas projektityöskentelyyn. Tieteestä toimintaa – verkoston julkaisu 2016. Helsingin yliopisto. Viitattu 19.10.2020. Saatavissa

https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/160099/Opas_projektity%c3%b6skentelyyn_2016.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Känkänen, P. 2013. Taidelähtöiset menetelmät lastensuojelussa -kohti tilaa ja kokemuksia. Väitöskirja. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus 2013.

Lairio, M. & Leino, L. 2007. Moninaisuutta arvostava ohjaus – Näkökulmia opinto-ohjaajan työhön ja koulutukseen. Teoksessa Taajamo M. & Puukari S. (toim.) Monikulttuurisuus ja moniammatillisuus ohjaus- ja neuvontatyössä. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos, 49–62.

Laitinen, L. 2017a. Taide, taiteellinen toiminta ja nuorten hyvinvointi. Teoksessa Lehtikainen, K. & Vanhanen, E. (toim.) Taide ja hyvinvointi. Katsauksia kansainväliseen tutkimukseen toimittaneet. Taideyliopisto. Kokos-julkaisusarja 1/2017, 31–46. Viitattu

6.10.2019. Saatavissa

https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/227963/Kokos_1_2017.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Laitinen, L. 2017b. Vaikuttavaa? Taiteen hyvinvointivaikutusten tarkastelua. Turun ammattikorkeakoulun tutkimuksia 46. Turku AMK. Viitattu 19.9.2019. Saatavissa

<http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522166166.pdf>

Larja, L. & Sutela, H. 2015. Ulkomaalaistaustaisten miesten työllisyysaste lähes samalla tasolla kuin suomalaistaustaisilla – naisilla enemmän vaikeuksia työllistyä. Tilastokeskus. Viitattu 11.3.2021. Saatavissa https://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/art_2015-12-17_001.html

Larja, L. 2018. Lausunto koskien teemaa "Maahanmuuttajanaisten työllisyys ja työttömyys". Tilastokeskus. Viitattu 11.3.2021. Saatavissa <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2018-AK-219985.pdf>

Larja, L. 2019. Maahanmuuttajanaiset työmarkkinoilla ja työmarkkinoiden ulkopuolella. Teoksessa Kazi, V., Alitolppa-Niitamo, A. & Kaihovaara, A. (toim.) Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2019: Tutkimusartikkeleita kotoutumisesta. TEM oppaat ja muut julkaisut 2019:10. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeri, 28–42. Viitattu 12.3.2021. Saatavissa <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162005>

Lavrinec, E. A. 2017. Osobennosti socialno-psihologiceskoi adaptacii detei iz semei migrantov. Psihologiceskie nauki: №10, 30.11.2017. Viitattu 20.5.2021. Saatavissa <http://novaum.ru/public/p409>

Lehikoinen, K. 2017. Taiteen prosenttiperiaatettalaajentamalla hyvinvointia sote-palveluihin. Policy brief 5/2017. Arts Equal. Viitattu 6.10.2019. Saatavissa https://www.aka.fi/globalassets/33stn/materiaaleja/politiikkasuositukset/17_taitteen_prosenttiperiaate_hyvinvointia_sotepalveluihin.pdf

Lehikoinen, K. ja Vanhanen, E. 2017. Johdanto. Teoksessa Lehikoinen, K. & Vanhanen, E. (toim.) Taide ja hyvinvointi: katsauksia kansainväliseen tutkimukseen. Taideyliopisto, Kokos-julkaisusarja 1/2017, 7–30. Viitattu 18.9.2019. Saatavissa <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/227963>

Leppiman, A. 2017. Arkipäivät -perheleiripalvelun yhteisölliset ulottuvuudet. Teoksessa Väyrynen, S., Kostamo-Pääkkö, K., Ojaniemi, P. (toim.) Sosiaalityön yhteisöllisyyttä etsimässä. United Press Global, 247–262.

Lewis, L. ym. 2016. Mutuality, Wellbeing and Mental Health Recovery Exploring the roles of creative arts adult community learning and participatory arts initiatives. Research briefing. Viitattu 8.10.2019. Saatavissa http://www.healthhumanities.org/cpmr_uploads/65b1382f208a126d241931a39d0f7437.pdf

Lyhty, T. & Nietola, V. 2015. Dialoginen moniammatillisuus asiakastyössä. Teoksessa: Näkki, P. & Sayed, T. (toim.) Asiakastyön menetelmiä sosiaalialalla. Helsinki: Edita, 142–158.

Lähteinen, S. & Kehus, J. 2017. Perheleirit – sosiaalityötä leirinuotiolla ja vertaisryhmissä. Teoksessa Väyrynen, S., Kostamo-Pääkkö, K., Ojaniemi, P. (toim.) Sosiaalityön yhteisöllisyyttä etsimässä. United Press Global, 217–246.

Maahanmuuton tilastoja 2019. Maahanmuuton tilastoja - Etelä-Karjalan monikulttuurisuutta numeroina 31.12.2019. Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystoimi (Eksote). Viitattu 15.4.2021. Saatavissa

<https://www.eksote.fi/sosiaalipalvelut/maahanmuuttajat/maahanmuuton-tilastoja/Sivut/default.aspx>

Maahanmuuttajat väestössä. Maahanmuuttajat ja kotoutuminen. Tilastokeskus. Viitattu 4.5.2021. Saatavissa <https://www.tilastokeskus.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa.html>

Maahanmuuttajat. Väestöliitto. Viitattu 8.10.2019. Saatavissa

https://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/tilastoja/maahanmuuttajat/

Maahanmuuttajien kotouttaminen edellyttää yhdenvertaisuutta ja yhteistyötä.

Maahanmuuttajien kotouttaminen. Työ- ja elinkeinoministeriö. Viitattu 4.5.2021.

Saatavissa <https://tem.fi/maahanmuuttajien-kotouttaminen>

Maahanmuuttajien kotoutumista edistävät hankkeet. Tähän karttaan on koottu tiedossa olevat maahanmuuttajien kotoutumista tukevat EU-osarahoitteiset ja kansallisin varoin rahoitetut hankkeet. Viitattu 4.4.2021. Saatavissa

https://www.google.com/maps/d/u/0/viewer?mid=1oFbpcJDYCK8a_GhkUELS_ecnkw&ll=60.45454349999999%2C22.289407200000014&z=18

Maahanmuutto kasvaa ja monipuolistuu. Kotouttaminen.fi. Viitattu 4.5.2021. Saatavissa

<https://kotouttaminen.fi/maahanmuutto-kasvaa-ja-monipuolistuu>

Maahanmuuttotyö ja kotoutuminen. Maahanmuuttotyö. Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystoimi (Eksote). Viitattu 15.4.2021. Saatavissa

<https://www.eksote.fi/sosiaalipalvelut/maahanmuuttajat/Kotoutuminen/Sivut/default.aspx>

Marjamäki, P. 2017 Kehittämistoiminta sosiaalialalla, Teoksessa: Kananoja, A., Lähteinen, M. & Marjamäki, P. (toim.) Sosiaalityön käsikirja Helsinki: Tietosanoma, 502–507.

Martikainen, T. & Gola, L. 2007. Intian niemimaalta muuttaneiden naisten käsityksiä perheestä ja sukupuolirooleista. Teoksessa Martikainen T. & Tiilikainen M. (toim.) Maahanmuuttajanaiset: kotoutuminen, perhe ja työ. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 46/2007. Helsinki: Väestöliitto, 88–124.

Martikainen, T. & Tiilikainen, M. 2007. Maahanmuuttajanaiset: käsitteet, tutkimus ja haasteet. Teoksessa Martikainen, T. & Tiilikainen, M. (toim.) Maahanmuuttajanaiset: kotoutuminen, perhe ja työ. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 46/2007. Helsinki: Väestöliitto, 15–37.

Matinheikki-Kokko, K. 2011. Kulttuuriin kätkeyty toimijuus. Teoksessa Kaljonen, P. & Matinheikki-Kokko, K. (toim.) Osallistava monikulttuurinen sosiaaliohjaus. Helsinki: Metropolia ammattikorkeakoulu, 20–36. Viitattu 14.2.2021. Saatavissa http://www.metropolia.fi/fileadmin/user_upload/Julkaisutoiminta/Julkaisusarjat/TAITO/PDF/245366_METROPOLIA_TAITO2.pdf

Moilanen, L. 2007. Työelämän muutoksen ristiaallokko - epävarmuudesta eettiseen? Teoksessa Kasvio, A. & Tjäder, J. (toim.) Työ murroksessa: artikkelikokoelma. Helsinki: Työterveyslaitos, 198–224.

Mowlah, A. ym. 2014. The value of arts and culture to people and society. An evidence review. Arts Council England London. Viitattu 19.9.2019. Saatavissa <https://www.artscouncil.org.uk/publication/value-arts-and-culture-people-and-society>

Mäntyneva, M. 2016a. Miten projektisuunnitelma tehdään? HAMK Unlimited Professional. Yrittäjyys ja liiketoiminta. 2.11.2016. Viitattu 13.10.2020. Saatavissa <https://unlimited.hamk.fi/yrittajyys-ja-liiketoiminta/miten-projektisuunnitelma-tehdaan/>

Mäntyneva, M. 2016b. Hallittu projekti. Jäntevästä suunnittelusta menestykselliseen toteutukseen. Helsinki : Kauppakamari.

Niemelä, P. 2009. Ihmisen toiminnallisuus ja hyvinvointi sosiaalityön teoreettisen ymmärryksen perustana. Teoksessa Mäntysaari, M., Pohjola A. & Pösö T. (toim.) Sosiaalityö ja teoria. PS-kustannus, 209–236.

Niskala, A. ym. 2017. Kehittäjäasiakastoiminta asioihin vaikuttamista kokemusten kautta. Teoksessa Väyrynen, S., Kostamo-Pääkkö, K., Ojaniemi, P. (toim.) Sosiaalityön yhteisöllisyyttä etsimässä. United Press Global, 131–154.

Novitsky, A. 2005. Maa vaihtuu - roolit muuttuvat. Teoksessa Alitolppa-Niitamo, A., Söderling, I. & Fågel, S. (toim.) Olemme muuttaneet. Näkökulmia maahanmuuttoon, perheiden kotoutumiseen ja ammatillisen työn käytäntöihin. Väestöntutkimuslaitos, 72–83.

OECD 2018. Finland must focus on integrating migrant women and their children to boost their contribution to the economy and society. OECD.org. Viitattu 1.2.2021. Saatavissa <http://www.oecd.org/finland/finland-must-focus-on-integrating-migrant-women-and-their-children-to-boost-their-contribution-to-the-economy-and-society.htm>

Ojala, H. ym. 2009. Paikalla pysyvää ja liikkeessä olevaa. Feministisiä avauksia toimijuuteen ja sukupuoleen. Teoksessa Ojala, H., Palmu T. & Saarinen J. (toim.) Sukupuoli ja toimijuus koulutuksessa. Tampere: Vastapaino, 13–38.

Ojasalo, K. ym. 2014. Kehittämistyön menetelmät. Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

OKM & STM 2018. Hyvinvointia ja terveyttä edistävä taide- ja kulttuuritoiminta maakunta- ja sote-uudistuksessa. Opetus- ja kulttuuriministeriö ja Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 1.2.2021. Saatavissa https://minedu.fi/documents/1410845/4059635/tietokortti_hyvinvointia-ja-kulttuuria-edist%C3%A4v%C3%A4-taide-ja-kulttuuri-toiminta_final.pdf/

OKM 2015. Suomi osaamisen kasvu-uralle. Ehdotus tutkintotavoitteista 2020-luvulle. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2015:14. Viitattu 6.8.2020. Saatavissa <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75163/tr14.pdf>

OPM 2009. Kulttuuri - tulevaisuuden voima. Taustaselvitys kulttuurin tulevaisuus - selontekoa varten. Opetusministeriön julkaisuja 2009:5. Opetusministeriö. Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto. Viitattu 6.10.2019. Saatavissa <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75630/OPM58.pdf>

Paasio, P. 2017. Sosiaalityö ja vaikuttavuus, Teoksessa: Kananoja, A., Lähteinen, M. & Marjamäki, P. (toim.) Sosiaalityön käsikirja Helsinki: Tietosanoma, 403–416.

Pak, V.D. & Nugina, N.I. 2013. Cto takoe projekt? Opređenje i priznaki. 08/2013, Sosiaalialan tieteet. Viitattu 11.12.2019. Saatavissa <https://research-journal.org/social/cto-takoe-proekt-opredelenie-i-priznaki/>

Pehkonen, A. 2006. Maahanmuuttajan kotikunta. Helsinki: Kunnallissalan kehittämissäätiö.

Pelin, R. 2009. Projektihallinnan käsikirja. Helsinki: Jyväskylä Gummerus Kirjapaino Oy.

Peltola, M. 2014. Kunnollisia perheitä. Maahanmuutto, sukupolvet ja yhteiskunnallinen asema. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisuja 124. Viitattu 6.8.2020. Saatavissa https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/kunnollisia_perheitä_verkko.pdf

Pohjola, A. 2017. Yhteisöt ja yhteisöllisyys monimuotoisena ilmiönä. Teoksessa Väyrynen, S., Kostamo-Pääkkö, K., Ojaniemi, P. (toim.) Sosiaalityön yhteisöllisyyttä etsimässä. United Press Global, 15–34.

Poijula, S. & Ahonen, R. 2007. Irtisanotut: muutos, menetys ja selviytyminen. Helsinki: Kirjapaja.

Pouke, A. 1996. Kuulkaa korkeimme kuiskintaa. Teoksessa Palander, S. & Pouke, A. (toim.) Syrjäytyneitä ja syrjäytettyjä: ääniä Helsingin leipäjonoista ja Kainuun kyliltä. Joensuu: Joensuun yliopiston yhteiskuntapolitiikan ja filosofian laitos, 71–136.

Puukari, S. & Taajamo, M. 2007. Kulttuurinen kehitystehtävä monikulttuurisen ohjauksen lähtökohtien hahmottamisessa. Teoksessa Taajamo, M. ja Puukari, S. (toim.) Monikulttuurisuus ja moniammatillisuus ohjaus- ja neuvontatyössä. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos, 9–22.

Pöllänen, P. 2007. Työllistymisen mahdollisuudet ja työn merkitys venäjänkielisille maahanmuuttajanaيسille Pohjois-Karjalassa. Teoksessa Martikainen, T. & Tiilikainen, M. (toim.) Maahanmuuttajanaيسet: kotoutuminen, perhe ja työ. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D 46/ 2007. Väestötutkimuslaitos, 359–378.

Raunio, K. 2006. Syrjäytyminen: sosiaalityötä kiinnostavia näkökulmia. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.

Rosenlöf, A.-M. 2017. Kulttuurista hyvinvointia: hyviä käytäntöjä. Taikusydän. Turun AMK. Viitattu 4.10.2019. Saatavissa https://www.varsinais-suomi.fi/images/tiedostot/Tietopankki/2017/kuinklaarata/Rosenlof_Anna_Mari.pdf

Ruuska, K. 2007. Pidä projekti hallinnassa. Suunnittelu, menetelmät, vuorovaikutus. Helsinki: Talentum.

Räty, M. 2002. Maahanmuuttaja asiakkaana. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Saarinen, A. 2007. Venäläiset maahanmuuttajat ”naisystävällisessä” Pohjolassa Kansalaisuus ja stigmatisoitunut identiteetti. Teoksessa Martikainen, T. & Tiilikainen M. (toim.) Maahanmuuttajanaيسet: kotoutuminen, perhe ja työ. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D 46/2007. Helsinki: Väestöliitto, 125–146.

Saukkonen, P. & Peltonen, J. 2018. Eroja ja yhtäläisyyksiä. Ulkomaalaistaustaiset pääkaupunkiseudulla. Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi -tutkimuksen tietojen valossa. Helsingin kaupunki, kaupunginkanslia, kaupunkitutkimus ja -tilastot. Tutkimuskatsauksia 2018:2. Viitattu 1.2.2021. Saatavissa

https://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/18_09_13_Tutkimuskatsauksia_2_Saukko_nen_Peltonen.pdf

Seppänen-Järvelä, R. 2004. Prosessiarviointi kehittämisprojektissa. Opas käytäntöihin4/2004. Stakes. Viitattu 29.10.2020. Saatavissa

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/75862/Arviointiraportteja4_04.pdf?sequence=1

Siim, P. 2007. Äidit ja heidän lapsensa. Perhesuhteista neuvottelua yllirajaisissa perheissä. Teoksessa Martikainen T. & Tiilikainen M. (toim.) Maahanmuuttajanaiset: kotoutuminen, perhe ja työ. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 46/2007. Helsinki: Väestöliitto, 218–244.

Silfverberg, P. 2004 Projektiopas. Osa II: Projektisuunnittelun käsikirja. Helsinki: Suomen ympäristökeskus. Viitattu 6.10.2020. Saatavissa

https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/40898/SYKEmo_306.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Silfverberg, P. Ideasta projektiksi. Projektinvetäjän käsikirja. Konsulttitoimisto Planpoint Oy. Työministeriö. Viitattu 8.10.2020. Saatavissa

http://www.rakennerahastot.fi/vanhat_sivut/rakennerahastot/tiedostot/esr_julkaisut_2000_2006/esitteet_ja_oppaat/oppaat/01_projektinvetajan_opas.pdf

Silvonen, J. & Vuori, J. 1998. Työhön -ryhmien vaikutus työttömien masennusoireisiin. Helsinki: Kansaneläkelaitos.

Sisäministeriö 2013. Valtioneuvoston periaatepäätös maahanmuuton tulevaisuus 2020 -strategiasta. Viitattu 3.8.2020. Saatavissa

http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80057/Maahanmuuton_tulevaisuus_2020_fi.pdf

Sisäministeriö 2019a. Kansallinen toimeenpano-ohjelma 2014–2020. Turvapaikka-, maahanmuutto- ja kotouttamisrahasto. Sisäministeriö. Viitattu 7.10.2019. Saatavissa

https://eusa-rahastot.fi/documents/3488306/4155359/amif_toimeenpano_ohjelma_280219.pdf/4e01afb6-1933-8c49-03b9-27ea0044a544/amif_toimeenpano_ohjelma_280219.pdf

Sisäministeriö 2019b. Hakijan opas. Turvapaikka-, maahanmuutto- ja kotouttamisrahasto. Sisäministeriö. Päivitetty 19.2.2019. Viitattu 5.10.2019. Saatavissa https://eusa-rahastot.fi/documents/3488306/4100334/amif_hakijan_opas_040319.pdf/f2d8fafa-ce47-9628-72ba-e8ff0567be9

https://eusa-rahastot.fi/documents/3488306/4100334/amif_hakijan_opas_040319.pdf/f2d8fafa-ce47-9628-72ba-e8ff0567be9

Siukola, R. ym. 2017. Oikeusasiat ja turvallisuus. Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen ministeriöissä -hanke. Työpäpaperi 16/2017. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 14.2.2021. Saatavissa

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/132254/URN_ISBN_978-952-302-847-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Skok, T.N. Ucis i poi! Mazdunarodni informacionno-prosvetitel'ski proekt "Sovremenni russki". Viitattu 14.4.2020. Saatavissa <http://www.oshibok-net.ru/news/98.html>

Sosiaali- ja terveysministeriö 2016. Selvitys maahanmuuttajanaisten ja -miesten asemasta ja sukupuolten tasa-arvosta. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2016:53. Helsinki 2016. Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 14.2.2021. Saatavissa https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75403/RAP%202016_53.pdf?sequence=1

Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet 2017. Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. Helsinki: Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. Ammattieettinen lautakunta. Viitattu 8.5.2021. Saatavissa https://talentia.e-julkaisu.com/2017/eettiset-ohjeet/docs/Talentia_Etiikkaopas_2017.pdf

Sosiaalitaito 2007. Kehittämispöytäkirja näkyväksi. Näkökulmia ja ohjeita itsearviointiin. Sosiaalitaidon työpapereita. Viitattu 8.10.2020. Saatavissa http://www.sosiaalitaito.fi/ep/tiedostot/Kehittamisprosessi_nakyvaksi_Nakokulmia_ja_ohjeita_itsearviointiin.pdf

Suárez-Orozco, C. ym. 2015. Intersecting Inequalities: Foundation Research to Reduce Inequality for Immigrant-Origin Children and Youth. A William T. Grant Foundation Inequality Paper. February 2015. Viitattu 15.2.2021. Saatavissa <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED568399.pdf>

Suunta - toiminnan ja arvioinnin suunnittelun työkalu. Innokylä. Viitattu 8.10.2019. Saatavissa <https://www.innokyla.fi/web/malli109830>

Säävälä, M. 2007. Sukupuoli etnisen itseymmärryksen keskiössä: naiseus, avioliitto ja perhe Kosovon albaaninaisten puheessa. Teoksessa Martikainen, T. & Tiilikainen, M. (toim.) Maahanmuuttajanaisten: kotoutuminen, perhe ja työ. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 46/2007. Helsinki: Väestöliitto, 68–87.

Säävälä, M. 2009. Naisia kotoutumassa Eurooppaan. Vertailevan FEMAGE-hankkeen loppuraportti. Väestöntutkimuslaitos. Katsauksia E 35/2009. Helsinki: Väestöliitto.

Taajamo, M. & Puukari, S. 2007. Yhteistyöllä maahanmuuttajien työllistymiseen - Moniammatillinen yhteistyö maahanmuuttajien työelämään integroinnissa -projektin tuloksia. Teoksessa Taajamo, M. & Puukari, S. (toim.) Monikulttuurisuus ja moniammatillisuus ohjaus- ja neuvontatyössä. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos, 113–140.

Taide, kulttuuri ja moninainen Suomi 2021. Kulttuuripoliittika, maahanmuuttajat ja kulttuurisen moninaisuuden edistäminen -työryhmän loppuraportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2021:2. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. Viitattu 15.2.2021. Saatavissa https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162663/OKM_2021_2.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Taidelähtöiset menetelmät. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 26.9.2019. Saatavissa https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/menetelmat/taidelahtoiset_menetelmat

Tanskanen, S. 2015. Toiminnallisuus ryhmämuotoisessa asiakastyössä 2015. Teoksessa: Näkki, P. & Sayed, T. (toim.) Asiakastyön menetelmiä sosiaalialalla. Helsinki: Edita, 105–126.

TEM 2019. Kasvua ja hyvinvointia maahanmuutto- ja kotouttamispolitiikalla. Yleiskuva ja kehittäminen. Työ- ja elinkeinoministeriö. Viitattu 21.9.2019. Saatavissa <https://tem.fi/documents/1410877/11992263/Faktatietoa+maahanmuutosta+ja+kotouttamisesta+25012019/faa5862e-9f95-d674-199e-f8cf9b4ba2c4/Faktatietoa+maahanmuutosta+ja+kotouttamisesta+25012019.pdf>

Tervola, J. & Venho, J. 2014. Maahanmuuttajien sosiaaliturvan käyttö vuonna 2011. Työpapereita 64/2014. Kela. Viitattu 20.5.2021. Saatavissa <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/135889/Tyopapereita64.pdf?sequence=4&isAllowed=y>

THL 2021. Tutkimustuloksia elämän eri osa-alueilta sukupuolittain. Sukupuolten tasa-arvo. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 15.4.2021. Saatavissa <https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/kotoutuminen-ja-osallisuus/sukupuolten-tasa-arvo/tutkimustuloksia-elaman-eri-osa-alueilta-sukupuolittain>

Tiilikainen, M. & Martikainen, T. 2007. Yhteenveto ja keskustelu. Teoksessa Martikainen, T. & Tiilikainen, M. (toim.) Maahanmuuttajanaiset: kotoutuminen, perhe ja työ. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 46/2007. Helsinki: Väestöliitto, 400–408.

Tiilikainen, M. 2007. Somaliäidit ja transnationaalinen perhe. Teoksessa Martikainen, T. & Tiilikainen, M. (toim.) Maahanmuuttajanaiset: kotoutuminen, perhe ja työ. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 46/2007. Helsinki: Väestöliitto, 266–284.

Tiilikainen, M. 2008. Menestyvät maahanmuuttajanaiset. Väestöntutkimuslaitos. Katsauksia E 33. Helsinki: Vammalan Kirjapaino Oy.

Tilastokeskus. Maahanmuuttajat ja kotoutuminen Maahanmuuttajataustaisten määrät ja osuudet alueittain, 1990–2019. Tilastokeskus. Viitattu 12.2.2021. Saatavissa https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/Maahanmuuttajat_ja_kotoutuminen/Maahanmuuttajat_ja_kotoutuminen_Maahanmuuttajat_ja_kotoutuminen/?tablelist=true

Toikko, T. 2005. Sosiaalityön ideat. Johdatus sosiaalityön historiaan. Tampere: Vastapaino.

Tukea ja tekemistä. Maahanmuuttotyö. Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveyspiiri (Eksote). Viitattu 15.4.2021. Saatavissa <https://www.eksote.fi/sosiaalipalvelut/maahanmuuttajat/tukea-ja-tekemista/Sivut/default.aspx>

Turvapaikka-, maahanmuutto- ja kotouttamisrahasto. Euroopan unionin suosioiden rahastot. Viitattu 8.10.2019. Saatavissa <https://eusa-rahastot.fi/tietoa-rahastoista/amif>

Työ- ja elinkeinoministeriö 2021. Maahanmuuttajataustaisten naisten työllisyyden edistäminen. Policy brief 1/2021. Työ- ja elinkeinoministeriö. Kotouttaminen.fi. Viitattu 12.4.2021. Saatavissa <https://kotouttaminen.fi/documents/3464316/4304963/Policy-Brief-1-2021.pdf/2fc25d98-2fab-f074-1264-cedc31107b31/Policy-Brief-1-2021.pdf?t=1613393694682>

Työ- ja elinkeinoministeriö. Hankerahoitus. Hankkeet ja rahoitus. Kotouttaminen.fi. Viitattu 18.4.2021. Saatavissa <https://kotouttaminen.fi/hankerahoitus>

Työllisyyskatsaukset. Elinkeino, liikenne- ja ympäristökeskus. Viitattu 12.4.2021. Saatavissa <https://www.ely-keskus.fi/tyollisyyskatsaukset>

Valtion kotouttamisohjelma vuosille 2016–2019. Viitattu 3.8.2020. Saatavissa <https://tem.fi/documents/1410877/3506436/Valtion+kotouttamisohjelma+vuosille+2016-2019.pdf>

Vanhanen, E. 2017. Taiteisiin osallistumisen hyvinvointivaikutukset ja maahanmuuttajat. Teoksessa Lehtikoinen, K. & Vanhanen, E. (toim.) Taide ja hyvinvointi: katsauksia kansainväliseen tutkimukseen. Taideyliopisto, Kokos-julkaisusarja 1/2017, 61–70. Viitattu 18.9.2019. Saatavissa <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/227963>

- Varis, M. 2011. Kulttuurit ja viestintä. Teoksessa Varis, M. (toim.) Kulttuurienvälinen viestintä ja kasvatus. Oulu: Oulun yliopisto, 17–38.
- Varjonen, S. 2007. ”Enemmän on ollut valoisia puolia”. Maahanmuutto osana elämäntarinaa. Teoksessa Martikainen, T. & Tiilikainen, M. (toim.) Maahanmuuttajanaiset: kotoutuminen, perhe ja työ. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D 46/ 2007. Väestötutkimuslaitos. 147–162.
- Viirkorpi, P. 2000. Onnistunut projekti -opas kunta-alan projektityöskentelyyn. Helsinki: Suomen kuntaliitto.
- Vilén, M. ym. 2002. Vuorovaikutuksellinen tukeminen. Helsinki: WSOY.
- Vilka, H. 2015. Tutki ja kehitä. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Väkivalta - globaali terveysongelma 2015. Teoksessa: Krug, E. G., Dahlberg, L. L., Mercy, J. A., Zwi, A. B. & Lozano R. (toim.) Väkivalta ja terveys maailmassa– WHO:n raportti. Lääkärin sosiaalinen vastuu ry, Terveystieteen edistämisen keskus ry. Jyväskylä. Viitattu 12.2.2021. Saatavissa https://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/full_fi.pdf
- Väänänen, A. ym. 2009. Maahanmuuttajien integroituminen suomalaiseen yhteiskuntaan elämän eri osa-alueilla. Esiselvitysraportti. Työterveyslaitos, Kuntoutussäätiö, Terveystieteen ja hyvinvoinnin laitos. Sektoritutkimuksen neuvottelukunta. Osaaminen, työ ja hyvinvointi. 9/2009. Viitattu 21.9.2019. Saatavissa https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/686f292b-aeae-4e81-9f1b-adfed3fb26e1/261747fc-9145-4ccc-a9ab-b449e68dbb1a/JULKAISU_20110617115707.pdf
- Zechner, M. 2007. Maahanmuuttajaitien näkemyksiä ja kokemuksia päivähoitosta ja koulusta palveluina. Teoksessa Martikainen, T. & Tiilikainen, M. (toim.) Maahanmuuttajanaiset: kotoutuminen, perhe ja työ. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D 46/2007. Helsinki: Väestöliitto, 245–265.
- Zubareva, L. A. 1998. Muzika i penie kak sredstvo soversenstvovaniya proiznositelnoi sluhovoi kulturi russkoi reci pri obuchenii inostrannih studentov. Dissertacia na soskanie ucenoi stepeni kandidata pedagogiceskih nauk. Belgorodski gosudarstvenni universitet.

Liite 1. Tutkimuksellisen kehittämistyön aikataulusuunnitelma

AJAN-KOHTA	MENETELMÄ	PERUSTELUT
IDEOINTIVAIHE		
09/19	palaveri	toimeksianto ja etenemisaikataulu
10/19	taustaselvitys teorian, käytännön tiedon ja asiakirjojen kautta	tarveanalyysi kirjallisuuskatsauksen kautta tutkittavan ilmiön ymmärtäminen palvelutarjonnan kartoitus Etelä-Karjalassa sidosryhmien kartoittaminen
10/19	palaveri	toiminnan selkeyttäminen, kehittämistehtävän määrittäminen
SUUNNITTELUVAIHE		
10/19	kirjallisuuden analyysi	kohderyhmän määrittäminen ja haasteiden selvittäminen ongelmaratkaisukeinojen selvittely ja analysointi rahoittajan periaatteisiin, ehtoihin ja vaatimukseen perehtyminen mittariston kehittäminen
10/19	palaveri	tarveanalyysi kohderyhmän määrittäminen keinojen kelpoisuuden ja tarpeellisuuden arvioiminen
11/19	suunta – toiminnan ja arvioinnin suunnittelun työkalu	perehtyminen ja käyttöön ottaminen
11/19	palaveri	kehittäjätiimin kokoontuminen
8-9/20	teemahaastattelujen valmistaminen	haastattelumateriaalin valmisteleminen
10-11/20	asiantuntijoiden teemahaastattelut	tilanteen kartoittaminen ja tarpeiden selvittäminen Etelä-Karjalassa
12/2020-1/2021	litterointi	teemahaastatteluaineiston kirjoittaminen auki
12/20-2/21	kirjallisuuden analyysi dokumenttianalyysi	projektisuunnitteluun perehtyminen kohderyhmän tarkka määrittäminen teoriaosan täydentäminen
2-4/21	aineistoanalyysi	asiantuntijoiden teemahaastattelujen analyysi sidokset teoriaan tiedon soveltaminen
2-4/21	tuloksien tarkasteleminen, aineiston sidoksia teoriaan	kohderyhmän ja heidän ongelmiansa tarkka määrittäminen myös sukupuolinäkökulmasta kulttuuri- ja taidelähtöisten menetelmien soveltavan käytön kotoutuvassa toiminnassa mahdollisuuksien arvioiminen tarveanalyysi
4-5/21	HANKESUUNNITELUN LUONNOKSEN KIRJOITTAMINEN	
ARVIOINTIVAIHE		
4-5/21	keskustelut ohjaavan opettajan kanssa	hankesuunnitelman luonnoksen tarkasteleminen ja arviointi
4-5/21	raportin kirjoittaminen	raportointi toiminnasta
6/21	RAPORTIN JULKAISEMINEN	

TIEDOTE TUTKIMUKSESTA

Tutkimuksen nimi: Maahanmuuttajanaisten kotoutumisen tukeminen taide- ja kulttuurilähtöisin keinoin. Tutkimuksen tekijä: Natalia Shegelman

Tutkimus on osa ylemmän ammattikorkeakoulun opinnäytetyötä ja sen tarkoituksena on suunnitella hanketoiminta, jonka avulla voi tehostaa maahanmuuttajien kotoutumista. Opinnäytetyön tavoitteena on kehittää tarvelähtöistä toimintaa maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi taide- ja kulttuurilähtöisin keinoin Etelä-Karjalan alueella. Aiheen valinnan tarkoituksena on tehostaa maahanmuuttajien kotoutumista lisäämällä heidän osallisuuttaan, aktiivisuuttaan ja hyvinvointiaan. Tutkimusaihe voi täsmentyä opinnäytetyön tekemisprosessissa.

Tutkimusaineisto kerätään asiantuntijoiden yksilöhaastattelujen avulla. Asiantuntijat edustavat eri organisaatioita ja heillä on käsitystä, tietoa ja kokemusta kotoutumistyöstä ja sen kehittämisen tarpeellisuudesta Etelä-Karjalan alueella.

Haastattelussa keskustellaan Etelä-Karjalan kotoutumistyön nykytilanteesta, kehittämistarpeista sekä kulttuuri ja taidelähtöisten menetelmien osuudesta kotoutuvassa toiminnassa. Osallistuminen haastatteluun tukee aihepiirin tutkimusta ja tuo arvokasta tietoa, jonka perusteella suunnitellaan tarvelähtöistä ja tarkoituksenmukaista hanketoimintaa maahanmuuttajien kotoutumisen tehostamiseksi.

Haastattelut kestävät noin tunnin ja ne nauhoitetaan. Haastatteluaineisto käsitellään huolellisesti ja käytetään vain tutkimustarkoitukseen. Luettelo haastatelluista henkilöistä julkaistaan opinnäytetyössä. Opinnäytetyön valmistuttua haastatteluaineisto hävitetään.

Opinnäytetyön arvioitu valmistumisaika on joulukuun 2020 mennessä. Valmis opinnäytetyö on luettavissa internetissä Theseus-tietokannassa.

Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja sen voi halutessaan keskeyttää missä vaiheessa tahansa.

Vastaan mielelläni opinnäytetyötä koskeviin kysymyksiin.

Kunnioittaen
Natalia Shegelman
Sosiaali- ja terveysalan YAMK-opiskelija
LAB-ammattikorkeakoulu
natalia.shegelman@student.lab.fi
puh. xxx xxx xxxx

SUOSTUMUS TUTKIMUKSEEN OSALLISTUMISESTA

Maahanmuuttajanaisten kotoutumisen tukeminen taide- ja kulttuurilähtöisin keinoin, Natalia Shegelman

Suostun osallistumaan tutkimukseen, joka on osa sosiaali- ja terveysalan ylemmän ammattikorkeakoulun opinnäytetyötä ja jonka tarkoituksena on suunnitella hanke-toiminta, jonka avulla voi tehostaa maahanmuuttajien kotoutumista taide- ja kulttuurilähtöisin menetelmin Etelä-Karjalassa.

Olen saanut riittävästi tietoa tutkimuksesta ja minulla on ollut mahdollisuus esittää kysymyksiä tutkimukseen liittyen. Tiedän, että minulla on mahdollisuus keskeyttää tutkimukseen osallistumiseni missä tahansa vaiheessa.

Minua on informoitu tutkimuksen tarkoituksesta ja henkilötietojen käsittelystä tutkimukseen liittyen. Tiedän, että haastattelu nauhoitetaan.

Aika ja paikka

Haasteltavan allekirjoitus ja nimenselvennys

HAASTATTELUTEEMAT JA -KYSYMYKSET

KÄYTÄNNÖN ASIAT

- Haastattelun nauhoittaminen
- Lyhyesti tutkimuksen esittely
- Haastattelun teemat

TAUSTATIEDOT

- Mikä on haastateltavan organisaatio ja sen rooli kotoutumistyöhön liittyen?
- Mikä on haastateltavan asema ja tehtävä organisaatiossa?
- Miten itse mukana kotoutuvassa toiminnassa ja kuinka kauan?

NYKYTILANNE ETELÄ-KARJALASSA

- Mitkä ovat alueelliset erityispiirteet, joita on tärkeä huomioida kotoutumistoiminnan suunnittelussa?
- Mitkä ovat kotoutumistyön tärkeämmät tavoitteet oman organisaation näkökulmasta?
-

KEHITTÄMISTARPEET ETELÄ-KARJALAN KOTOUTUMISTOIMINNASSA

Kotoutumispalveluiden toimivuus

- Mitkä ovat mielestäsi ajankohtaiset kotoutumistoiminnan haasteet?
- Miten toiminta on järjestetty Etelä-Karjalan eri kunnissa?
- Tarvitaanko uudenlaisia toimintoja ja palvelumalleja. Jos tarvitaan, niin millaisia?

Kohderyhmät ja niiden kotoutumishaasteet

- Millaisia kohderyhmiä tunnistat, joissa ilmenee erityistarpeita?
- Mikä on mielestäsi haavoittuvin ryhmä tällä hetkellä?
- Millaisiin asiakastarpeisiin tulisi keskittyä?
- Millaisella toiminnalla mielestäsi voi parhaiten vastata näihin asiakastarpeisiin?

Kumppanuus kotoutuvassa toiminnassa

- Minkälaista yhteistyötä on tällä hetkellä olemassa?
- Miten yhteistyö kumppaneiden kanssa toimii?
- Millaiselle yhteistyölle koet olevan tarvetta?
- Miten voi mielestäsi kehittää verkostotyötä?

Henkilöstön osaamisen haasteet kotoutuvassa toiminnassa

- Mitkä ovat organisaation henkilöstöön liittyvät haasteet?
- Mihin suuntaan mielestäsi tulisi kehittää henkilöstön osaamista?
- Onko tarvetta uusille osaamisille. Jos on, niin millaisille?
- Mitä muita henkilöstöön liittyviä tarpeita?

TAIDE- JA KULTTUURILÄHTÖISET MENETELMÄT KOTOUTUVASSA TOIMINNASSA

- Sovelletaanko Etelä-Karjalassa taide- ja kulttuurilähtöiset menetelmät kotoutuvassa toiminnassa?
- Onko mielestäsi tarvetta tällaisen toiminnan kehittämiseksi? Jos on, niin millaiselle?
- Minkälaiselle asiakasryhmälle voisi mielestäsi suunnata tällaista toimintaa?
- Millaisiin asiakastarpeisiin kulttuuri- ja taidelähtöisillä keinoilla mielestäsi voidaan vastata?
- Mikä taidealan ammattilaisten rooli voisi olla kotoutuvassa työssä?
- Millä tavalla voi näkökulmastasi kehittää sosiaali- ja taidealan ammattilaisten yhteistyötä?

LOPUKSI

- Mitä muuta aiheesta tulee mieleen?
- Voiko tarvittaessa palata asiaan?
- Kiitos haastattelusta!

Liite 5 Hankesuunnitelma

LUOMA -Maahanmuuttajataustaisten kotiäitien naisten kotoutumisen tukeminen taide- ja kulttuurimenetelmin Etelä-Karjalan alueella			
<p>Kohderyhmä: syrjäytymisvaarassa olevat maahanmuuttajataustaiset kotiäidit, mukaan lukien luku- ja kirjoitustaidottomat, jotka jäävät kotoutumispalveluiden ulkopuolelle lastenhoidon takia.</p> <p>Kotiäitien osallistumismahdollisuudet on monella tavalla rajoitettu. Tilanne vaatii puuttumista ja tehokkaiden keinojen käyttämistä. Osallistuminen hanketoimintaan lisää kotiäitien voimavaroja, sosiaalista ja psyykkistä hyvinvointia sekä itsenäisen toimimisen ja osallistumisen mahdollisuuksia.</p>			
TAVOITE	ALATAVOITTEET	KEINO	TULOSTAVOITE
Tavoite 1 Maahanmuuttajataustaisten kotiäitien sosiaalisten ja psyykkisten hyvinvoinnin edistäminen	1 sosiaalisuhteiden luominen 2 hyvinvoinnin lisääminen 3 voimavarojen vahvistaminen	taideryhmä kerran viikossa lastenhoito kerhon aikana	maahanmuuttajataustaisten äitien sosiaalinen ja psyykkinen hyvinvointi vahvistuvat naisilla on mahdollisuus hyödyntää omia vahvuuksia ja tuoda omaa kulttuuriperinnettä näkyville naiset saavat onnistumiskokemuksia ja tukea selviytymiseen hankalista elämäntilanteista,
Tavoite 2 Maahanmuuttajataustaisten kotiäitien toimijuuden ja osallisuuden edistäminen	1 lasten hoidon järjestäminen 2 suomen kielen kehittäminen 3 tiedon saaminen suomalaisesta yhteiskunnasta ja kulttuurista	lauluryhmä kerran viikossa Imatralla ja Lappeenrannassa matalan kynnyksen ohjaus ja opastus laulukerhoon osallistumiseen etänä kerhon aikana lastenhoito kerhon aikana	naisten suomen kieli ja rohkeus sen käyttöön kehittyi naisten tietoisuus palveluista ja yhteiskunnasta lisääntyi naisten valmius toimia itsenäisesti ja yhdenvertaiset osallistumismahdollisuudet paranevat
Tavoite 3 Taide- ja kulttuurilähtöisten menetelmien tuominen kotoutuvan toiminnan käyttöön	1 henkilöstön osaamisen vahvistaminen 2 materiaalin tuottaminen 3 tiedon toiminnan vaikuttavuudesta ja toimivuudesta seuranta ja levittäminen	sosiaali- ja taidealan ammattilaisten yhteistyö toiminnan seuraaminen ja hyvien tulosten levittäminen	sosiaalialan ja taidealan ammattilaisten osaamiset kehittyvät toiminnan vaikuttavuutta seurataan ja tiedot levitetään tuotetaan materiaali taide- ja kulttuurilähtöisten menetelmien käyttöön kotoutuvassa toiminnassa.
Tavoite 4 Etelä-Karjalan viihtyvyyden lisääminen	1 pienten paikkakuntien saaminen mukaan toimintaan 2 kulttuurisen välisen vuorovaikutuksen ja positiivisten asenteiden edistäminen 3 alueen korkeakoulun kansainvälisten opiskelijoiden aktivoiminen	avoimet kulttuuri-illat laulukerho kerran viikossa etänä	saadaan pienet paikkakunnat mukaan toimintaan väestösuhteet vahvistuvat yhteistyö alueen korkeakoulujen kanssa vahvistuu ja kansanväliset opiskelijat osallistuvat toimintaan alueellinen viihtyvyys lisääntyy